

**„Plany i losy zawodowe absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych.
Raport końcowy z badań 2012”**

WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY

ul. Okopowa 5, 20-022 Lublin

Sekretariat tel. 81 463 53 00, fax 81 463 53 05

e-mail: sekretariat@wup.lublin.pl

www.wup.lublin.pl

Projekt „Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i budżet państwa.

Poddziałanie 6.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Publikacja jest dostępna bezpłatnie.

Opracowanie: Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy

Autorzy:

Grzegorz Gach

Gabriela Kasianiuk

Piotr Krzesiński

Cezary Makowski

Karolina Sokolińska

Spis treści

Rozdział I Koncepcja badawcza I etapu badań – plany edukacyjno-zawodowe uczniów i studentów – badania własne Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie	4
1. Uzasadnienie badania planów i losów zawodowych absolwentów w województwie lubelskim..4	
2. Cel i metodyka badań	5
2.1 Założenia, cel główny i zakres badania absolwentów	5
2.2 Etapy badania oraz odpowiadające im techniki oraz narzędzia badawcze.....	6
2.3 Dobór próby do badań planów uczniów i studentów	7
2.3.1 Uczniowie szkół zawodowych i policealnych.....	7
2.3.2 Uczniowie szkół średnich (technika i licea).....	10
2.3.3 Studenci szkół wyższych.....	13
2.4 Cele szczegółowe pierwszego etapu badań oraz kluczowe pytania badawcze.	14
2.5 Hipotezy badawcze	15
3. Organizacja i przebieg badań pierwszego etapu.	16
3.1 Organizacja pracy ankieterów	16
3.2 Uwarunkowania przeprowadzania wywiadów	17
Rozdział II Doświadczenie zawodowe młodzieży. Planowanie i rozwój kariery zawodowej uczniów szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych.	19
1. Pierwsze doświadczenia zawodowe.....	19
2. Planowanie kariery zawodowej – możliwości pomocy i ich wykorzystanie	25
Rozdział III Ocena szkoły i jej wsparcie	29
1. Wybór szkoły – wczoraj i dziś	29
2. Zajęcia i umiejętności.....	32
Rozdział IV Czynniki decydujące o znalezieniu atrakcyjnego zatrudnienia.....	37
1. Umiejętności, kwalifikacje i predyspozycje zawodowe.	37
2. Własna firma	43
3. Dostępność pracy w regionie oraz działania podejmowane w kierunku znalezienia zatrudnienia.	44
4. Trudności w planowaniu drogi zawodowej.	46
5. Sposoby poszukiwania pracy	48
Rozdział V Plany dalszej nauki – autoprognoza uczniów i studentów w województwie lubelskim. ...	54
1. Aspiracje edukacyjne a pozostałe aspiracje życiowe	54
2. Motywy planów edukacyjnych	57
3. Zróżnicowanie planów kształcenia	59
4. Plany dotyczące kształcenia a możliwości zatrudnieniowe	62
5. Wybrane uwarunkowania aspiracji i planów edukacyjnych.	65

Rozdział VI Plany związane z pracą – autoprognoza uczniów i studentów w województwie lubelskim.....	67
1. Aspiracje zawodowe osób kończących edukację.....	67
2. Potencjalna branża, w której osoby kończące edukację planują podjąć pracę.....	71
3. Czynniki motywujące do pracy w konkretnym miejscu	72
4. Preferowana forma przyszłego zatrudnienia	74
5. Miejsce potencjalnej pracy.....	76
6. Oczekiwania płacowe.....	79
VII Podsumowanie	86
Rekomendacje	88
Kwestionariusz wywiadu	93

Rozdział I Koncepcja badawcza I etapu badań – plany edukacyjno - zawodowe uczniów i studentów – badania własne Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie.

1. Uzasadnienie badania planów i losów zawodowych absolwentów w województwie lubelskim.

Doskonalenie jakości polityk edukacyjnych i rynku pracy zależne jest od umiejętnego posługiwania się aktualnymi i właściwymi informacjami dotyczącymi wszystkich obszarów rynku pracy. Gromadzenie i korzystanie z wtórnych danych dotyczących sytuacji społeczno - gospodarczej jest niezbędne, ale niewystarczające, by definiować adekwatne kierunki działań dla uczestników rynku pracy. Globalne zmiany, krajowe transformacje gospodarcze, dziedziczone lub nabywane style życia mają odzwierciedlenie w decyzjach dotyczących kształcenia i pracy, w tym osób dopiero wchodzących na rynek pracy. Niezbędne jest wprowadzanie odpowiednich procesów badawczych, które uchwycą nowe zjawiska i tendencje w karierach edukacyjno - zawodowych tych osób.

Krajowa i regionalna debata na temat pożądanых form współpracy między sektorem oświatowo – edukacyjnym, a wymaganiami rynku pracy wciąż uzupełniana jest kolejnymi badaniami o różnej skali. Słusznie towarzyszy im realizacja projektów wiążących stronę popytową i podażową pracy. Przedsięwzięciem o najszerszym zasięgu w obszarze budowania tych powiązań, z korzyścią dla uczestników rynku, stają się obecnie prace nad wdrożeniem Krajowych Ram Kwalifikacji oraz definiowane na poziomie europejskim i krajowym kierunki interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014 – 2020.

Ustawodawstwo obowiązujące uczelnie wyższe wskazuje, że potrzeby rynku pracy powinny zostać zaspokajane przez dostosowanie kierunków studiów i programów kształcenia. Temu dostosowaniu ma służyć monitorowanie losów absolwentów przez uczelnie (art. 13a ustawy z 27.07.2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.). Badania ścieżek karier absolwentów nie są już więc jedynie dodatkiem do analiz rynku pracy, ale stają się systemowym nurtem badawczym. Najnowsze regulacje prawne (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23.12.2011 r. w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego) dostosowują także strukturę i układ klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego do struktury klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy. W ramach określonych zawodów wyodrębnione zostały kwalifikacje, a każda z nich obejmuje pewien zasób wiedzy, umiejętności zawodowych oraz kompetencji osobistych i społecznych. Założeniem takiego podejścia jest m.in. reagowanie szkolnictwa na zmieniające się potrzeby gospodarki. Prezentowana tu koncepcja badania absolwentów wpisuje się w powyższą politykę edukacyjną. Przeprowadzona zostanie analiza sytuacji osób kończących określony etap edukacji na obszarze województwa lubelskiego: na poziomie zawodowym, średnim lub wyższym. Pierwszy etap badań, realizowany wśród ostatnich roczników uczniów i studentów, określił odsetek osób zainteresowanych zatrudnieniem w najbliższym czasie oraz tych, które odkładają te plany na dalszą przyszłość lub w ogóle ich nie formułują. Zaplanowano zdefiniowanie możliwych czynników mających wpływ na kształt zawodowego startu.

Projekt „Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy - pilotaż” zarekomendował przeprowadzenie badania kariery absolwentów jako jednego z najważniejszych do realizacji w projekcie właściwym, o dłuższej cezurze czasowej. W badaniach projektu pilotażowego wskazywano na brak dostępu do danych dotyczących losów absolwentów szkół Lubelszczyzny w perspektywie kilku miesięcy i lat. Wnioski z badań planów i losów absolwentów zostaną zestawione z rezultatami przewidzianych w projekcie badań potrzeb i oczekiwań pracodawców, badań sytuacji bezrobotnych oraz monitoringu ofert pracy.

Przegląd badań innych obserwatoriów rynku pracy funkcjonujących w kraju wykazał, że w części tego typu projektów badane są losy zawodowe absolwentów (np. absolwentów szkół zawodowych i wyższych w Opolskim Obserwatorium Rynku Pracy, absolwentów szkół zawodowych w Małopolskim Obserwatorium Rynku Pracy). W województwie lubelskim nie prowadzono dotychczas powtarzalnych badań absolwentów, o zasięgu regionalnym. Wydział Badań i Analiz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie w ramach statystyki publicznej gromadzi i przekazuje do GUS wojewódzkie dane pochodzące z dokumentów powiatowych urzędów pracy, są to informacje o strukturze społeczno-demograficznej i stażu pracy osób do 25 roku życia rejestrujących się formalnie jako osoby bezrobotne lub poszukujące pracy. Wyciągi z aktualnej sprawozdawczości w postaci najważniejszych statystyk wojewódzkich, powiatowych i gminnych dostępne są na stronie internetowej www.wup.lublin.pl (zakładka menu: statystyka). Tam również publikowane są opracowania własne Wydziału Badań i Analiz np. coroczny „Ranking szkół wyższych według poziomu bezrobocia absolwentów”. Analiza szkół ponadgimnazjalnych pod tym względem nie była do tej pory podejmowana. Nie prowadzono dotychczas badań karier ani badań jakościowych z absolwentami. Działania te zostały przewidziane w projekcie „Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy” (LORP). Koncepcja badania i projektu przewiduje możliwość wykorzystania analiz nie tylko przez odpowiedzialnych za kształtowanie i wdrażanie polityki rynku pracy, ale również instytucje oświatowe, szkoleniowe, organy prowadzące szkoły, doradców zawodowych. Szkolne Ośrodki Kariery, Akademickie Biura Karier oraz przez uczniów i studentów, którzy z pewnością chętnie przyjrzą się jak przydatność kompetencji starszych roczników nabytych w miejscu edukacji weryfikuje rynek pracy.

2. Cel i metodyka badań

2.1 Założenia, cel główny i zakres badania absolwentów

Za cel główny kompleksowego badania absolwentów przyjęto zdobycie szczegółowych informacji na temat postaw i planów związanych z własnym rozwojem zawodowym, jakie uczniowie szkół ponadgimnazjalnych i studenci szkół wyższych województwa lubelskiego mają kilka miesięcy przed ukończeniem szkoły oraz diagnoza ich sytuacji zawodowej po upływie roku - zderzenia planów z ich rzeczywistymi losami zawodowymi. Badanie ma pokazać, jak kształtuje się kariera osób, które kończą naukę w poszczególnych placówkach, sprawdzić w jakim stopniu plany udało się zrealizować, uchwycić zmiany ich statusu na rynku pracy i zmiany postaw.

Cel badania zostanie osiągnięty po ustaleniu planów i losów 1 200 osób – najpierw jeszcze uczniów/studentów, a następnie już absolwentów kontynuujących edukację lub pracujących. Oznacza to, że zostanie podjęta próba ponownego dotarcia do 1 200 osób, będących już absolwentami. W kolejnych etapach zostaną zastosowane różne techniki badawcze.

Cel badania jest istotny również ze względu na fakt, że wnioski z analizy będą zawierać rekomendacje określające pożądane kierunki działania w zakresie systemu doksztalcania zawodowego i przekwalifikowywania, wsparcia absolwentów przez instytucje rynku pracy, modyfikacji programów nauczania, sposobów ich realizacji, planowania ścieżek rozwoju zawodowego uczniów i studentów. Cele szczegółowe badania mówią o podniesieniu wiedzy pracowników WUP w Lublinie i innych regionalnych instytucji rynku pracy dla adekwatnego przygotowania oferty doradczej, szkoleniowej i edukacyjnej.

Niniejszy raport przedstawia analizę danych uzyskanych w pierwszym etapie badań, w całości zrealizowanych w roku 2012. Raport z kolejnej fali badania, w roku 2013, uwzględni jego wnioski. Termin wykonania wszystkich badań i analiz, warunkujących

osiągnięcie głównego celu, został określony na drugi kwartał roku 2013, terytorialny zakres badań to województwo lubelskie.

Prezentowane wyniki badań i analiz stanowią bazę wiedzy o postawach i planach rozwoju edukacyjno-zawodowego osób kończących różne poziomy edukacji. Dopiero ich zestawienie z wynikami przyszłorocznych badań tej samej grupy, uzupełnienie o wyniki badań dodatkowej grupy absolwentów, pozwoli na formułowanie wniosków o przebiegu karier absolwentów oraz rekomendacji dla polityk: edukacyjnych i rynku pracy.

2.2 Etapy badania oraz odpowiadające im techniki oraz narzędzia badawcze

Przebieg procesu badawczego jest podobny do badań panelowych. Te same osoby zostają poddane kolejnym badaniom w pewnym odstępie czasu. Jednak za każdym razem stosowane jest inne narzędzie i technika badawcza, stąd określenie badania panelowe nie jest uzasadnione. Lepszym wydaje się termin badania podłużne. Badania uczniów-absolwentów, z modyfikacją technik badawczych, są nowym przedsięwzięciem badawczym w skali regionu pod względem wielkości próby i ze względu na fakt powracania do tych samych jednostek badania.

Pierwszy z etapów, zrealizowany przez zespół badawczy LORP, polegał na przeprowadzeniu ilościowych badań pierwotnych z 1 200 przyszłymi absolwentami (ostatnie klasy/roczniki) szkół ponadgimnazjalnych i wyższych roku szkolnego i akademickiego 2011/2012. Wykorzystana została technika Paper and Pencil Interview (PAPI), oznaczająca użycie narzędzia jakim jest kwestionariusz wywiadu. Osoba ankietująca aranżowała wywiad, odczytywała pytania, notowała odpowiedzi w papierowym kwestionariuszu. Niezbędnym warunkiem przeprowadzenia wywiadu było uzyskanie od respondenta zgody na udział w drugim etapie badania wraz z danymi umożliwiającymi ponowny kontakt.

Drugi etap, zaplanowany do realizacji w roku 2013, to właściwe badanie absolwentów (pierwotne, ilościowe) uwzględniające wnioski z etapu pierwszego. Zostanie przeprowadzone z uwzględnieniem respondentów z etapu pierwszego. Dla zwiększenia efektywności badania założono powiększenie próby badawczej do 6 000 osób (1 200 + 4 800).

Zastosowana zostanie technika Computer Aided Web Interview (CAWI), gdzie narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) dostępne będzie dla respondentów w wersji elektronicznej, bez pośrednictwa ankietera. Przygotowanie i realizacja badania tego etapu zostaną powierzone zewnętrznemu wykonawcy. Na potrzeby tych badań absolwenta zdefiniowano jako osobę w okresie do upływu 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie potwierdzającym ukończenie szkoły zawodowej, policealnej, średniej lub wyższej.

Trzecim etapem będą badania jakościowe organizowane przez zespół badawczy LORP. Wykorzystana zostanie technika Individual In-Depth Interview (IDI), czyli indywidualny wywiad pogłębiony oznaczający bezpośrednią rozmowę z respondentem, bez standaryzowanego kwestionariusza, pozwalającą na swobodne wypowiedzi respondenta. Wywiady pogłębione zostaną przeprowadzone z 30 osobami (po 10 absolwentów w każdej z 3 kategorii szkół: zawodowe i policealne, średnie, wyższe) spośród 1 200 ankietowanych w badaniu pierwszego i drugiego etapu. Badania jakościowe pozwolą na pogłębienie uzyskanej wiedzy, zdefiniują zasadnicze problemy edukacyjno-zawodowe absolwentów.

Według założeń projektu badania pierwszego, drugiego i trzeciego etapu, choć prowadzone różnymi technikami, są ze sobą logicznie i merytorycznie powiązane. Respondenci pierwszego etapu badani są powtórnie – już jako absolwenci. Z częścią z nich prowadzony będzie wywiad IDI. Powiązanie badań i idąca za tym możliwość analizy porównawczej stanowią podstawową wartość procesu badawczego. Daje szansę na lepszą ocenę zależności zmiennych.

2.3 Dobór próby do badań planów uczniów i studentów

Ekspertyzy wykonane w ramach projektu pilotażowego (raport „Strategia działania Lubelskiego Obserwatorium Rynku Pracy”) rekomendowały przeprowadzenie pierwszego etapu badania na próbie 1 200 osób w następującym podziale na rozłączne podgrupy: 400 uczniów szkół zawodowych i policealnych, 400 uczniów techników i liceów, 400 studentów szkół wyższych. Założono kwotowy dobór respondentów do próby - próba kwotowa to najpopularniejszy typ próby nielosowej. Pozwala ona odnosić uzyskane wyniki jedynie do grupy respondentów poddanych badaniu i zakładać, z nieznanym prawdopodobieństwem słuszności, zbieżność tych rezultatów ze stanem rzeczywistym w całej badanej populacji.¹ Staranny dobór parametrów w obrębie kwot, odpowiadających parametrom w populacji, pozwolił na utrzymanie wiarygodności procesu badawczego. Zakładana struktura próby na danym poziomie kształcenia odwzorowywała rzeczywiste proporcje kwotowanych cech w populacji (płeć; powiat szkoły, w której uczeń kończy naukę – w przypadku szkół ponadgimnazjalnych; szkoła wyższa, w której student kończy studia i tryb studiów – w przypadku szkoły wyższej). W związku z powyższym kompleksowe badanie ma charakter eksploracyjny. Pozwoli zweryfikować, które narzędzie jest najbardziej adekwatne do monitorowania losów absolwentów, jak różnicować podejście badawcze w zależności od typu szkoły i jakie problemy wymagają kolejnych, bardziej szczegółowych i bardziej reprezentatywnych badań. Przy projektowaniu doboru losowego absolwentów głównym problemem będzie zawsze określenie operatu czyli spisu wszystkich jednostek badanej zbiorowości (populacji). Obecnie brak takiej bazy absolwentów dla całego województwa, która pozwoliłaby na dotarcie do absolwentów różnych szkół dzięki np. ich adresom, telefonom, obejmującej wszystkie jednostki populacji. Dodatkowo zawsze precyzyjnej definicji na potrzeby badań domaga się pojęcie „absolwent”. Potocznie uznaje się, że tego statusu w odniesieniu do ukończonej szkoły nie traci się. Jednakże po roku od uzyskania świadectwa ukończenia szkoły były uczeń/student traci możliwość korzystania z niektórych instrumentów rynku pracy. Na potrzeby badań drugiego etapu przyjęto definicję absolwenta jako osoby w okresie do upływu 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie, świadectwie lub innym dokumencie potwierdzającym ukończenie szkoły zawodowej, policealnej, technikum, liceum lub wyższej.

2.3.1 Uczniowie szkół zawodowych i policealnych

Liczebność absolwentów szkół zasadniczych i policealnych w województwie lubelskim wynosiła w roku 2010, według danych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych), 4 652 osoby: 3 587 absolwentów szkół zasadniczych bez specjalnych oraz 1 065 absolwentów szkół policealnych dla młodzieży. Dane pobrano z podziałem na powiaty, w ramach powiatu z podziałem na mężczyzn i kobiety. Pozwoliło to określić dla każdego powiatu następujące cztery wskaźniki odnoszące się do globalnej liczby (4 652) absolwentów: mężczyźni – szkoły zasadnicze, kobiety – szkoły zasadnicze, mężczyźni – szkoły policealne, kobiety – szkoły policealne. Na tej podstawie określono pożądaną liczebność tych kwot przypadających na powiat, dających sumę 400 uczniów.

¹ P. Dmtruk *O badaniach. Słownik badawczy*. www.pentor.pl.

Tabela 1. Wskaźniki struktury populacji absolwentów (ABS) w województwie lubelskim w 2010 r. – absolwenci szkół zawodowych i policealnych (4652 = 100 %), mężczyźni (M) i kobiety (K)

powiat	szkoły zasadnicze zawodowe				szkoły policealne			
	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS
	M	M	K	K	M	M	K	K
bialski	18	0,4	2	0,0	0	0,0	0	0,0
parczewski	51	1,1	9	0,2	14	0,3	27	0,6
radzyński	79	1,7	46	1,0	0	0,0	0	0,0
włodawski	43	0,9	26	0,6	2	0,0	5	0,1
m. Biała Podlaska	174	3,7	91	2,0	17	0,4	26	0,6
biłgorajski	235	5,1	42	0,9	28	0,6	45	0,9
chełmski	18	0,4	0	0,0	5	0,1	1	0,0
hrubieszowski	78	1,7	42	0,9	17	0,4	12	0,2
krasnostawski	64	1,4	8	0,2	0	0,0	0	0,0
tomaszowski	132	2,8	67	1,4	0	0,0	0	0,0
zamojski	32	0,7	9	0,2	0	0,0	0	0,0
m. Chełm	124	2,7	30	0,6	28	0,6	50	1,1
m. Zamość	213	4,6	115	2,5	28	0,6	116	2,5
lubartowski	184	4,0	57	1,2	0	0,0	0	0,0
lubelski	83	1,8	6	0,1	0	0,0	0	0,0
łęczyński	61	1,3	21	0,5	0	0,0	0	0,0
świdnicki	81	1,7	38	0,8	0	0,0	0	0,0
m. Lublin	273	5,9	154	3,3	121	2,6	291	6,3
janowski	76	1,6	11	0,2	26	0,6	32	0,7
kraśnicki	83	1,8	29	0,6	0	0,0	0	0,0
łukowski	160	3,4	99	2,1	16	0,3	48	1,0
opolski	53	1,1	21	0,5	15	0,3	4	0,1
puławski	139	3,0	55	1,2	22	0,5	69	1,5
rycki	121	2,6	34	0,7	0	0,0	0	0,0
RAZEM	2 575	55,4	1 012	21,7	339	7,3	726	15,6

Źródło: GUS 2010

Rekomendacje do badania uzyskane podczas spotkań Rady Programowej² projektu sugerowały uwzględnienie wśród absolwentów szkół zawodowych oddzielnej grupy porównawczej uczniów, którzy korzystają z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy (pnz). Wprawdzie praktyczna nauka zawodu odbywa się alternatywnie także w formie warsztatów szkolnych w szkołach zawodowych, lecz takie doświadczenie praktyczne ma inny charakter.

Przy praktycznej nauce zawodu u pracodawcy możemy mieć do czynienia z dwiema formami zawierania umowy. Pierwsza z nich odbywa się na podstawie umowy o naukę zawodu (ma status umowy o pracę między pracodawcą a uczniem, nazwanym przez Kodeks Pracy pracownikiem młodocianym). W przypadku województwa lubelskiego takie umowy rejestrowane są w cechach (organizacje zrzeszające przedstawicieli zawodów rzemieślniczych) oraz w Izbie Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie. Sprawuje ona nadzór nad przygotowaniem zawodowym uczniów. Druga forma to umowa między pracodawcą a szkołą. Dane dotyczące uczniów, którzy odbywają praktyczną naukę zawodu na mocy takich umów w regionie lubelskim, gromadzone są przez Kuratorium Oświaty w Lublinie na podstawie sprawozdań szkół zawodowych. Forma praktycznej nauki zawodu u pracodawcy nie stanowiła przedmiotu badania ani dodatkowego kryterium różnicującego wyodrębnionej grupy badanych, ale orientacyjna liczba uczniów korzystających z obu form musiała zostać określona. Po to, aby ustalić takie same proporcje w próbie co w populacji, między uczniami ostatnich klas korzystających z pnz a tymi, którzy z niej nie korzystają.

² www.lorp.wup.lublin.pl/16-rada-programowa-pierwsze-spotkanie.

Dane będące w posiadaniu Kuratorium Oświaty nie są agregowane z wyszczególnieniem płci ani poszczególnych klas szkoły zawodowej (szkoła może być dwuletnia lub trzyletnia, a praktyczna nauka zawodu u pracodawcy może odbywać się na poziomie wszystkich klas). Pozyskano dane o liczbie wszystkich uczniów odbywających praktyczną naukę zawodu u pracodawcy na mocy umów szkoła – pracodawca (za rok 2011), z podziałem na powiaty. Po szacunkowym pomniejszeniu jej o liczbę uczniów niebędących w ostatniej klasie (gdyż kryterium kwalifikowalności do operatu badania było pobieranie nauki w ostatniej klasie) uzyskano kwotę stanowiącą około 40% wszystkich absolwentów szkół zawodowych roku 2010 w populacji. Dzięki pomocy Dyrektora ds. Strategii i Rozwoju Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości oszacowano także liczbę uczniów ostatnich klas w poszczególnych powiatach zarejestrowaną w cechach (pierwsza forma umowy o pnz) na koniec 2011 roku.

Ostatecznie na potrzeby badania ustalono, że aby wśród badanych uczniów szkół zawodowych odzwierciedlić strukturę populacji w omawianym kryterium, około połowa ankietowanych uczniów szkół zawodowych powinna odbywać praktyczną naukę zawodu u pracodawcy. Tę zaplanowaną część udało się zrealizować m.in. dzięki pomocy organizacyjnej Izby Rzemiosła. Powiaty Lubelszczyzny znacznie różnią się między sobą udziałem uczniów z praktyczną nauką zawodu w ogólnej liczbie uczniów szkół zawodowych, co znalazło odzwierciedlenie w doborze respondentów w powiecie. Liczba wywiadów przeprowadzonych z uczniami z praktyczną nauką zawodu u pracodawcy była proporcjonalna do ich rzeczywistej liczby w powiecie. W całej podgrupie badawczej obejmującej uczniów szkół zawodowych i policealnych uzyskano 396 ważnych wywiadów, z czego 310 z uczniami ostatniego roku szkół zawodowych, a 86 z uczniami ostatniego roku szkół policealnych, co odpowiada proporcjom absolwentów tych szkół w populacji w roku 2010.

Tabela 2. Liczebności respondentów w podzbiorze badawczym uczniów szkół zawodowych i policealnych

powiat	ogółem ze szkół zawodowych	w tym z pnz	ogółem ze szkół policealnych	M szkoły zasadnicze	K szkoły zasadnicze	M szkoły policealne	K szkoły policealne
białski	2	0	0	2	0	0	0
parczewski	4	0	3	4	0	1	2
radzyński	9	5	0	5	4	0	0
włodawski	6	6	0	2	4	0	0
m. Biała Podlaska	23	23	4	13	10	2	2
biłgorajski	26	15	5	22	4	2	3
chełmski	2	0	0	2	0	0	0
hrubieszowski	11	11	2	6	5	0	2
krasnostawski	7	0	0	7	0	0	0
tomaszowski	17	10	0	8	9	0	0
zamojski	4	4	0	3	1	0	0
m. Chełm	14	3	6	11	3	1	5
m. Zamość	28	16	12	22	6	2	10
lubartowski	21	7	0	21	0	0	0
lubelski	8	0	0	8	0	0	0
łęczyński	7	3	0	5	2	0	0
świdnicki	9	9	0	7	2	0	0
m. Lublin	37	19	35	26	11	10	25
janowski	8	3	5	8	0	2	3
kraśnicki	9	9	0	6	3	0	0
łukowski	23	11	5	14	9	1	4
opolski	7	3	1	4	3	1	0
puławski	17	13	8	12	5	2	6
rycki	11	11	0	8	3	0	0
RAZEM	310	181	86	226	84	24	62

Respondentem kwalifikowanym do badania była osoba, która powinna ukończyć naukę w zasadniczej szkole zawodowej lub policealnej w roku 2012, bez względu na miejsce zamieszkania oraz zamiar dalszego kontynuowania nauki. W schemacie doboru próby przyjęto generalne założenie, że im większa jest wymagana liczba respondentów w powiecie tym większa powinna być liczba szkół w powiecie wybranych do badania. Liczba ta została określona według poniższego klucza:

Tabela 3. Klucz określający liczbę szkół zasadniczych i policealnych w powiecie, przeznaczonych do badania

liczba respondentów w powiecie	minimalna liczba placówek
1 - 5	1
6 - 10	2
11 - 15	3
16 - 20	4
21 - 25	5
26 - 30	6
31 - 35	7
36 - 40	8

Szkoły były losowo dobierane z Systemu Informacji Oświatowej prowadzonego przez Centrum Informatyczne Edukacji - państwową jednostką budżetową podległą Ministrowi Edukacji Narodowej³. W części wylosowanych szkół realizacja badania nie była możliwa. Były to szkoły, w których nie ma uczniów (jako powód wskazywane były kłopoty z naborem) albo nie ma uczniów ostatnich klas. Dyrekcja szkół informowała, iż brak uczniów nie zwalnia z obowiązku sprawozdawczości, na którym opiera się System Informacji Oświatowej. Dodatkowo często dużą trudnością okazało się dotarcie do uczniów ostatnich klas, zwłaszcza z praktyczną nauką zawodu u pracodawcy, które nierzadko liczyły zaledwie kilka osób. Uczniowie tacy 2-3 dni w tygodniu spędzają u pracodawcy, a nie w szkole. W populacji absolwentów szkół zawodowych w województwie lubelskim kobiety stanowią ok. 28% uczniów. Na poziomie konkretnych szkół niejednokrotnie w ogóle nie było uczennic lub było ich bardzo mało. Stąd w kilku przypadkach niemożliwe było odszukanie 1-2 kobiet – uczennic danej szkoły zawodowej lub policealnej (tu dodatkowo mieliśmy do czynienia z niestacjonarnym trybem nauki). Powyższe trudności sprawiły, że w przypadku niektórych powiatów liczba placówek, z których pochodzili respondenci była nieznacznie niższa niż wymagane minimum. Osoby spełniające podstawowe kryteria – płci i korzystania z praktycznej nauki zawodu były dobierane w największych szkołach powiatów.

Badaniem zostali objęci uczniowie z 59 zasadniczych szkół zawodowych ze wszystkich 24 powiatów województwa lubelskiego oraz z 27 szkół policealnych z 11 powiatów regionu. Miejscowość pochodzenia 96% badanych leży na obszarze województwa lubelskiego.

2.3.2 Uczniowie szkół średnich (technika i licea)

Liczebność absolwentów szkół średnich w województwie lubelskim wynosiła za rok 2010, według danych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych), 23 287 osób: 16 059 absolwentów liceów ogólnokształcących oraz 7 228 absolwentów techników. Ze

³ www.cie.men.gov.pl.

względu na wygaszanie naborów do liceów profilowanych oraz liceów i techników uzupełniających (Ustawa z 19.08.2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. nr 205, poz. 1206) nie uwzględniono absolwentów tych szkół w powyższej liczbie oraz w próbie badawczej. Dane uzyskano z podziałem na powiaty, w ramach powiatu z podziałem na mężczyzn i kobiety. Dla każdego powiatu wyliczono następujące cztery wskaźniki odnoszące się do globalnej liczby (23 287) absolwentów: mężczyźni – licea, kobiety – licea, mężczyźni – technika, kobiety – technika. Na tej podstawie określono pożądaną liczebność tych kwot przypadających na powiat, dających sumę 400 uczniów w próbie. Analogicznie do uczniów szkół zawodowych i policealnych liczebność respondentów w powiatach była proporcjonalna do liczebności absolwentów liceów i techników w całej populacji w roku 2010.

Tabela 4. Wskaźniki struktury populacji absolwentów (ABS) w województwie lubelskim w 2010 r. – licea i technika (23 287 = 100 %), mężczyźni (M) i kobiety (K)

powiat	licea				technika			
	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS	liczba ABS	% ABS
	M	M	K	K	M	M	K	K
bialski	253	1,1	334	1,4	220	0,9	109	0,5
parczewski	78	0,3	134	0,6	71	0,3	37	0,2
radzyński	133	0,6	208	0,9	79	0,3	36	0,2
włodawski	124	0,5	199	0,9	100	0,4	40	0,2
m. Biała Podlaska	328	1,4	602	2,6	208	0,9	102	0,4
biłgorajski	233	1,0	577	2,5	345	1,5	111	0,5
chełmski	69	0,3	81	0,3	61	0,3	33	0,1
hrubieszowski	143	0,6	239	1,0	83	0,4	62	0,3
krasnostawski	162	0,7	266	1,1	147	0,6	70	0,3
tomaszowski	382	1,7	649	2,8	377	1,6	322	1,4
zamojski	37	0,2	48	0,2	12	0,1	9	0,0
m. Chełm	375	1,6	714	3,1	321	1,4	144	0,6
m. Zamość	498	2,1	820	3,5	343	1,5	125	0,5
lubartowski	186	0,8	378	1,6	160	0,7	92	0,4
lubelski	164	0,7	243	1,0	217	0,9	85	0,4
łęczyński	51	0,2	105	0,5	162	0,7	67	0,3
świdnicki	118	0,5	186	0,8	126	0,5	55	0,2
m. Lublin	1463	6,3	2169	9,3	661	2,8	367	1,6
janowski	134	0,6	217	0,9	77	0,3	83	0,4
kraśnicki	243	1,0	411	1,8	154	0,7	96	0,4
łukowski	264	1,1	510	2,2	179	0,8	130	0,6
opolski	91	0,4	129	0,6	101	0,4	56	0,2
puławski	363	1,6	543	2,3	273	1,2	133	0,6
rycki	166	0,7	239	1,0	240	1,0	147	0,6
RAZEM	6 058	26,0	10 001	42,9	4 717	20,2	2 511	10,9

Źródło: GUS 2010

W całej podgrupie badawczej uzyskano 402 ważne wywiady, z czego 273 z uczniami ostatniego roku liceów, a 129 z uczniami ostatniego roku techników.

Tabela 5. Liczba respondentów w podzbiorze badawczym uczniów szkół średnich

powiat	ogółem z liceów	ogółem z techników	M	K	M	K
			licea	licea	technika	technika
bialski	10	6	3	7	5	1
parczewski	3	2	1	2	1	1
radzyński	6	2	2	4	1	1
włodawski	5	3	2	3	1	2
m. Biała Podlaska	16	6	6	10	4	2
biłgorajski	14	8	4	10	6	2
chełmski	2	2	1	1	1	1
hrubieszowski	6	2	2	4	1	1
krasnostawski	8	4	3	5	3	1
tomaszowski	18	12	7	11	6	6
zamojski	0	0	0	0	0	0
m. Chełm	18	8	6	12	6	2
m. Zamość	25	8	10	15	6	2
lubartowski	9	5	3	6	3	2
lubelski	7	5	3	4	4	1
łęczyński	3	4	1	2	3	1
świdnicki	5	3	2	3	2	1
m. Lublin	62	17	25	37	11	6
janowski	6	2	1	5	2	0
kraśnicki	11	5	4	7	3	2
łukowski	13	6	5	8	3	3
opolski	4	3	2	2	2	1
puławski	15	7	6	9	5	2
rycki	7	9	3	4	6	3
RAZEM	273	129	102	171	85	44

Respondentem kwalifikowanym do badania była osoba, która powinna ukończyć naukę w szkole średniej w roku 2012, bez względu na miejsce zamieszkania oraz zamiar dalszego kontynuowania nauki. W schemacie doboru próby przyjęto generalne założenie, że im większa jest wymagana liczba respondentów w powiecie tym większa powinna być liczba szkół w powiecie wybranych do badania. Liczba ta została określona według poniższego klucza:

Tabela 6. Klucz określający liczbę szkół średnich w powiecie, przeznaczonych do badania

liczba respondentów w powiecie	minimalna liczba placówek
1 - 5	1
6 - 10	2
11 - 15	3
16 - 20	4
21 - 25	5
26 - 30	6
31 - 35	7
36 - 40	8
41 - 45	9
46 - 50	10
51 - 55	11
56 - 60	12
61 - 65	13

Szkoły były losowo dobierane z Systemu Informacji Oświatowej prowadzonego przez Centrum Informatyczne Edukacji - państwową jednostką budżetową podległą Ministrowi Edukacji Narodowej⁴.

Badaniem zostali objęci uczniowie z 55 liceów ze wszystkich powiatów województwa lubelskiego oraz z 37 techników z 23 powiatów regionu. Miejscowość pochodzenia 96% badanych leży na obszarze województwa lubelskiego.

2.3.3 Studenci szkół wyższych

Liczebność absolwentów szkół wyższych w województwie lubelskim (dotyczy studiów I stopnia, II stopnia oraz jednolitych magisterskich) wynosiła za rok 2010, według danych Głównego Urzędu Statystycznego⁵, 28 802 osoby, w tym 19 799 kobiet. Dane pozyskano z podziałem na poszczególne szkoły wyższe (łącznie 18 szkół), w rozbiciu na absolwentki i absolwentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

Dla każdej ze szkół wyższych określono następujące cztery wskaźniki odnoszące się do globalnej liczby (28 802) absolwentów: kobiety – studia stacjonarne, mężczyźni – studia stacjonarne, kobiety – studia niestacjonarne, mężczyźni – studia niestacjonarne. Na tej podstawie określono wstępną pożądaną liczebność tych kwot przypadających na szkołę dających sumę 400 studentów w próbie. Dobór kwot studentów ostatniego roku do badania odzwierciedlał więc proporcjonalnie kwoty absolwentów studiów z 2010 roku.

Osiemnaście szkół wyższych wyszczególnionych przez GUS uszeregowanych zostało według kryterium malejącej liczby absolwentów. Pierwszą siódmką szkół opuściło 86,5% wszystkich absolwentów. Pierwszą jedenastką aż 95,23%. Każdą z pozostałych siedmiu szkół opuszcza mniej niż 1% globalnej liczby absolwentów. Zostały one pominięte w badaniu – przeniesienie wskaźnika procentowego na próbę oznaczałoby nie więcej niż 3 osoby do przebadania w każdej szkole z tej grupy, łącznie 18 osób. Zdecydowano o powiększeniu o tę liczbę, przy zachowaniu odpowiednich proporcji, kwoty studentów do badania w pierwszych 11 szkołach. W ten sposób określona została liczebność kwot przypadających na każdą z 11 szkół wyższych, z których pochodzi znakomita większość absolwentów szkół wyższych regionu lubelskiego.

Tabela 7. Populacja absolwentów (ABS) w województwie lubelskim w 2010 r. – szkoły wyższe, mężczyźni (M) i kobiety (K) po studiach stacjonarnych (ST) i niestacjonarnych (NST), liczba respondentów w podzbiorze badawczym studentów szkół wyższych

szkoła	ABS ogółem 2010	% populacji ABS 2010	% populacji ABS 11 szkół wyższych z największą liczbą ABS	ogółem studenci w próbie	% próby	K ST	M ST	K NS T	M NS T
UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE	10 032	34,83	36,58	147	36,57	64	25	45	13
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II	5 306	18,42	19,35	77	19,15	40	17	15	5
UNIWERSYTET PRZYRODNICZY	3 231	11,22	11,78	46	11,44	24	12	5	5

⁴ www.cie.men.gov.pl.

⁵ Tablice przekazane przez MPiPS (absolwenci roku akademickiego 2009/2010), Szkoły Wyższe w województwie lubelskim w roku akademickim 2009/2010; Urząd Statystyczny w Lublinie.

W LUBLINIE WYŻSZA SZKOŁA EKONOMII I INNOWACJI										
W LUBLINIE POLITECHNIKA LUBELSKA	2 265	7,86	8,26	33	8,21	2	1	22	8	
UNIwersytet Medyczny W LUBLINIE	1 584	5,50	5,78	23	5,72	4	10	3	6	
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej	1 448	5,03	5,28	24	5,97	13	3	8	0	
Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie	1 042	3,62	3,80	16	3,98	9	4	2	1	
Wyższa Szkoła Społeczno- Przyrodnicza w Lublinie	771	2,68	2,81	12	2,99	2	1	7	2	
Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu	698	2,42	2,54	10	2,49	2	1	5	2	
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie	538	1,87	1,96	7	1,74	1	1	4	1	
RAZEM	27 427	95,23		402	100	166	77	116	43	

Kwalifikowanym respondentem do badania była osoba, która powinna ukończyć naukę w jednej z powyższych szkół wyższych w roku 2012, bez względu na stopień studiów, miejsce zamieszkania oraz zamiar dalszego kontynuowania nauki. Osoba wybrana do badania mogła studiować na więcej niż jednym kierunku studiów, ale jeden z kierunków powinna ukończyć w roku 2012.

W całej podgrupie badawczej uzyskano 402 ważne wywiady. Miejscowość pochodzenia 75% badanych leży na obszarze województwa lubelskiego.

2.4 Cele szczegółowe pierwszego etapu badań oraz kluczowe pytania badawcze.

Prezentowany etap badań dotyczył aspiracji edukacyjnych i zawodowych osób kończących szkoły ponadgimnazjalne i wyższe, definiował ich postawy wobec obecnej lub przyszłej pracy zawodowej, gotowość aktywnego poszukiwania pracy oraz postrzeganie własnych zawodowych perspektyw.

Sformułowane pytania badawcze odpowiadają celom szczegółowym, według następującego porządku:

Cel: identyfikacja czynników kształtujących obecną i przewidywaną ścieżkę kariery osób z badanej grupy, określenie stopnia swobody w kształtowaniu własnej kariery.

Pytania: Jakie były motywy wyboru profilu/kierunku kształcenia?

Jak z perspektywy czasu oceniany jest ten wybór? Jak jest uzasadnienie tej oceny?

Czy badani wykorzystują możliwości wsparcia kształtowania własnej kariery? Co ma największy wpływ na ich decyzje w tym względzie?

Z jakich form zajęć pozalekcyjnych, dodatkowych form kształcenia i potwierdzania kwalifikacji korzystali w trakcie nauki?

Co w opinii badanych decyduje o powodzeniu na rynku pracy?

Cel: określenie stopnia i charakteru ich planów zawodowych.

Pytania: Jak rozwinięta jest wizja własnej kariery zawodowej?

Czy występuje planowanie kariery? Czy ma charakter alternatywny?

Czy występuje gotowość do prowadzenia działalności gospodarczej? Co stanowi największą barierę dla jej podjęcia?

Jakie są główne plany badanych na czas do roku po ukończeniu szkoły?

Cel: określenie deklarowanego stopnia przygotowania do uczestnictwa w rynku pracy przez system szkolny.

Pytania: Jak oceniane są własna wiedza, umiejętności, kwalifikacje związane z ukończeniem szkoły, w kontekście podejmowania wyzwań na rynku pracy?

Z jakich form wsparcia ze strony szkoły w przygotowaniu do poruszania się po rynku pracy korzystają?

Jak oceniają ukształtowanie przez szkołę konkretnych umiejętności przydatnych na rynku pracy?

Cel: identyfikacja możliwych barier i możliwego wsparcia dla podjęcia pierwszego zatrudnienia.

Pytania: Czy badani mają już za sobą pierwsze doświadczenia zawodowe? Jakże? Czy praca odpowiadała kierunkowi kształcenia? Jak ją znaleźli?

Co może w ocenie badanych najbardziej przeszkadzać i pomagać na drodze do pracy?

Jaka forma pomocy z zewnątrz byłaby najbardziej oczekiwana? Jakie informacje byłyby najbardziej pożądane dla rozwoju kariery?

Cel: poznanie preferencji dotyczących wyboru dalszej ścieżki kształcenia i pracy, kryteria wyboru rodzaju pracy.

Pytania: Czy planowane jest dalsze kształcenie? Czy będzie ono zbieżne z właśnie kończącym się? Jaki kolejny rodzaj kształcenia jest preferowany najczęściej?

Jak silna jest motywacja do dalszego kształcenia?

Czy praca jest dla badanych bliskim i określonym celem do osiągnięcia?

Czy badani mieli szansę określenia swojego bilansu kompetencji? Czy określali go samodzielnie czy z czyjąś pomocą?

Jak postrzegają dostępność pracy w branży odpowiadającej kierunkowi kształcenia?

Jakie sposoby poszukiwania pracy i informacji o niej uważają za najlepsze?

Czy planują podjąć pracę w ciągu najbliższych 12 miesięcy? Jaką formę zatrudnienia preferują? Jaki jest stopień deklarowanej mobilności?

Czym będą kierować się dokonując wyboru między możliwościami pracy? Co motywuje ich do pracy najbardziej? O czym chcieliby rozmawiać z pracodawcą?

Dlaczego niektórzy badani nie deklarują chęci podejmowania działań w kierunku zatrudnienia?

Jakie są ich oczekiwania płacowe?

Jakiej pracy respondenci będą unikać?

2.5 Hipotezy badawcze

Na liście hipotez badawczych znalazły się te, które dotyczą ogółu badanych (łącznie trzech podzbiorów badawczych), dotyczące jednego wybranego podzbioru badawczego, a nawet jego części (ze względu na specyfikę grupy) oraz porównań pomiędzy podzbiorami badawczymi:

- Studenci studiów stacjonarnych w większości nie zdobyli jeszcze żadnego doświadczenia zawodowego
- Uczniowie szkół średnich w zdecydowanej większości nie zdobyli żadnego doświadczenia zawodowego
- Wśród kobiet zdecydowanie częściej popularna była praca wolontariacka niż wśród uczniów szkół średnich

- Ponad 50% badanych wybrało dany kierunek/profil kształcenia gdyż stosunkowo łatwo było się na ten kierunek/profil dostać
- Mniej niż 20% badanych wybrałoby ponownie tę samą szkołę i ten sam kierunek
- Większość badanych wszystkich typów szkół nie korzystała z żadnych możliwości pomocy w planowaniu i rozwoju kariery zawodowej
- Uczniowie szkół średnich w większości nie chcą wykorzystać w przyszłości wiedzy i umiejętności nabywanych w szkole
- Uczniowie, których matka i/lub ojciec osiągnęli wykształcenie wyższe częściej niż pozostali chcą kontynuować naukę na wyższych szczeblach w ciągu najbliższego roku
- Najczęściej wskazywanym problemem związanym z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej są jej wysokie koszty
- Preferowana minimalna kwota wynagrodzenia netto jest wyższa wśród studentów niż wśród uczniów szkół średnich
- Poziom własnych umiejętności we własnym obszarze kształcenia zdecydowanie lepiej oceniają uczniowie szkół zawodowych korzystający z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy niż uczniowie szkół zawodowych bez tej nauki
- Najbardziej oczekiwanym wsparciem w rozwoju zawodowym respondentów są informacje o rozwoju rynku pracy w województwie lubelskim, nowych inwestycjach, planach pracodawców
- Przy podejmowaniu decyzji o dalszym kształceniu najważniejsze dla respondentów jest to czy po nim są szanse na pracę
- Możliwość zachowania równowagi między pracą a życiem prywatnym jest największą wartością motywującą w potencjalnej pracy wykonywanej przez osoby badane
- Planowany rodzaj pracy w przypadku stacjonarnych studentów szkół wyższych w ponad 7% jest oceniany jako nie zbieżny z aktualną ścieżką kształcenia
- Ponad 1/3 uczniów szkół zawodowych jest gotowa wyjechać nawet za granicę żeby pracować
- Oczekiwania płacowe spośród osób z trzech podzbiorów badania najwyższe są dla studentów szkół wyższych
- Ponad 75% badanych wśród najlepszych dla siebie sposobów poszukiwania pracy wymienia rodzinę, znajomych, kontakty
- Ponad połowa uczniów szkół średnich uważa, że nie zna w ogóle lub nie zna wystarczająco swoich predyspozycji zawodowych

Charakter odpowiedzi zdecydowanej większości pytań kwestionariuszowych pozwolił na zakodowanie ich z wykorzystaniem skali nominalnej. Analiza statystyczna zebranego materiału pozwoli na weryfikację postawionych hipotez.

3. Organizacja i przebieg badań pierwszego etapu.

3.1 Organizacja pracy ankietatorów

Narzędziem badawczym umożliwiającym realizację pierwszego etapu badań był kwestionariusz wywiadu. Został on opracowany przez zespół badawczy Lubelskiego Obserwatorium Rynku Pracy. Pytania kwestionariuszowe wynikają z zaprezentowanych poniżej pytań badawczych. Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy przeprowadziło badania pilotażowe na próbie 10 respondentów. Pozwoliło to określić orientacyjny czas trwania wywiadu, wyeliminować pytania określone przez respondentów pilotażu jako drażliwe oraz sprecyzować pytania niezrozumiałe i niejasne. W ostatecznej wersji kwestionariusza pozostały 62 pytania, w tym 8 pytań metryczkowych. Czas trwania wywiadów wynosił od 25 do 40 minut.

Załącznikiem do każdego kwestionariusza były dwa egzemplarze formularza danych kontaktowych respondenta. Jeden z nich otrzymywał respondent, a jeden zatrzymywał ankieter i przekazywał organizatorowi badania. Dzięki danym z formularza będzie możliwy kontakt z respondentem w celu przeprowadzenia badania drugiego etapu. Czytelne wypełnienie i podpisanie go przez respondenta było warunkiem udziału w badaniu.

Zadaniem osoby ankietującej była aranżacja wywiadu, odczytywanie pytań, notowanie odpowiedzi w papierowym kwestionariuszu. Składał się on z czterech części. Pierwsza zawierała przede wszystkim wstępne informacje: ogólne informacje o badaniu, jego znaczeniu, zasadach, poufności oraz kolejnym etapie badania następującym po roku, prośbę o wypełnienie formularza danych kontaktowych. Drugą część kwestionariusza stanowiły pytania dotyczące statusu respondenta: miejsca nauki, jej trybu oraz ewentualnego zdobytego już doświadczenia jako pracownika. Trzecia część to zasadnicze pytania kwestionariuszowe. Ostatnią częścią była metryczka wraz z miejscem na oświadczenie o przeprowadzeniu wywiadu zgodnie z umową i uwagi ankietera.

Osoby ankietujące posługiwały się kartami odpowiedzi, które służyły do prezentacji respondentowi możliwych odpowiedzi na zamknięte pytania kwestionariuszowe. Oprócz takich pytań kwestionariusz zawierał pytania otwarte i półotwarte. Ankieterki i ankieterów wyposażono w instrukcję zawierającą wewnętrzne (dotyczące posługiwania się narzędziem badawczym) i zewnętrzne (dotyczące aranżacji wywiadu) wytyczne, która została opracowana przez zespół badawczy Lubelskiego Obserwatorium Rynku Pracy.

Metodyka procesu badawczego zakładała przeprowadzanie badań terenowych (głównie w szkołach województwa lubelskiego). Do ich realizacji zaangażowano 36 ankieterek i ankieterów, z którymi Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie zawarł umowę o dzieło. Dodatkowo zasady pracy badawczej i jej rozliczenia definiował regulamin pracy ankieterskiej. Każda osoba ankietująca przeszła rozmowę wstępną oraz szkolenie warsztatowe z użyciem kwestionariusza przeznaczonego do badania prowadzone przez personel projektu. Osobą bezpośrednio nadzorującą pracę osób ankietujących był koordynator ds. pracy ankieterów.

3.2 Uwarunkowania przeprowadzania wywiadów

W trakcie realizacji badań stosowane były dwie niezależne procedury kontroli rzetelności badań: formalna analiza poprawności, spójności i kompletności wypełnionych kwestionariuszy (100%), telefoniczna kontrola miejsca, czasu i przedmiotu badań (20% respondentów). Na bieżąco prowadzona była kontrola zgodności realizacji badania z założeniami próby. Wywiady prowadzone były indywidualnie z każdym respondentem, bez udziału osób trzecich, zgodnie z metodyką badania.

Wykonawcy badania poprosili dyrekcję o zgodę na realizację wywiadów w wylosowanych szkołach. Ankieter wyposażony był w identyfikator oraz list polecający od Dyrektora Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie oraz Lubelskiego Kuratora Oświaty. Dobór respondentów w szkołach prowadzony był w sposób systematyczny: co trzeciemu uczniowi/studentowi napotkanemu w wyznaczonym miejscu na terenie szkoły ankieter zadawał pytanie selekcyjne: „czy jesteś uczniem ostatniej klasy/studentem ostatniego roku?” oraz „czy korzystasz z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy?” – w przypadku szkoły zawodowej. Dotyczyło ono faktu kończenia przeznaczonej do badania szkoły w roku 2012 (na przynajmniej jednym kierunku oraz dodatkowo trybu studiów - w przypadku szkoły wyższej oraz korzystania z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy - w przypadku szkoły zawodowej).

Badania odbywały się od lutego do maja 2012 roku. Proces kodowania danych z 1 200 kwestionariuszy oraz opracowania wyników był realizowany przez zespół Lubelskiego

Obserwatorium Rynku Pracy funkcjonującego w Wydziale Badań i Analiz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie.

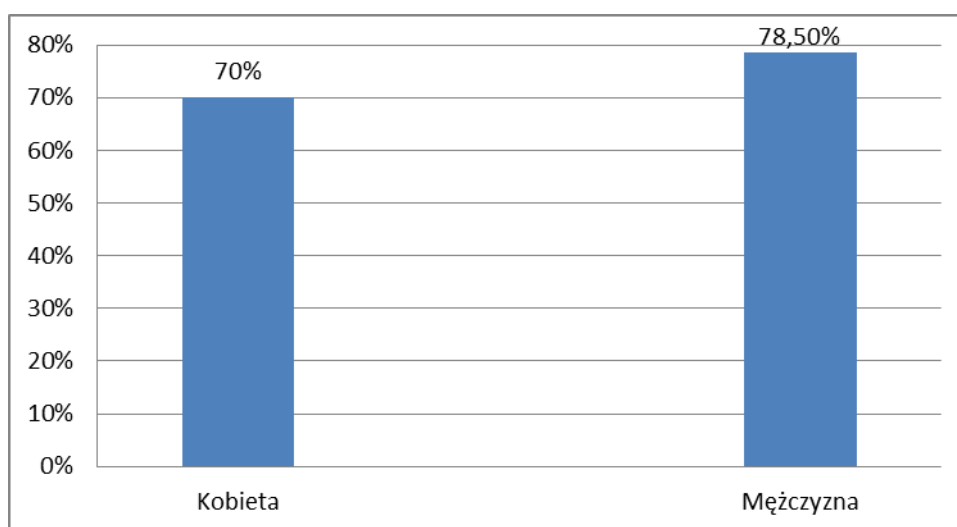
Prezentacja rezultatów badania rozpoczyna się opisem doświadczenia zawodowego badanej grupy oraz doświadczeń związanych z własnym kształceniem i jego efektami. W następnej kolejności przedstawiany jest obraz zawodowego „ja” i postrzegany obraz rynku pracy, co jest punktem wyjścia do analizy gotowości do działań na tym rynku. W końcowej części raportu omawiane są aspiracje i plany edukacyjno-zawodowe uczniów i studentów.

Rozdział II Doświadczenie zawodowe młodzieży. Planowanie i rozwój kariery zawodowej uczniów szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych.

1. Pierwsze doświadczenia zawodowe

W trakcie przeprowadzanych badań zapytano uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych województwa lubelskiego czy zdobyli już pierwsze doświadczenie zawodowe. Spośród uzyskanych odpowiedzi wynika, iż prawie 2/3 osób deklarowało posiadanie doświadczenia zawodowego. Mężczyźni w porównaniu z kobietami częściej deklarowali posiadanie doświadczenia zawodowego (70% kobiet, 78,5% mężczyzn).

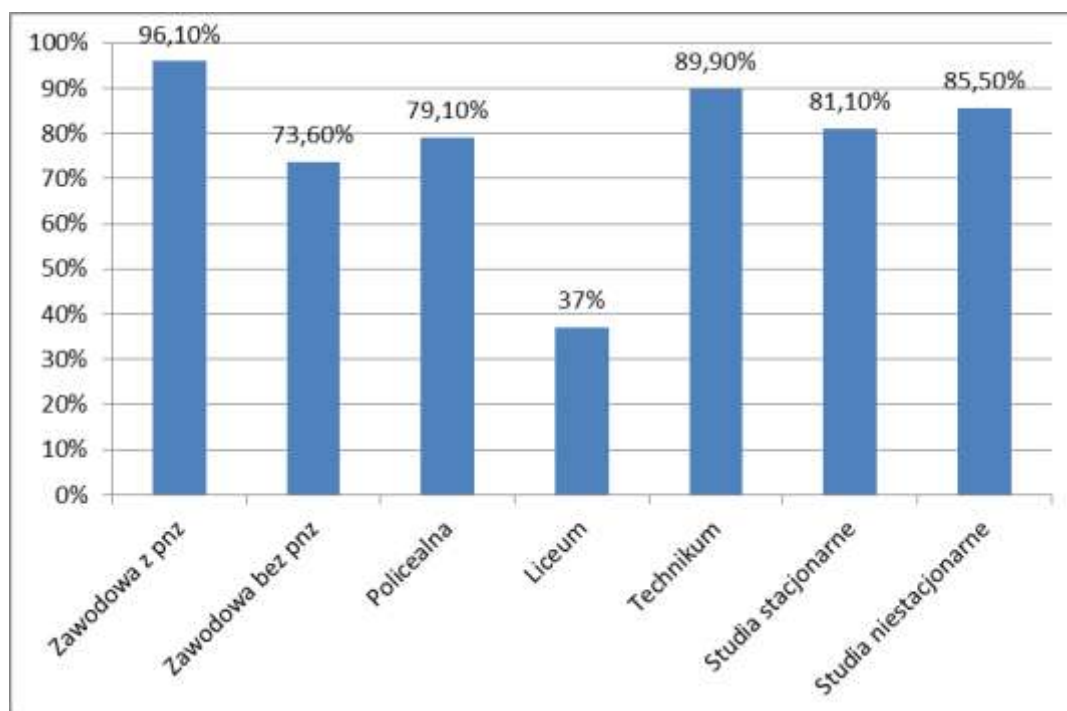
Wykres 1. Czy zdobył(a) Pan(i) już pierwsze doświadczenie zawodowe? (odpowiedzi TAK)

Wśród przebadanych uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych województwa lubelskiego najczęściej posiadanie doświadczenia w pracy deklarowali uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (96,1%), technikum (89,9%) oraz studenci studiów niestacjonarnych (85,5%). Najgorzej pod tym względem wypadli uczniowie liceum, gdzie pierwsze doświadczenia zawodowe deklarowało (37%) badanych.

Można zatem stwierdzić, że wśród przyszłych absolwentów doświadczenie zawodowe zdobyło przeszło $\frac{3}{4}$ uczniów (poza uczniami szkół licealnych). W szczególności zdobyte doświadczenie zawodowe, zgodnie z przyjętymi trendami, jest domeną osób uczących się w szkołach zawodowych.

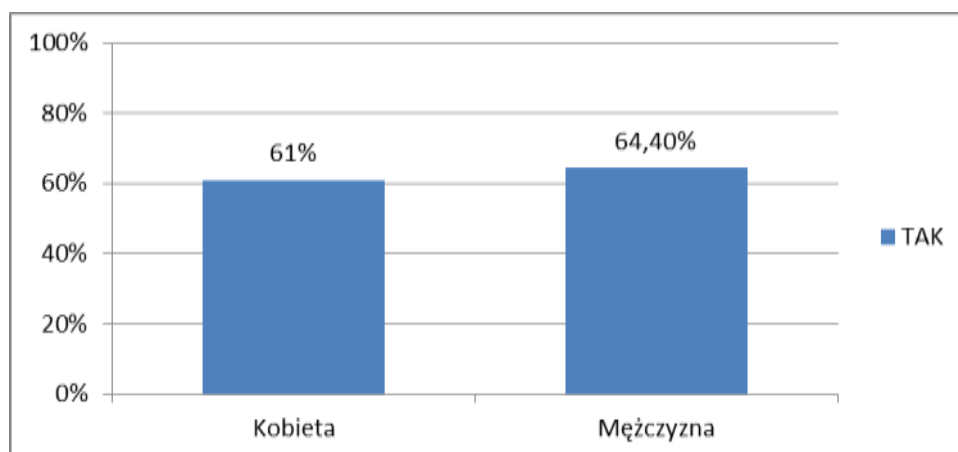
Wykres 2. Czy zdobył(a) Pan(i) już pierwsze doświadczenie zawodowe? (odpowiedzi TAK)

Wśród osób, które udzieliły pozytywnej odpowiedzi poproszono o odpowiedź czy jest to doświadczenie spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia. Ponad połowa odpowiedzi była twierdząca. Zarówno mężczyźni (64,4%) jak i kobiety (61%) deklarowali, że pierwsze zdobyte doświadczenie było spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia.

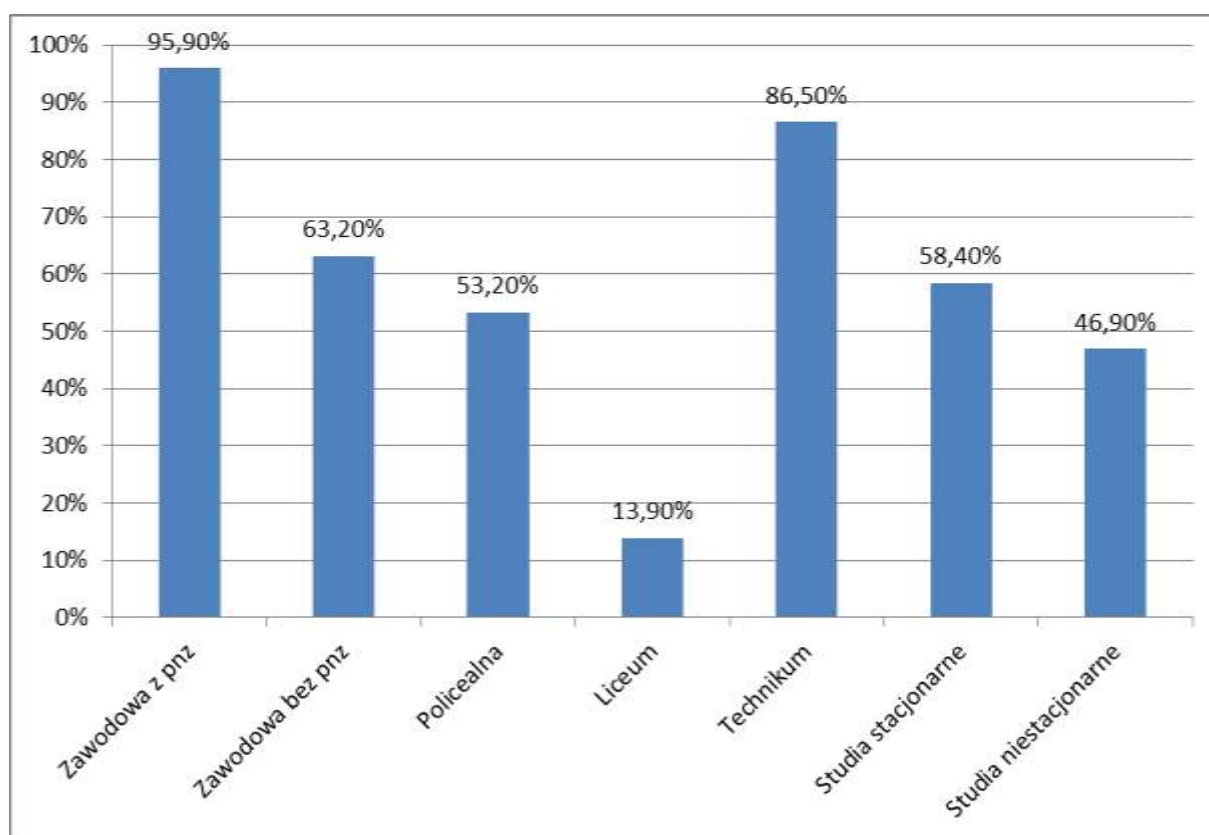
Nie sposób zauważyć, że blisko 40% badanych zarówno kobiet jak i mężczyzn deklaruje zdobycie doświadczenia zawodowego niespójnego z dotychczasowymi wyborami kierunku kształcenia. Sytuacja taka może być wynikiem pragmatycznego podejścia osób młodych do sytuacji na rynku pracy. Lepiej zdobyć jakiegokolwiek doświadczenie zawodowe, nie związane z kierunkiem obecnego kształcenia, niż pozostawać bez niego. Wybory te są często wynikiem trudnej sytuacji na rynku pracy. Udzielone odpowiedzi dają względnie optymistyczny obraz młodych ludzi na rynku pracy.

Wykres 3. Czy jest to doświadczenie spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia? (odpowiedzi TAK)

Ciekawych oraz ważnych informacji dostarcza kolejna analiza przeprowadzona wśród badanych. Zapytaliśmy uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych czy doświadczenie jest spójne z podjętym kierunkiem kształcenia. Z prezentowanych poniżej danych widać, że doświadczeniem spójnym z podjętym kierunkiem kształcenia mogą pochwalić się osoby uczące się konkretnego zawodu, uczące się w szkołach zawodowych z praktyczną nauką zawodu (95,5%), bez praktycznej nauki zawodu (63,2%) oraz w technikum (86,5%). Wydaje się także uzasadniony niski wynik spójności doświadczenia z podjętym kierunkiem kształcenia wśród osób uczęszczających do liceum (13,9%). W większości przebadane osoby to licealiści szkół ogólnokształcących, gdzie uczniowie nie nabierają praktycznych umiejętności.

Wykres 4. Czy jest to doświadczenie spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia? (odpowiedzi TAK)

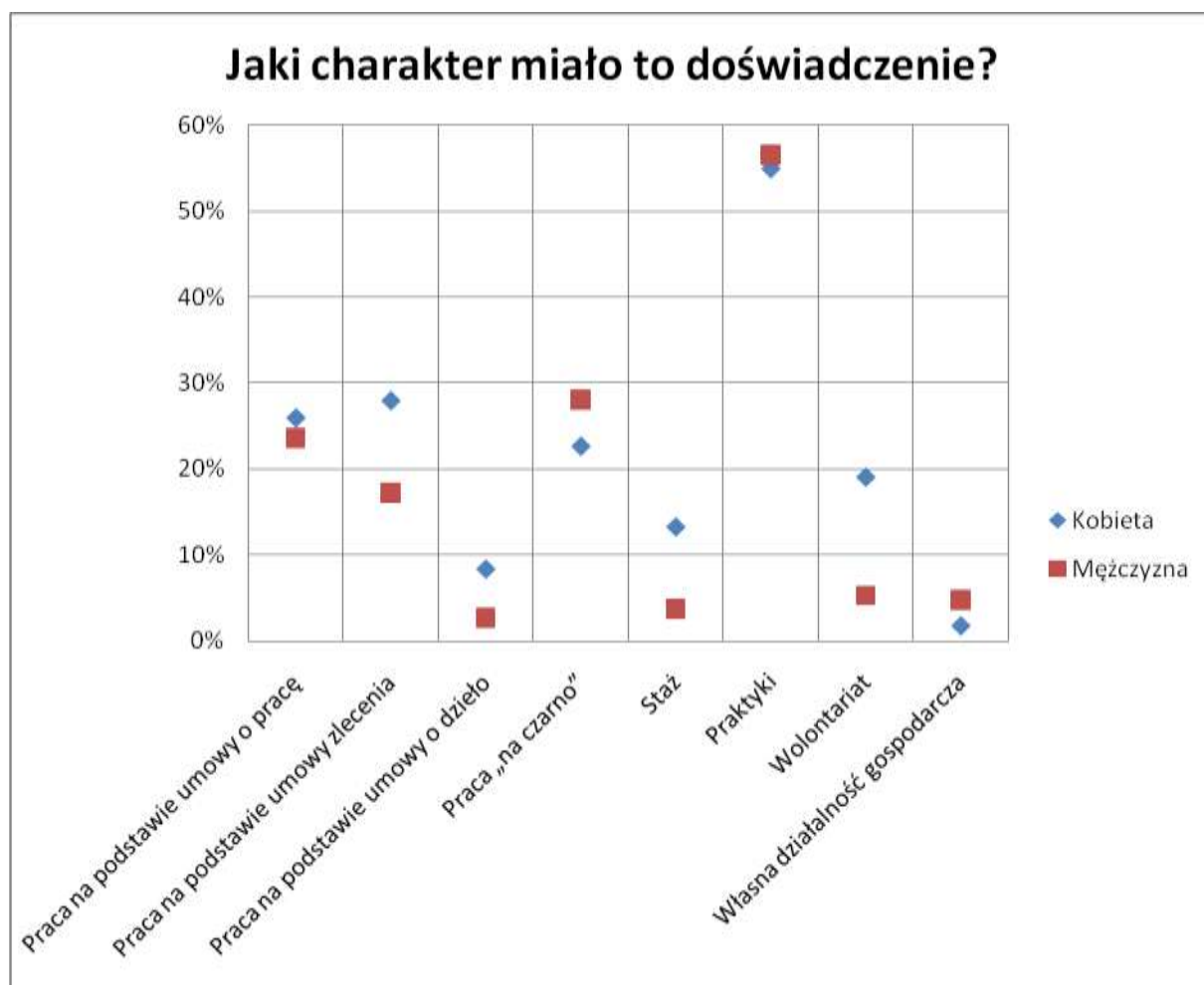

W celu dogłębniejszego zbadania doświadczenia osób badanych zadano pytanie o charakter tego doświadczenia. Wyniki są porównywalne zarówno dla mężczyzn jak i kobiet. Najczęściej wskazywaną formą zdobytego doświadczenia były praktyki zawodowe (55,0% K, 56,5% M) oraz umowy o pracę (26,0% K, 23,6% M) i umowy zlecenia (28,0% K, 17,2% M). Najrzadziej zdobywaną formą doświadczenia była własna działalność gospodarcza (1,8% K, 4,8% M). Warto odnotować także informacje dotyczące odbytych staży i wolontariatu jako form zdobytego doświadczenia zawodowego. W obu tych kategoriach zdecydowana przewaga jest po stronie kobiet, które częściej odbywały staż niż mężczyźni (13,3% K, 3,7% M) oraz wolontariat (19,1% K, 5,3% M).

Ponad połowa przebadanych uczniów szkół zawodowych, techników, policealnych, wyższych (stacjonarnych, niestacjonarnych) zadeklarowała, że zdobyli wykształcenie dzięki praktykom. Pozwala to na stwierdzenie, że praktyki które są obowiązkowe dla studentów

większości kierunków oraz uczniów techników i szkół zawodowych, są traktowane przez nich jako pierwsze doświadczenie zawodowe. Należy zwrócić więc uwagę aby praktyki odbywane przez uczniów były przeprowadzane rzetelnie. Wyniki te nie zaskakują ze względu na młody wiek badanych. Trudno jest oczekiwać od respondentów, aby pierwsze doświadczenie zawodowe miało charakter umowy o pracę. Niepokojącym czynnikiem jest stosunkowo duża liczba wskazań osób, których pierwsza praca była „na czarno”.

Wykres 5. Charakter zdobytego doświadczenia w podziale na płeć.

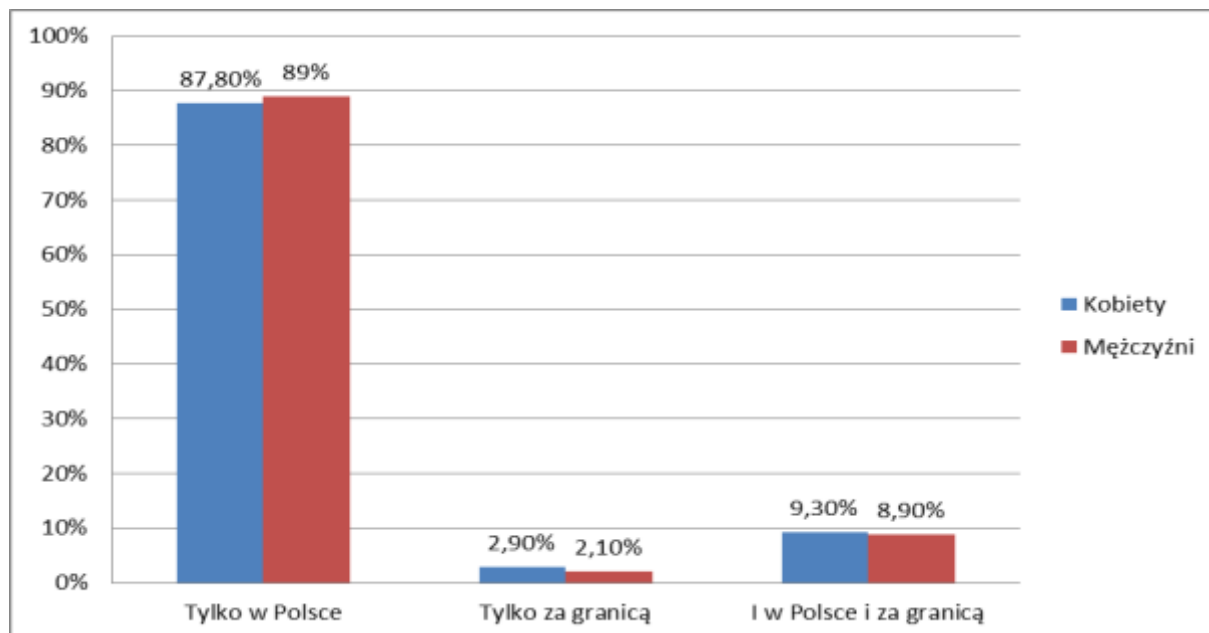

W trakcie realizacji badania poproszono respondentów o wskazanie miejsca wykonywania pracy. Pytanie miało na celu weryfikację czy doświadczenie zawodowe młodych osób to tylko wakacyjne wyjazdy do pracy za granicę czy również poszukiwanie doświadczenia zawodowego w miejscu zamieszkania. Wśród badanych, zarówno kobiet i mężczyzn, najczęstszą odpowiedzią dotyczącą miejsca wykonywania pracy było wskazanie „tylko w Polsce” (odpowiednio 87,8% K, 89% M). „Tylko za granicą” odpowiedziało niecałe 3% badanych (tj. 2,9% K, 2,1% M). Wyniki ze względu na wielkość miejscowości pochodzenia są niemal identyczne jak wyniki uzyskane ze względu na płeć. Prawie co dziesiąty pytany deklarował miejsce wykonywania pracy na terenie kraju oraz za granicą.

Respondenci stosunkowo zgodnie stwierdzili, że doświadczenia zawodowe najczęściej zdobywali w Polsce. Fakt ten jest przede wszystkim spowodowany młodym wiekiem badanych. Praca za granicą jest jeszcze zbyt dużym wyzwaniem organizacyjnym oraz

logistycznym dla osób młodych. Ponadto pokażne grono osób deklarujących chęć pracy za granicą wskazuje, że ze względu na wysokie koszty tego przedsięwzięcia nie szuka i nie wyjeżdża do pracy za granicę.

Wykres 6. Miejsce wykonywania pracy w podziale na płeć

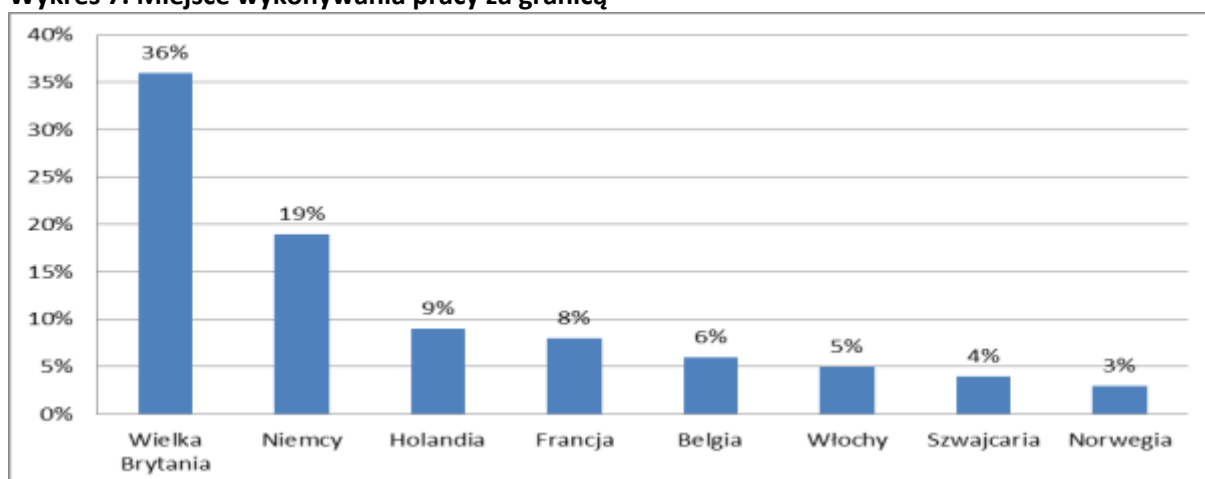

Podczas realizacji badania respondenci wymienili 23 kraje z całego świata, w których wykonywali prace zarobkowe. Wśród najczęściej wymienianych odpowiedzi padały takie państwa jak Wielka Brytania, Niemcy, Holandia, Francja oraz Belgia. Państwa te stanowią ponad 70% wszystkich wskazań.

Uczniowie szkół zawodowych, techników, policealnych oraz studenci uczelni wyższych (studia stacjonarne i niestacjonarne) najczęściej pracowali w Wielkiej Brytanii. Wybory młodzieży są zbieżne z wyborami pozostałych grup wiekowych podróżujących w poszukiwaniu pracy. Ponadto należy na uwadze mieć fakt, że Wielka Brytania jako jeden z pierwszych państw w Unii Europejskiej otworzył rynek pracy dla cudzoziemców z Polski.

Spośród osób, które deklarowały pracę za granicą w przeważającej liczbie są to kraje tzw. „starej Unii”, czyli państwa europejskie o rozwiniętych gospodarkach i dużym potencjale możliwości znalezienia pracy. Wśród osób młodych to kobiety nieznacznie częściej deklarowały pracę i w Polsce i za granicą (9,3% kobiety, 8,9% mężczyzn).

Wykres 7. Miejsce wykonywania pracy za granicą

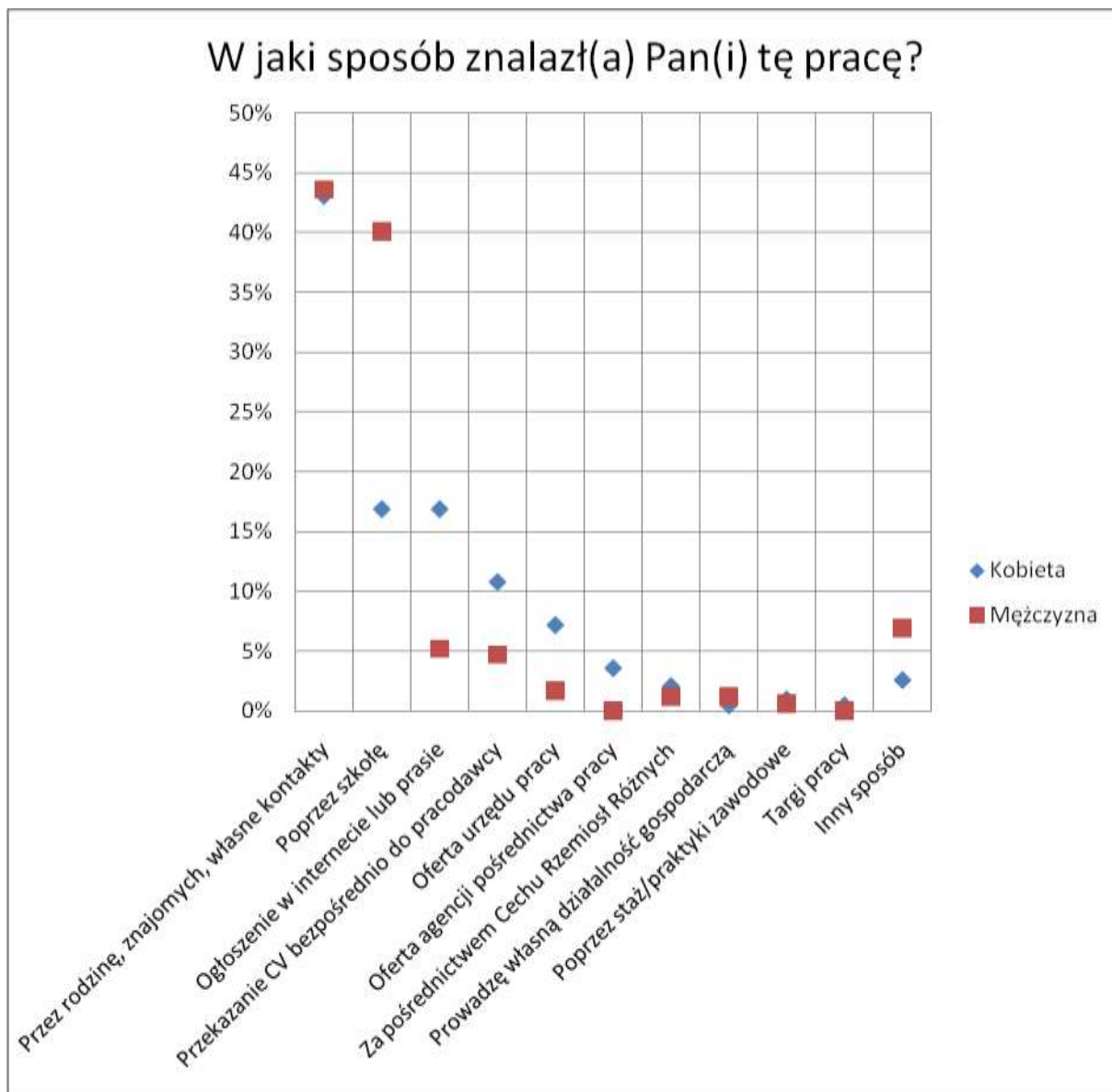

Respondenci poproszeni zostali o udzielenie odpowiedzi na pytanie czy obecnie pracują zawodowo. Jednoznacznie twierdzącą odpowiedź dało 43,1% kobiet oraz 39,4% mężczyzn. Osoby pracujące poproszono o odpowiedź w jaki sposób znaleźli tę pracę. Najczęstszą udzielaną odpowiedzią było stwierdzenie, że praca została znaleziona dzięki i przy pomocy rodziny, znajomych oraz własnych kontaktów (43,1% K i 43,6% M). Uczniowie równie często wskazywali szkołę jako miejsce gdzie znaleźli pracę. Tę odpowiedź zdecydowanie częściej wskazywali mężczyźni (40,1% wskazań), niż kobiety (16,9% wskazań). Odwrotna sytuacja ma miejsce przy trzeciej kategorii odpowiedzi, mianowicie ogłoszenie w internecie lub prasie (16,9% K, 5,2% M).

Dla uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i studentów kończących edukację najlepszy sposób znalezienia pracy to przede wszystkim pomoc rodziny, znajomych oraz własna sieć kontaktów. Z jednej strony może być to wynik braku wiary w organizacje i instytucje zajmującymi się poszukiwaniem pracy, z drugiej brak umiejętności oraz wiedzy jak i gdzie poszukiwać pracy.

Analiza odpowiedzi w podziale na płeć przynosi interesujący wniosek. Wśród osób młodych to mężczyźni zdecydowanie częściej deklarowali, iż pracę znajdowali poprzez szkołę. Kobiety zdecydowanie częściej i chętniej poszukiwały pracy za pośrednictwem instytucji rynku pracy, takich jak urzędy pracy, agencje pośrednictwa pracy. Ponadto kobiety intensywniej niż mężczyźni poszukują pracy na własną rękę. Ogłaszają się w prasie i internecie, jak również częściej przekazują CV bezpośrednio do pracodawcy. Wyniki te ukazują, iż kobiety są bardziej kreatywne w poszukiwaniu pracy od mężczyzn.

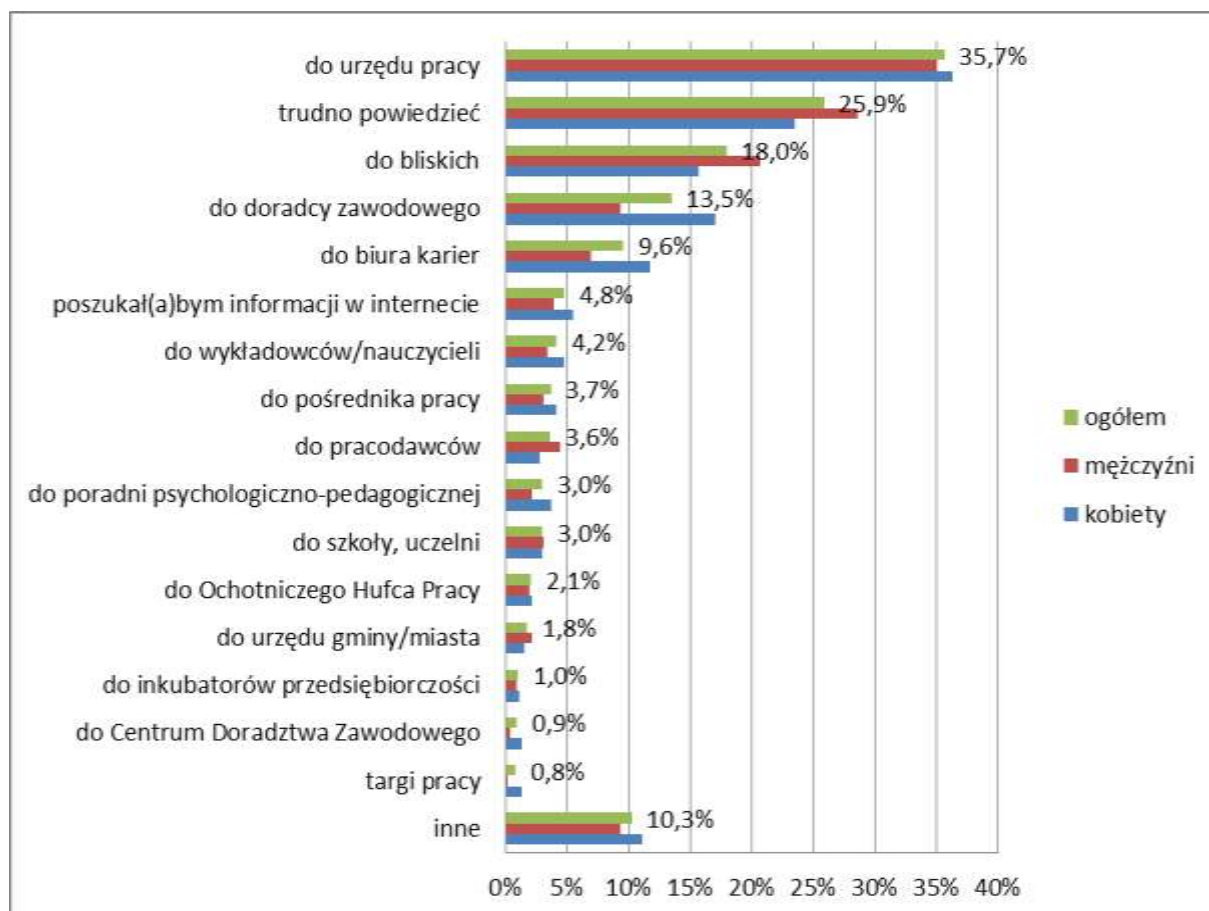
Wykres 8. Sposoby znajdowania pracy w podziale na płeć

2. Planowanie kariery zawodowej

Badanych poproszono o wskazanie gdzie, według ich wiedzy, mogą zwrócić się o pomoc w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej. Pierwsze dwa wskazywane warianty odpowiedzi mają charakter pozaszkolnych możliwości pomocy. Jest to urząd pracy (35,7%) oraz bliscy (18%). Co czwarty (25,9%) respondent nie wie gdzie lub do kogo może się zwrócić o pomoc. Najgorzej pod tym względem jest w szkołach zawodowych – tam już co trzeci uczeń wybrał odpowiedź „trudno powiedzieć”. Wśród ogółu badanych w następnej kolejności pojawia się odpowiedź doradca zawodowy (13,5%) oraz biuro karier (9,6%).

Wykres 9. Jak Pan(i) uważa, gdzie może Pan(i) zwrócić się o pomoc w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej? (N=1200)

Kobiety istotnie częściej od mężczyzn (17,1% K do 9,4% M) wskazywali na doradcę zawodowego jako pomoc w planowaniu i rozwoju kariery zawodowej. Ta sama sytuacja ma miejsce z biurem karier (11,8% K do 7,0% M). Z kolei możliwa pomoc bliskich jest dostrzegana częściej u mężczyzn (20,7%) niż u kobiet (15,7%). W badanej grupie mężczyźni częściej wybierali odpowiedź „trudno powiedzieć” niż kobiety (28,6% M do 23,5% K), generalnie więc wykazali się mniejszą wiedzą w tym zakresie.

Szkolny doradca zawodowy nie jest bynajmniej dla uczniów i studentów osobą powszechnie kojarzoną jako „pierwszy kontakt” w przypadku dylematów zawodowych. W szkołach zawodowych i policealnych jest zdecydowanie mniej rozpoznawalną osobą (wskazany został przez 4,8% tych uczniów) niż w przypadku pozostałych osób objętych badaniem.

Badanych poproszono również o wskazanie czy korzystali z jakichś możliwości pomocy w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej. Prośbę skierowano tylko do tych, którzy wcześniej stwierdzili, że wiedzą gdzie o taką pomoc się zwrócić – tak było u 74% badanych. Dokładnie jedna trzecia z nich korzystała z pewnych możliwości pomocy. Wśród ogółu badanych jest to jedna czwarta. Może się wydawać zaskakujące, że najczęściej wykorzystanie jakiegokolwiek formy pomocy deklarowali nie studenci (najstarsi respondenci), ale licealiści (41,7% spośród licealistów znających możliwości pomocy). Analogicznie najrzadziej deklaracje składali w tym miejscu uczniowie szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu u pracodawcy (19,1%).

Uczniowie szkół zawodowych okazują się grupą badanych o najniższej świadomości możliwości pomocy w kształtowaniu drogi zawodowej, a ci którzy ją mają rzadko

z dostrzeganych możliwości korzystają. Uczniowie tego typu szkół zasługują na szerszy dostęp do informacji o możliwościach pomocy zawodowej, ewentualną kampanię informacyjną o zaletach pomocy instytucjonalnej szczególnie warto skierować do mężczyzn kończących szkoły zawodowe bez praktycznej nauki zawodu u pracodawcy.

Po ustaleniu wiedzy respondentów na temat miejsc, gdzie mogą zwrócić się o pomoc oraz faktu korzystania z jakichkolwiek możliwości pomocy w planowaniu kariery, zapytano ich o to, z których możliwości rzeczywiście korzystali. Dzięki poniższemu zestawieniu można oceniać popularność zewnętrznych form wsparcia wśród poszczególnych grup uczniów i studentów. Należy jednak mieć na uwadze, że część z nich mogła mieć charakter obligatoryjny. Wydaje się, że dotyczy to przede wszystkim zajęć dotyczących predyspozycji zawodowych dla licealistów.

Tabela 8. Wykorzystane możliwości pomocy w planowaniu i rozwoju kariery zawodowej (odpowiedzi w %)

	doradca zawodowy	bliscy	urząd pracy	biuro karier	pomoc nauczycieli/wykładowców	pedagog/psycholog	szkolenia	zajęcia dot. predyspozycji zawodowych	staż/praktyka	OHP	biuro pośrednictwa pracy	stypendia	inne
zaw. z pnz	10,3	34,5	3,4	3,4	6,9	0,0	6,9	3,4	0,0	17,2	0,0	0,0	27,6
zaw. bez pnz	11,1	50,0	5,6	0,0	5,6	0,0	5,6	0,0	0,0	5,6	0,0	0,0	27,8
policealna	26,1	8,7	47,8	0,0	4,3	0,0	0,0	0,0	8,7	0,0	4,3	0,0	17,4
liceum	34,5	24,1	0,0	4,5	9,2	14,9	3,4	11,5	0,0	0,0	0,0	0,0	21,8
technikum	41,7	16,7	0,0	12,5	12,5	4,2	12,5	0,0	0,0	4,2	0,0	0,0	20,8
studia stacjon.	15,5	21,1	9,9	21,1	2,8	0,0	5,6	0,0	5,6	1,4	8,5	4,2	29,6
studia niestac.	18,8	4,2	47,9	6,3	0,0	2,1	6,3	0,0	8,3	2,1	4,2	2,1	25,0
badani ogółem	23,7	21,0	14,3	8,6	5,7	5,0	5,3	3,7	3,3	3,0	3,0	1,3	24,7

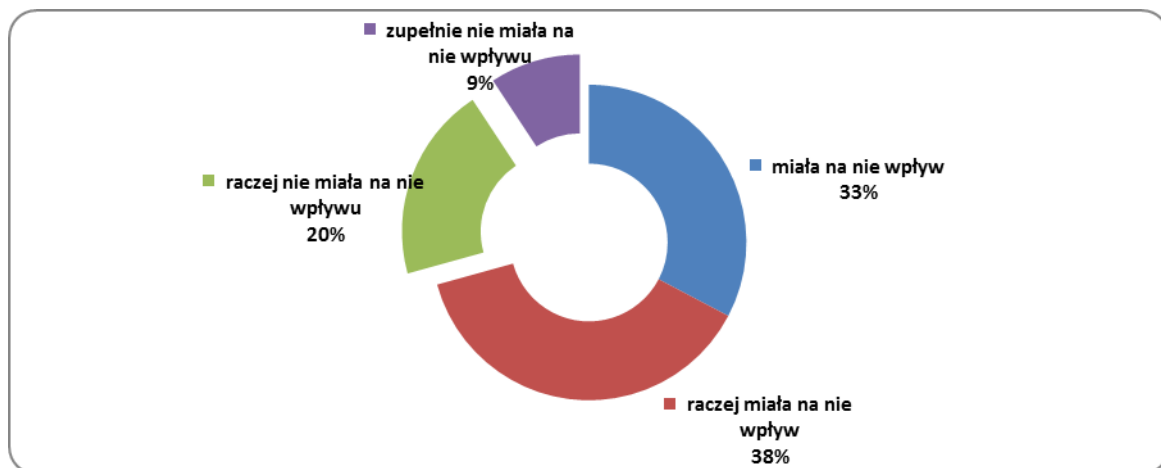
Badanym pozostawiono oczywiście możliwość przekazania informacji o wszystkich możliwych formach pomocy. Najczęściej pomagały respondentom: doradca zawodowy, bliscy oraz urząd pracy. W podziale na typy szkół sytuacja jest jednak bardzo zróżnicowana. Rola doradcy zawodowego we wsparciu kariery jest najwyższa dla uczniów liceum i technikum, bardzo niska zaś dla uczniów szkół zawodowych. Rolę doradców przejęli dla tych ostatnich przede wszystkim bliscy. Z usług urzędu pracy skorzystał prawie co drugi uczeń szkoły policealnej i studiów niestacjonarnych. Nie czynił tego żaden uczeń liceum i technikum. Biuro karier było najczęściej pomocne dla studentów studiów stacjonarnych. Ten fakt nie dziwi z racji dostępności oferty biur na uczelniach. Ciekawszym wydaje się to, że częściej o jego wsparciu mówili uczniowie technikum niż studiów niestacjonarnych. Nie jest uprawnione stwierdzenie, że uczelniane biura karier są ważną pomocą w promocji zawodowej studentów studiów niestacjonarnych – niewielu z nich korzysta z tej pomocy. Zwraca uwagę wspierająca rola Ochotniczych Hufców Pracy, z których pomocy korzystają praktycznie tylko uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu u pracodawcy. Dostrzec można również wyraźnie, że dopiero w czasie studiów wyższych wachlarz wykorzystanych form

pomocy, często nietypowych, jest szeroki. Może wynikać to z braku dostępności niektórych form dla uczniów lub z braku wiedzy o nich.

Ciekawie prezentują się rozkłady odpowiedzi w zależności od płci respondenta. 10% więcej kobiet niż mężczyzn korzystało z pomocy doradcy zawodowego (27,7% do 17,9%). Bardzo podobna sytuacja ma miejsce jeśli chodzi o urząd pracy. Z kolei u 31,7% mężczyzn bliscy pełnią rolę wspierającą, gdzie wskaźnik ten u kobiet wynosi 13,6%. Można zaryzykować hipotezę odnoszącą się do grupy badanych, że kobiety uczące się, chętniej korzystają z bardziej formalnej, instytucjonalnej pomocy w karierze zawodowej. Mężczyźni zaś z jakichś powodów wolą raczej szukać wsparcia w kręgu znajomych i bliskich. Być może wynika to z mniejszego zaufania do instytucji, być może temat pracy jest dla mężczyzn czymś o wiele bardziej osobistym niż dla kobiet (niechętnie dzielą się z obcymi problemami związanymi ze sferą zawodową). Przypuszczenia te powinny być weryfikowane w kolejnych badaniach.

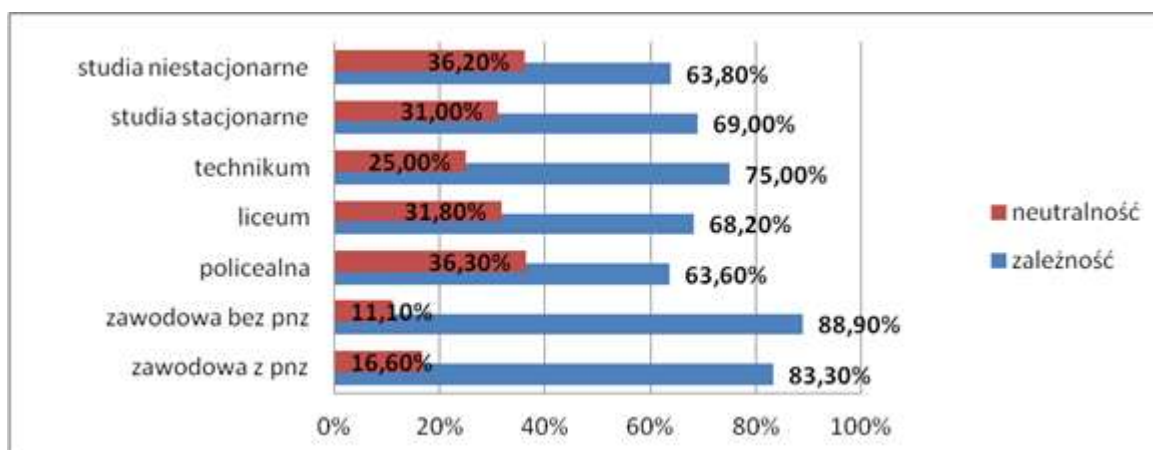
Podjęcie odpowiednich decyzji zawodowych, poprzedzonych uzyskaniem rzetelnych informacji, powinno pozytywnie wpływać na pozyskanie satysfakcjonującego zatrudnienia. Respondentów zapytano więc czy pomoc, z której skorzystali przydała się, jaką rolę odegrała przy dotychczasowych decyzjach dotyczących planowania i rozwoju kariery.

Wykres 10. Jaką rolę odegrała otrzymana pomoc przy Pana(i) dotychczasowych decyzjach (związanych z rozwojem kariery)?

Dla procesu kształtowania kariery istotne jest czy otrzymana pomoc odgrywa jakąś rolę w decyzjach. Zastanawia fakt, że prawie co trzecia osoba, która otrzymała jakąkolwiek formę pomocy uznaje ją za nieistotną dla decyzji, które podejmowali. Warto sprawdzić, w której grupie badanych takich osób jest najwięcej. Odpowiedzi w ramach każdego typu szkoły podzielono na dwie grupy: nie było lub raczej nie było wpływu (neutralność) oraz było lub raczej było wpływ (zależność).

Wykres 11. Wpływ otrzymanej pomocy na decyzje uczniów i studentów

Studenci studiów niestacjonarnych oraz szkół policealnych ponadprzeciętnie deklarują obojętność pomocy, z której skorzystali dla ich decyzji zawodowych. Biorąc pod uwagę, że co drugi z nich korzystał ze wsparcia urzędów pracy można stwierdzić, że pomoc publicznych służb zatrudnienia była dla dużej części z nich nieadekwatna do potrzeb lub nie była związana z ich wyborami, nie miała związku z ich historią zawodową.

Rozdział III Ocena szkoły i jej wsparcie

1. Wybór szkoły – wczoraj i dziś

Decyzja o wyborze szkoły jest jedną z tych, które w przyszłości wpływają na karierę zawodową młodych ludzi. W związku z tym bardzo istotne wydaje się poznanie motywacji wyboru rodzaju szkoły (profilu, kierunku), w której uczniowie pobierają edukację - czy został on przemyślany oraz czy tego samego wyboru dokonaliby ponownie.

Respondentom zadano pytania dotyczące najważniejszych powodów wyboru podjętego kierunku/profilu/zawodu kształcenia. Uczniowie mogli wybrać maksymalnie dwie odpowiedzi. Zestawienie wyników wskazuje, że szczególnie dwa czynniki okazały się najważniejsze.

Tabela 9. Powody wyboru szkoły

	N	%
moje zainteresowania	679	56,6
wydawało się, że po tym kierunku można łatwiej znaleźć pracę	411	34,3
poradzili mi znajomi/rodzina	225	18,8
jest atrakcyjny na rynku	210	17,5
łatwo było się dostać	155	12,9
renoma – dobry poziom/nauczyciele/wykładowcy	132	11,0
bez wyraźnego powodu	116	9,7

Przyszli absolwenci wybierali szkołę przede wszystkim ze względu na własne zainteresowania – wskazane przez ponad połowę respondentów oraz przeświadczenie, że ukończenie kierunku ułatwia znalezienie pracy – taką odpowiedź wybrał co trzeci badany. Perspektywa znalezienia dobrej pracy jako kluczowy czynnik decyzyjny przy wyborze szkoły znajduje potwierdzenie także w innych regionalnych badaniach tego typu.⁶ Uzyskane odpowiedzi dają obraz młodzieży praktycznie podchodzącej do kwestii wyboru szkoły. Wskazywane czynniki są konkretnym sygnałem mówiącym o tym, że młodzież jest w większości świadoma wagi decyzji wyboru szkoły i chce widzieć realny wpływ tej decyzji na przyszłą karierę zawodową. Wybór kierunku jest jakąś formą kompromisu między paletą zainteresowań a opinią o atrakcyjności specjalności na rynku pracy. Wyniki świadczą też o wysokiej świadomości uczniów dotyczącej wpływu na kształtowanie przyszłej pracy. Prawie co piąty respondent świadomie radzi się osób bliskich, co szósty zanim zdecydował się na podjęcie nauki uznał szkołę za rynkowo atrakcyjną. Nie sposób nie zauważyć, że wyraźna grupa badanych wybrała miejsce nauki ze względu na to, że łatwo było się do szkoły dostać albo bez powodu.

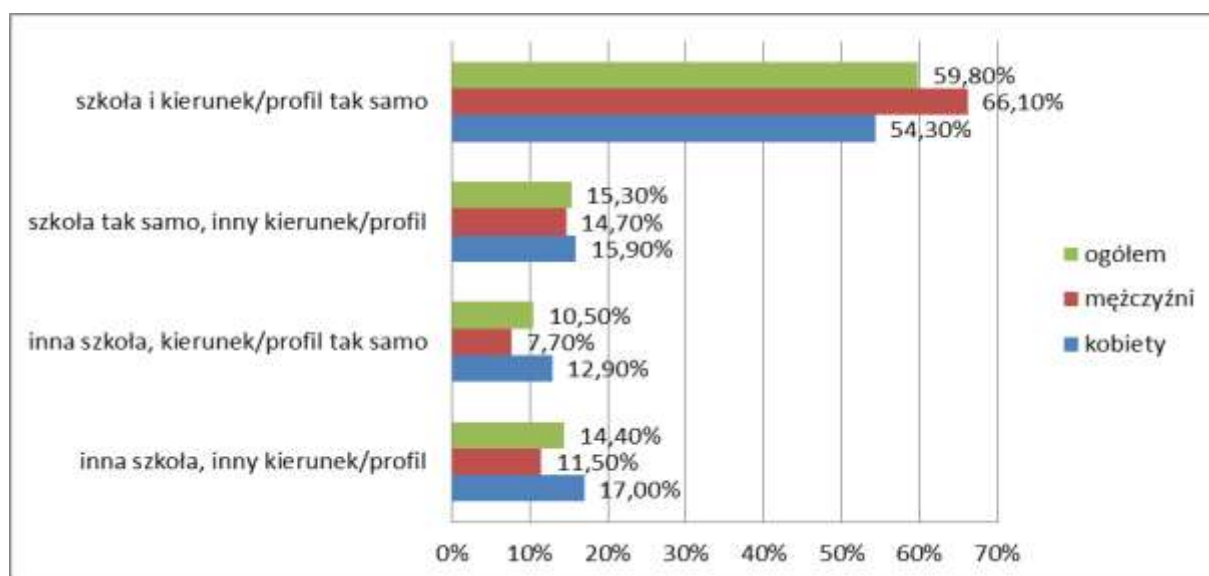
Udzielone odpowiedzi dają względnie optymistyczny obraz młodych ludzi na rynku pracy. Nie pozostają bierni w poszukiwaniu własnej ścieżki kariery. Podejmując decyzje o rodzaju szkoły opierają się na przekonaniu o tym, jaki wpływ będzie miała ta decyzja na ich przyszłość. Można jednak zastanawiać się w jaki sposób zdefiniują swoją sytuację, gdy ta przyszłość nadejdzie w postaci trudności w poszukiwaniu pracy. Dla tych, którzy postrzegają szkołę jako jedyny podmiot odpowiedzialny za przygotowanie na wyzwania rynku pracy może to oznaczać łatwe usprawiedliwienie. Podawanie przez nich osobistych uświadomianych i merytorycznych motywacji (ok. trzy czwarte badanych) może stanowić

⁶ Public Profits Sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie *Badania losów absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych* Poznań 2007, s. 72.

podstawę do pełnego zrzucenia odpowiedzialności na czynniki obiektywne rynku pracy, które zawodzą i leżą poza obszarem, na który mają wpływ sami zainteresowani. Skoro świadomy i pragmatyczny wybór dotyczący kierunku kształcenia już został podjęty, to zadanie przygotowania się do zawodowego startu zostało wypełnione.

Przyszli absolwenci poproszeni zostali o ocenę tego wyboru. Postawiono hipotetyczną możliwość ponownego wyboru szkoły i kierunku, w różnych wariantach.

Wykres 12. Jak dziś ocenia Pan(i) wybór tej szkoły i tego profilu/kierunku? Co zrobił(a)by Pan(i), gdyby można było wybierać jeszcze raz? (N=1200)

Respondenci stosunkowo dobrze ocenili wybór obecnej szkoły. Ponad trzy czwarte z nich w ciągu kilku lat nauki nie zmieniła swoich preferencji co do szkoły. Jednak wśród nich jest grupa (ponad 15% ogółu), która zmieniałaby kierunek lub profil kształcenia w ramach szkoły. Są zatem uczniowie/studenti, u których dopiero doświadczenia konkretnej ścieżki kształcenia sprawiają, że jest ona określana jako nietrafna. Gdyby założyć, że jest to niekorzystna sytuacja i dla szkoły i dla ucznia/studenta (słabsza motywacja, zaangażowanie) to istnieją dwa sposoby jej minimalizowania. Pierwszy to przekazywanie kandydatom do szkół większej ilości informacji o merytorycznej zawartości programu nauczania, zapewnienie udziału w przykładowych zajęciach itp. Druga to stworzenie możliwości skorzystania z większej niż dotychczasowa liczby zajęć do wyboru na danym kierunku/profilu albo wprowadzenie do programów kształcenia przedmiotu wprowadzającego do kierunku/profilu, który ukazywałby nie tylko treści kształcenia, ale także jego spodziewane efekty, stosowane techniki przekazu wiedzy i organizacyjną stronę zajęć oraz stopień związku z autentycznymi sytuacjami zawodowymi. Wydaje się to uzasadnione także dlatego, że ponad 10% respondentów (kolejna grupa) zmieniliby szkołę pozostając na tym samym kierunku. Nie podoba im się: organizacja kształcenia, sposób, program i poziom nauczania. Radykalna zmiana (szkoły i kierunku) nastąpiłaby u co siódmego badanego. Odpowiedzi na pytanie jakie są przyczyny, dla których uczniowie dziś deklarują pozytywną ocenę swojego wyboru albo odrzucenie go potwierdziły, że najistotniejsze wartości, z którymi kojarzą idealną szkołę to realizacja zainteresowań oraz szeroko rozumiana atrakcyjność kierunku lub zawodu.

Analiza odpowiedzi w podziale na płeć przynosi interesujący wniosek. Mężczyźni znacznie częściej niż kobiety są zdania, że dokonali trafnego wyboru, kobiety częściej niż mężczyźni zmieniłyby obecną szkołę lub kierunek.

2. Zajęcia i umiejętności

Czy w szkołach respondentów są prowadzone obowiązkowe zajęcia dotyczące rynku pracy lub przekazywane są informacje, które ułatwią poszukiwanie pracy, kontakty z pracodawcami? Prawie dwóch na trzech badanych (62%) odpowiada, że nie. Powyżej podanej średniej znajdują się uczniowie szkół policealnych i studentów stacjonarnych – blisko trzech na czterech badanych z tych grup stwierdza, że takich zajęć i informacji nie było. A w przypadku studentów niestacjonarnych aż ośmiu na dziesięciu. Oznacza to, że mamy do czynienia z dużym deficytem takich zajęć albo żadne z prowadzonych zajęć nie są postrzegane jako ułatwiające poszukiwanie pracy lub związane z rynkiem pracy. Sytuacja ta jest szczególnie dostrzegana przez przyszlých absolwentów szkół policealnych i wyższych.

Warto sprawdzić na jakie wsparcie wskazują odpowiadający twierdząco na omawiane pytanie czyli 38% badanych. Są to przede wszystkim:

- zajęcia z podstaw przedsiębiorczości (u 56,4%),
- doradztwo zawodowe (u 10,4%),
- zajęcia o rynku pracy (u 6,9%),
- targi pracy lub spotkania z pracodawcami (u 6,0%),
- zajęcia z ekonomii lub ekonomiki (u 5,1%),
- marketing i zarządzanie lub zarządzanie firmą (u 4,9%),
- prawo lub prawo pracy (u 4,4%),
- pisanie CV i listu motywacyjnego (u 4,4%).

Zatem okazją do poznania specyfiki, zależności na rynku pracy są obecnie przede wszystkim zajęcia z podstaw przedsiębiorczości. Informacje na nich przekazywane są praktycznie jedynymi, które docierają w sposób w miarę powszechny do uczniów, ale na pewno nie do wszystkich czy znacznej większości.

Ocenę respondentów odnośnie ukształtowania przez szkołę konkretnych umiejętności przydatnych na rynku pracy warto przedstawić od razu z podziałem na typy szkół. Stwierdzenia uszeregowane są począwszy od najczęściej wskazywanych jako prawdziwe. Jeśli uczniowie/studenti danego typu szkoły w co najmniej 75% odpowiedzieli twierdząco odpowiedź ta została wyróżniona na niebiesko, jeśli większość odpowiedziała negatywnie – na czerwono.

Tabela 10. Tabela umiejętności – szkoła zawodowa z praktyczną nauką zawodu

Obecna szkoła (ZAWODOWA z praktyczną nauką zawodu u pracodawcy) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do pracy w grupie</i>	90,6	9,4
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	87,8	12,2
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	80,7	19,3
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	77,3	22,7
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	71,3	28,7
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	69,1	30,9
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	67,4	32,6
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	65,7	34,3
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	64,6	35,4
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	64,6	35,4
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	64,1	35,9
<i>do wystąpień publicznych</i>	50,8	49,2

Tabela 11. Tabela umiejętności – szkoła zawodowa bez praktycznej nauki zawodu

Obecna szkoła (ZAWODOWA bez praktycznej nauki zawodu u pracodawcy) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do pracy w grupie</i>	94,6	5,4
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	79,1	20,9
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	75,2	24,8
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	74,4	25,6
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	72,9	27,1
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	69,8	30,2
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	66,7	33,3
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	61,2	38,8
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	61,2	38,8
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	59,7	40,3
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	56,6	43,4
<i>do wystąpień publicznych</i>	44,2	55,8

Tabela 12. Tabela umiejętności – technikum

Obecna szkoła (TECHNIKUM) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	96,9	3,1
<i>do pracy w grupie</i>	93,0	7,0
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	83,7	16,3
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	80,6	19,4
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	80,5	19,5
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	79,1	20,9
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	76,0	24,0
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	65,9	34,1
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	65,9	34,1
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	65,1	34,9
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	61,2	38,8
<i>do wystąpień publicznych</i>	55,0	45,0

Tabela 13. Tabela umiejętności – liceum

Obecna szkoła (LICEUM) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	92,3	7,7
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	86,1	13,9
<i>do pracy w grupie</i>	85,3	14,7
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	85,0	15,0
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	77,3	22,7
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	75,8	24,2
<i>do wystąpień publicznych</i>	70,3	29,7
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	63,4	36,6
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	56,0	44,0
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	53,8	46,2
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	37,7	62,3
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	37,7	62,3

Tabela 14. Tabela umiejętności – szkoła policealna

Obecna szkoła (POLICEALNA) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do pracy w grupie</i>	91,9	8,1
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	82,6	17,4
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	81,4	18,6
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	76,7	23,3
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	72,1	27,9
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	67,4	32,6
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	60,5	39,5
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	57,0	43,0
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	54,7	45,3
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	53,5	46,5
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	51,2	48,8
<i>do wystąpień publicznych</i>	48,8	51,2

Tabela 15. Tabela umiejętności – szkoła wyższa, studia stacjonarne

Obecna szkoła (WYŻSZA, studia stacjonarne) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	85,6	14,4
<i>do pracy w grupie</i>	79,0	21,0
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	77,4	22,6
<i>do wystąpień publicznych</i>	70,8	29,2
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	67,9	32,1
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	64,6	35,4
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	58,8	41,2
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	58,4	41,6
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	55,6	44,4
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	53,1	46,9
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	42,4	57,6
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	37,4	62,6

Tabela 16. Tabela umiejętności – szkoła wyższa, studia niestacjonarne

Obecna szkoła (WYŻSZA, studia niestacjonarne) przygotowała mnie	Tak (w %)	Nie (w %)
<i>do pracy w grupie</i>	85,5	14,5
<i>do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów</i>	79,2	20,8
<i>do samodzielnego rozwiązywania problemów</i>	79,2	20,8
<i>do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania</i>	61,6	38,4
<i>do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju</i>	61,6	38,4
<i>do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy</i>	60,4	39,6
<i>do wystąpień publicznych</i>	52,2	47,8
<i>do obrony swoich praw na rynku pracy</i>	50,3	49,7
<i>do obsługi właściwych programów komputerowych</i>	49,7	50,3
<i>do radzenia sobie ze stresem</i>	47,2	52,8
<i>do porozumiewania się w języku obcym</i>	47,2	52,8
<i>do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia</i>	27,7	72,3

Praca w grupie, samodzielne rozwiązywanie problemów, asertywność, języki obce, zarządzanie czasem i planowanie rozwoju – to czołówka wyuczonych umiejętności, gdyby wziąć pod uwagę wszystkie typy szkół łącznie. Co najmniej 70% wszystkich badanych na nie wskazuje.

Uczący się w liceach i szkołach wyższych (niezależnie od trybu studiów) w większości nie czują się przygotowani przez szkołę do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia. W pozostałych typach szkół wskaźnik ten jest

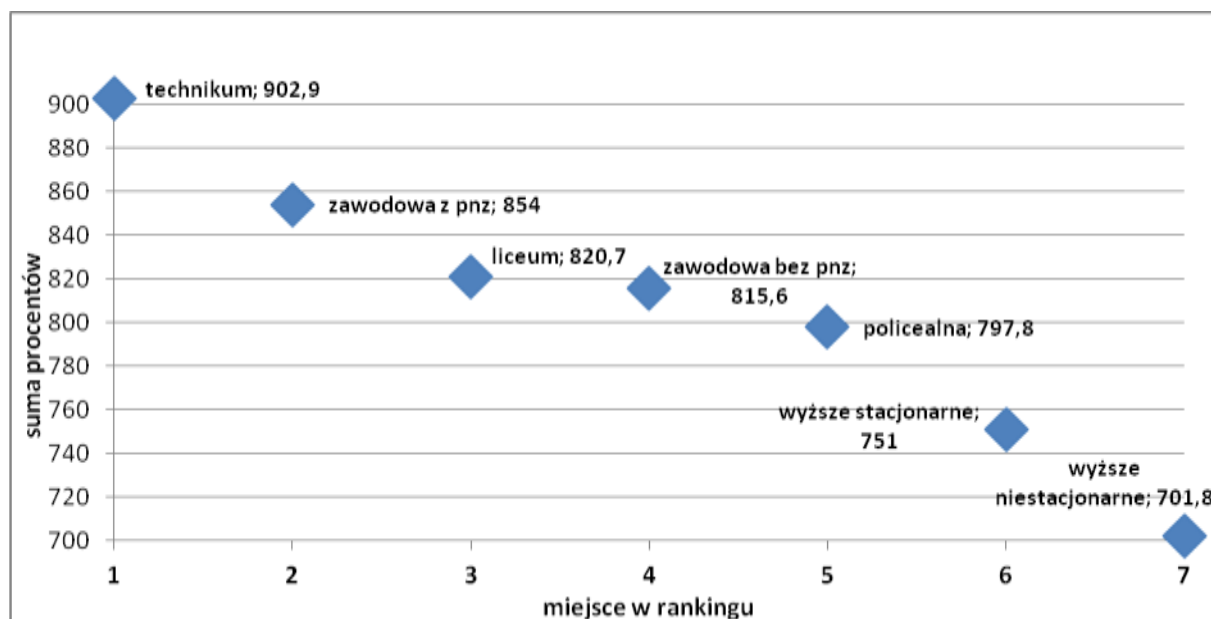
mniejszy, ale zawsze wyższy niż jedna trzecia. Podobnie jest z poszukiwaniem informacji niezbędnych w zadaniach miejsca pracy - o wiele lepiej, w odczuciu badanych, przygotowują do tego ich szkoły zawodowe, technika i policealne niż licea i wyższe.

Uczniowie szkół zawodowych, techników, policealnych, wyższych (studia niestacjonarne) tylko w połowie uznali, że szkoła przygotowała ich do wystąpień publicznych. Powstaje pytanie czy taka umiejętność powinna być zadaniem tych typów szkół. O takiej powinności mogą świadczyć dwie kwestie. Po pierwsze, powszechną formą weryfikacji wiedzy ucznia jest odpowiedź ustna (w przypadku studentów wygłoszenie referatu, dokonanie prezentacji publicznej). Jest ona zwykle wystąpieniem na forum publicznym. Posiadanie dużej wiedzy w połączeniu z brakami w warsztacie przygotowania wypowiedzi lub prezentacji, często przy niskiej umiejętności zastosowania technik antystresowych (od 33,3% do 52,8% uczniów/studentów tych typów szkół nie jest przygotowanych do radzenia sobie ze stresem) może powodować, że ogólna ocena wiedzy może być zaniżona. Wystąpienie publiczne może nie pokazywać w takiej sytuacji rzeczywistego zasobu wiadomości ucznia/studenta na skutek niepoprawnego, chaotycznego przekazu. Tak więc umiejętność ta jest niezbędna jeszcze przed przejściem na rynek pracy. Po drugie, badanie Lubelskiego Obserwatorium Rynku Pracy „Monitoring ofert pracy w województwie lubelskim” (I kwartał 2012 roku) udowadnia, że w pierwszej dziesiątce najpopularniejszych ogłoszeń (z różnych źródeł) o pracy w regionie aż osiem dotyczy sfery sprzedaży lub obsługi klienta, przy czym produkty lub usługi związane ze sprzedażą i obsługą mogą być różne. Komunikatywność, umiejętność przygotowania i przeprowadzenia ciekawej prezentacji lub rozmowy sprzedażowej jest w przypadku wymagań takich stanowisk niezbędna. Osoby bez przygotowania w tym zakresie mają realnie mniejsze szanse na uzyskanie takiego zatrudnienia. Nie jest też ona na pewno przedmiotem szkolenia od podstaw u pracodawców.⁷ Duża nadzieja na zatrudnienie może szybko u części absolwentów szkół zawodowych, techników, policealnych i wyższych przerodzić się we frustrację z powodu jednej tylko bariery - konkretnego wymagania w ofertach pracy. Prawdopodobieństwo rozczarowania jest większe jeśli w przypadku konkretnej osoby występuje więcej braków np. w zakresie wiedzy o swoich prawach na rynku pracy oraz umiejętności ich obrony. Co najmniej jedna trzecia uczniów (od 35,4% do 44%) i ok. połowa studentów może być zagrożona praktykami dyskryminacyjnymi, jeśli zdecyduje się na przejście na rynek pracy, a swoją wiedzę o nim oprze tylko na informacjach ze szkoły.

Jako analizę podsumowującą warto przedstawić ranking typów szkół w zależności od sumy pozytywnych odpowiedzi dla wszystkich rodzajów umiejętności łącznie. Wskaźniki procentowe odpowiedzi pozytywnych dodano do siebie, w ramach każdego typu szkół. Technika przyczyniają się najlepiej do wzrostu wymienianych umiejętności a szkoły wyższe – tryb nauki niestacjonarny – najmniej. Takiemu sposobowi ujęcia musi towarzyszyć zastrzeżenie, że umiejętności traktowane są tu zbiorczo, nie stanowią też wyczerpującej listy, a każdej z nich nadano taką samą wagę.

⁷ Por. wyniki badań ilościowych i jakościowych prezentowane w raporcie „Potrzeby i oczekiwania pracodawców w województwie lubelskim” (2012), Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy - Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie, s. 58, 65.

Wykres 13. Intensywność pozytywnych opinii o kształtowaniu umiejętności przydatnych na rynku pracy – według typów szkół

W badaniu podjęto również kwestię roli szkoły w przygotowaniu do prowadzenia własnej firmy. Wszystkich badanych poproszono o ustosunkowanie się do stwierdzenia, że szkoła powinna nauczyć tego, co jest przydatne w działalności gospodarczej. Pozostawiono jedynie dwie alternatywy: tak lub nie. Pierwszą odpowiedź wybrało 95,4% wszystkich badanych. Różnicowanie wśród szkół jest niewielkie – od 93% w niestacjonarnym trybie nauki w szkole wyższej do 98,9% w szkole zawodowej z praktyczną nauką zawodu u pracodawcy. Wynik nie pozostawia wątpliwości co do oczekiwań uczniów i studentów w tej sprawie.

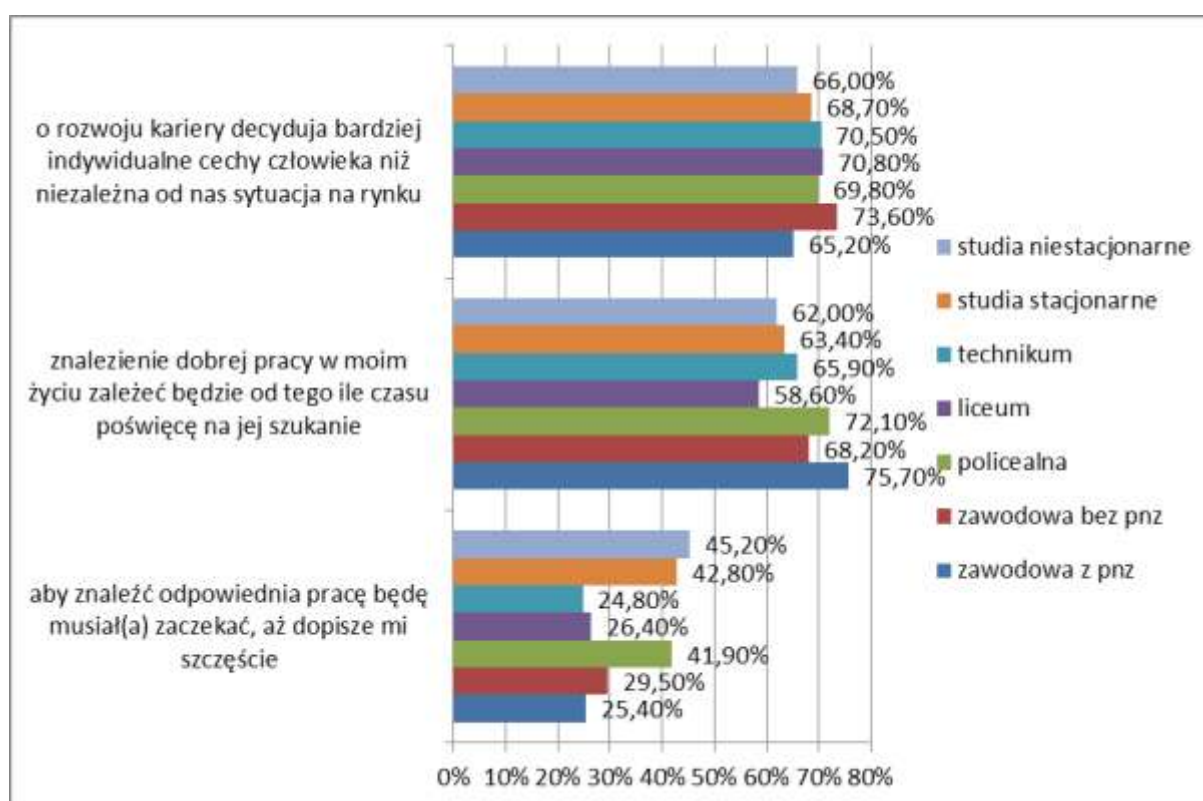
Te same dwie alternatywy odpowiedzi pozostawiono po zdaniu, że „dobrze jest zdobywać doświadczenie zawodowe w różnych dziedzinach niż stawiać wszystko na jedną profesję”. Miało ono na celu weryfikację, czy wizja rozwoju zawodowego, którą postrzegają jako wartościową opiera się na specjalizacji, czy też na gotowości do wykonywania różnych zadań - albo w tym samym miejscu pracy (elastyczność wewnętrzna) albo w różnych miejscach (elastyczność zewnętrzna). Elastyczność jest pozytywnie postrzegana przez 82% badanych. Najwięcej jest ich wśród ogółu uczniów szkół policealnych (90,7%), najmniej wśród uczniów szkół zawodowych korzystających z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy (78,5%). Wyniki dają podstawę do stwierdzenia, że badani widzą raczej większy sens w zdobywaniu różnych doświadczeń związanych z pracą niż poświęcaniem się (inwestowaniem całego czasu, środków, wysiłku) tylko jednej zawodowej specjalności. Można wnioskować, że to odpowiada powszechnemu obrazowi rynku pracy np. przedstawianemu w doniesieniach medialnych czy opisywanemu przez ekspertów rynku pracy, że najbardziej pewne na rynku pracy są zmienność, fluktuacja pracowników, brak stabilności zatrudnienia, krótkoterminowe zlecenia. Zrozumiałe jest, że największy kłopot z pogodzeniem się z taką rzeczywistością mają niektórzy uczący się konkretnego zawodu. Pozostaje więc kwestia profilaktycznego uświadomienia, zwłaszcza uczestników kształcenia z praktykami w przedsiębiorstwie, że żaden sposób przygotowania zawodowego nie daje pewności i ciągłości pracy w przyszłości.

Rozdział IV Czynniki decydujące o znalezieniu atrakcyjnego zatrudnienia

Decyzje dotyczące znalezienia atrakcyjnego zatrudnienia są bardzo ważne, od nich zależy dalsze życie zawodowe. Wybór zawodu jest kolejnym krokiem na ścieżce kariery zawodowej. Absolwenci, którzy kończą szkołę i wkraczają na rynek pracy stoją często przed dylematem, w jaki sposób skutecznie poszukiwać atrakcyjnego zatrudnienia. Podczas realizacji badania za zasadnicze uznano poznanie opinii uczniów na temat rynku pracy, co ułatwia a co utrudnia znalezienie zatrudnienia.

Zapytaliśmy przyszłych absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych, co według nich decyduje o znalezieniu satysfakcjonującej pracy.

Wykres 14. Co decyduje o znalezieniu zatrudnienia

Cała przebadana grupa najczęściej wskazywała na indywidualne cechy człowieka niż obiektywną sytuację na rynku pracy (taką odpowiedź wskazało 69,1% respondentów) oraz czas jaki poświęci się na poszukiwanie zatrudnienia (65,4% respondentów wskazało tę odpowiedź). Jednak te dane nie są jednolite dla respondentów z poszczególnych typów szkół. Obrazuje ona postawy uczniów poszczególnych szkół na rynku pracy: tych którzy biorą sprawy w swoje ręce i mają poczucie, iż sami decydują o swoim losie oraz na tych, którzy są bierni w podejmowaniu jakichkolwiek działań na rynku pracy i raczej czekają na rozwój sytuacji niż sami starają się ją zmienić. Najliczniejszą grupą respondentów dla których szczęście jest istotnym czynnikiem pozytywnie wpływającym na znalezienie zatrudnienia stanowią studenci ostatnich lat studiów niestacjonarnych (45,2% studentów studiów niestacjonarnych wskazało szczęście jako czynnik pozytywnie wpływający na znalezienie zatrudnienia) oraz studiów stacjonarnych (42,8%). Dla 24,8% uczniów technikum oraz 25,4% uczniów ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu szczęście stanowi czynnik sprzyjający zatrudnieniu.

Aż trzy czwarte uczniów ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu oraz szkół policealnych uważa, że znalezienie atrakcyjnej pracy uzależnione jest od tego, ile czasu poświęcą na jej szukanie. Spośród wszystkich respondentów w najmniejszym stopniu znalezienie atrakcyjnego zatrudnienia z czasem jaki należy na tę czynność poświęcić, łączą uczniowie ostatnich klas liceum, chociaż jest to i tak ponad połowa respondentów z tego typu szkół (58,6%).

Ponad dwie trzecie (73,6%) uczniów ostatnich klas szkół zawodowych stwierdziła, że o rozwoju kariery decydują częściej indywidualne cechy człowieka niż niezależna od nas sytuacja na rynku pracy. W mniejszym stopniu na cechy osobowości jako czynnik pomocny w znalezieniu zatrudnienia wskazują studenci studiów niestacjonarnych.

Kolejnym zagadnieniem, jakie zostało poruszone podczas badania uczniów i studentów, jest samoocena przygotowania do pracy zawodowej, posiadanej tuż przed ukończeniem szkoły. Zgodnie z analizami przeprowadzonymi podczas realizacji projektu systemowego „Perspektywy ludzi młodych na rynku pracy” „System edukacji zawodowej na Lubelszczyźnie, zarówno na poziomie ponadgimnazjalnym jak i wyższym, nie spełnia wymogów współczesnej gospodarki zakresie kształcenia praktycznego i rozwijania kompetencji pracowniczych. Ma to wpływ na dużą rozbieżność pomiędzy wymaganiami przedsiębiorców, a wykształceniem i kwalifikacjami pracowników, szczególnie tych podejmujących pierwsze kroki na rynku pracy. W opinii pracodawców oraz przedstawicieli instytucji zajmujących się wsparciem osób bezrobotnych, absolwentom brakuje praktycznych umiejętności potrzebnych na rynku pracy. Ponadto pracodawcy oczekują od kandydatów konkretnych cech, ułatwiających im funkcjonowanie i współpracę w środowisku kolegów i współpracowników oraz gwarantujących dalszy ich rozwój, takich jak: umiejętność pracy zespołowej, zaangażowania w powierzone zadania, chęci dalszego rozwoju zawodowego, odpowiedzialności”⁸.

1. Umiejętności, kwalifikacje i predyspozycje zawodowe.

Respondenci, którzy kończą szkołę mają różne odczucia względem tego, czy szkoła odpowiednio przygotowała ich do wyzwań rynku pracy. Dane uzyskane dla całej przebadanej próby są optymistyczne. 46,2% procent wszystkich respondentów ocenia swoje umiejętności w obszarze kształcenia własnej szkoły pozytywnie, 48,5% jako „średnie” i 5,1% jednoznacznie negatywnie.

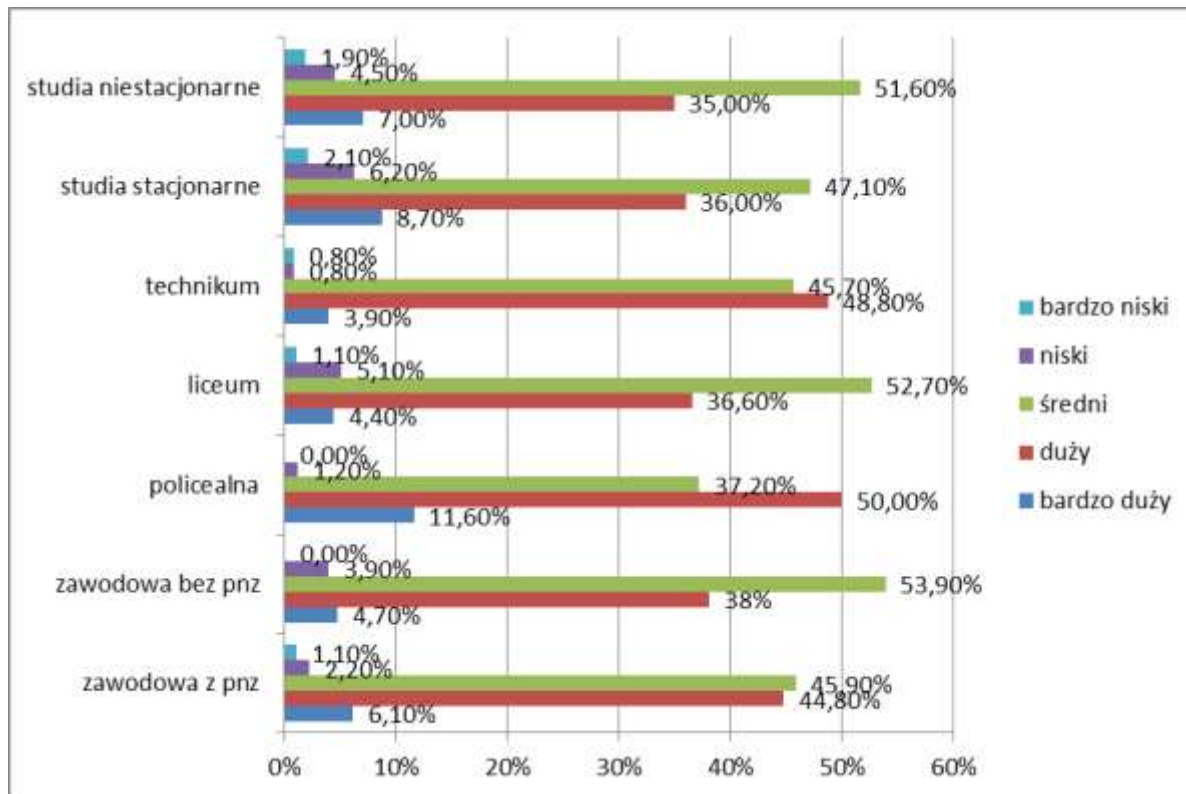
Najlepiej spośród wszystkich respondentów badania poziom własnych umiejętności w obszarze kształcenia własnej szkoły oceniają uczniowie szkół policealnych. Ponad 60% oceniło poziom swojej wiedzy jako „duży” i „bardzo duży”. Na drugim miejscu znaleźli się uczniowie techników. Ponad połowa z nich pozytywnie oceniła poziom swoich umiejętności. Bardzo wysoko oceniają swoje umiejętności uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu.

Na przeciwnym biegunie znaleźli się uczniowie i studenci, którzy źle oceniają poziom swoich umiejętności zdobytych w szkole. Co istotne wszystkie negatywne odpowiedzi osiągają wartość poniżej 9%, zatem czterokrotnie więcej uczniów ocenia poziom swoich umiejętności pozytywnie niż negatywnie. Najgorzej, jednoznacznie źle, jako „niski” lub „bardzo niski” poziom swoich umiejętności ocenia 8,3% studentów studiów stacjonarnych i 6,4% studentów studiów niestacjonarnych. W tym kontekście warto zaznaczyć, że od 2011 r. obowiązek monitoringu losów absolwentów nakłada na uczelnie znowelizowana Ustawa Prawo o Szkolnictwie Wyższym „Uczelnia monitoruje kariery zawodowe swoich absolwentów w celu dostosowania kierunków studiów i programów kształcenia do potrzeb

⁸ Perspektywy ludzi młodych na rynku pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie, Lublin 2011, str.45.

rynku pracy, w szczególności po trzech i pięciu latach od dnia ukończenia studiów”⁹. Dzięki tej zmianie będziemy mieli wiedzę, po których kierunkach łatwiej znaleźć pracę, a uczelnie będą mogły lepiej dostosować programy kształcenia i kierunki do potrzeb rynku.

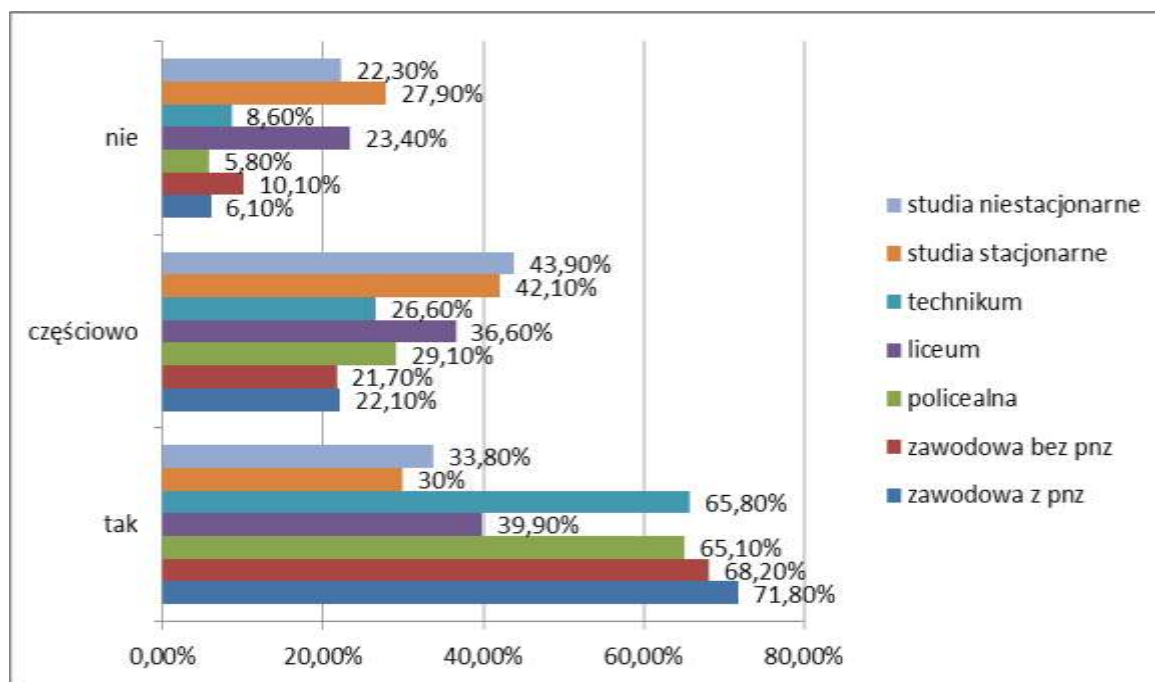
Wykres 15. Ocena poziomu własnych umiejętności w obszarze kształcenia danej szkoły

Wybór dalszej drogi kształcenia jest ważną decyzją, która będzie miała duży wpływ na przyszłość młodych ludzi. Często przy wyborze dalszego etapu kształcenia młodzież kieruje się modą, wyborami i rekomendacjami swoich znajomych zamiast własnymi predyspozycjami i tym, w jakich branżach, zawodach mogliby znaleźć pracę. Wśród młodych osób często jedynym głosem rozsądku, przemawiającym za wyborem tej, a nie innej szkoły, są rekomendacje rówieśników. W związku z tym, poproszono respondentów badania o odpowiedź na pytanie czy swój kierunek kształcenia poleciliby znajomym jako dobrze przygotowujący do pracy. Najczęściej własną szkołę, jako dobrze przygotowującą do pracy, poleciliby uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (71,8%), zawodowych bez nauki zawodu (68,2%) technikum (65,8%) i szkół policealnych (65,1%). Zaznaczyć należy, że wszystkie spośród wymienionych powyżej typów szkół mają praktyczną naukę zawodu lub blok przedmiotów zawodowych, które nie tylko od strony teoretycznej przygotowują do określonego zawodu. Niepokojące jest natomiast to, że własnego kierunku kształcenia nie poleciliby przyszli absolwenci studiów stacjonarnych (27,9%) i niestacjonarnych (22,3%) oraz liceum (23,4%).

⁹ Art. 13a ustawy z 27.07.2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

Wykres 16. Czy swój kierunek kształcenia poleciliby znajomym jako dobrze przygotowujący do pracy. (odpowiedzi w %)

Ocena własnych kompetencji w porównaniu z rówieśnikami jest bardzo istotna w kontekście tego, że dla młodego człowieka stanowią oni ważny punkt odniesienia. Zapytaliśmy uczniów jak oceniają własne kompetencje w porównaniu ze swoimi rówieśnikami. Wyniki badań pokazują, że najwyżej, jako o wiele bardziej konkurencyjne, własne kompetencje w porównaniu z kompetencjami swoich rówieśników ocenili uczniowie ostatnich klas szkół policealnych (11,8%) i studenci ostatnich lat studiów stacjonarnych (11,7%). Tak samo konkurencyjne własne kompetencje oceniają najczęściej przyszli absolwenci szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (63,3%). Najmniej konkurencyjne kompetencje mają w swojej ocenie studenci ostatnich lat studiów niestacjonarnych (3,2%).

Respondenci zostali poproszeni o ocenę, czy kwalifikacje, które da im ukończenie szkoły, będą sprzyjały znalezieniu atrakcyjnej pracy. Najwyżej swoje kwalifikacje ocenili przyszli absolwenci szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu (95,4% oceniło kwalifikacje zdobyte w szkole jako „bardzo przydatne” i „raczej przydatne”), szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (95,3%) oraz techników (94,5%). Najgorzej spośród wszystkich respondentów przydatność zdobytych w szkole kwalifikacji na rynku pracy ocenili uczniowie ostatnich klas liceów. Jedna piąta uczniów oceniła je jako „raczej nieprzydatne” lub „zupełnie nieprzydatne”. Takiego wyniku nie należy jednak wiązać ze złą jakością kształcenia w liceach, natomiast z ogólnokształcącym charakterem edukacji, traktowanej przez większość uczniów jako etap w dłuższej perspektywie edukacyjnej.

Tabela 17. Czy kwalifikacje, które da ukończenie szkoły będą przydatne w znalezieniu atrakcyjnej pracy (odpowiedzi w %)

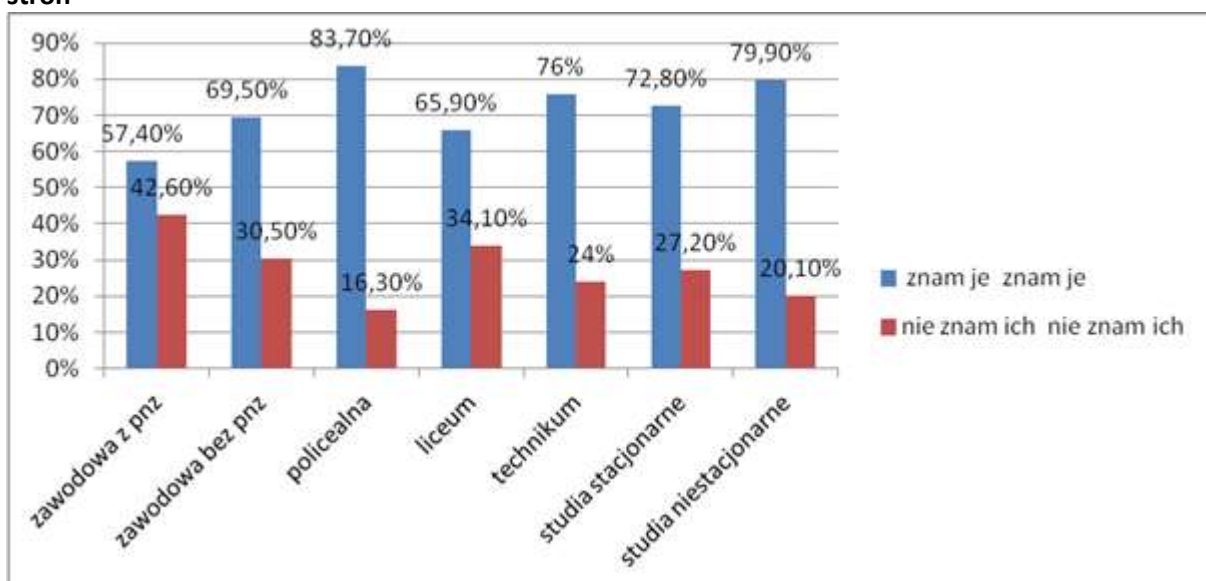
Typ szkoły	te kwalifikacje będą do tego bardzo przydatne, będą raczej przydatne	będą raczej nieprzydatne, będą zupełnie nieprzydatne
zawodowa z pnz	93,4	6,6
zawodowa bez pnz	95,4	4,6
policealna	95,3	4,7
liceum	77,2	22,8
technikum	94,5	5,5
studia stacjonarne	88,9	11,1
studia niestacjonarne	89,2	10,8

Predyspozycje zawodowe to wrodzone skłonności człowieka do wykonywania określonego zawodu. Przed rozpoczęciem dalszej nauki istotne jest to by wybrać naukę przyszłego zawodu zgodnie z nimi. Często już na poziomie szkoły gimnazjalnej uczniowie korzystają z usług doradcy zawodowego, który pomaga określić predyspozycje zawodowe. Pozwala to wyeliminować sytuacje, w których po kilku latach nauki w danym kierunku, uczniowie lub studenci uświadamiają sobie, że kompletnie się do danego zawodu nie nadają. W badaniu „Plany i losy absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych” respondenci zostali poproszeni o ogólną ocenę znajomości własnych predyspozycji zawodowych oraz wiedzy na temat własnych słabych i mocnych stron.

Respondenci, którzy wzięli udział w badaniu wskazywali najczęściej, że znają swoje predyspozycje wystarczająco, w każdym z typów szkół ta odpowiedź była wybierana najczęściej. Wystarczająco swoje predyspozycje zna 65,9% uczniów technikum i 65,1% uczniów szkół policealnych.

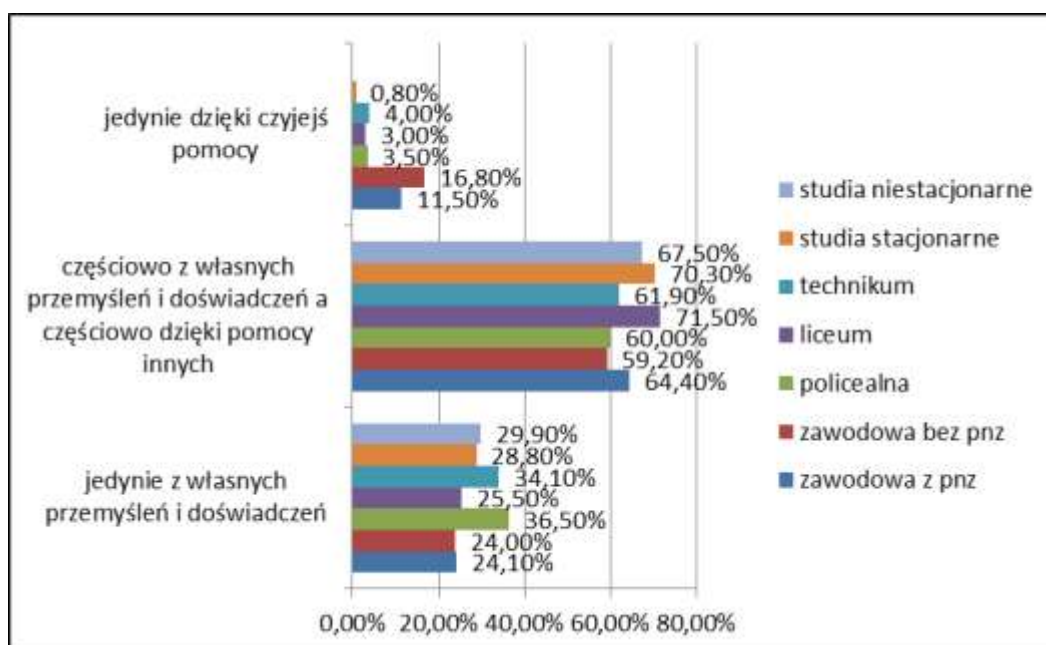
Własne predyspozycje najlepiej znają przyszli absolwenci szkół policealnych i studiów niestacjonarnych. Około 80% oceniło, iż własne predyspozycje zawodowe zna „bardzo dobrze” lub „wystarczająco”. Tak wysoka ocena nie dziwi, biorąc pod uwagę, że szkoły policealne i studia niestacjonarne najczęściej spośród wszystkich wyodrębnionych w badaniu rodzajów kształcenia stanowią uzupełnienie kwalifikacji związanych z już wykonywanym zawodem, ich podjęcie stanowi konsekwencję zderzenia z brakiem konkretnych kwalifikacji wymaganych do pracy. Najgorzej, jako „nieznane w ogóle” lub „nieznane wystarczająco”, na temat znajomości swoich predyspozycji wypowiedzieli się uczniowie szkół zawodowych, zarówno z praktyczną nauką zawodu jak i bez, a także uczniowie liceów. Luki w tej tematyce są echem niskiej świadomości na temat możliwości korzystania z doradztwa zawodowego wśród uczniów szkół zawodowych i stanowią zauważalny problem.

Wykres 17. Ogólna ocena znajomości własnych predyspozycji zawodowych, słabych i mocnych stron

Wobec tak wysokich deklaracji dotyczących wiedzy na temat własnych predyspozycji zawodowych, respondenci zostali zapytani jej źródło. Pozwoliło to na zweryfikowanie, czy wiedza uczniów odnosząca się do słabych i mocnych stron jest poparta profesjonalną konsultacją, z np. doradcą zawodowym. Respondenci mieli możliwość wyboru 3 źródeł – zewnętrznej, popartej czyjąś profesjonalną pomocą, wewnętrzne – wynikające z własnych przemyśleń i doświadczeń oraz oba z nich, wynikające zarówno ze źródeł zewnętrznych jak i wewnętrznych. Źródło wiedzy „mieszane”, wynikające częściowo z własnych przemyśleń i doświadczeń a częściowo z pomocy innych było wskazywane najczęściej, przez 66,5% respondentów badania. Na drugim miejscu znalazły się własne przemyślenia i doświadczenia – taką odpowiedź wskazało 28,1% respondentów i dopiero na trzecim profesjonalne doradztwo. Zaledwie 5,4% badanych wiedzę na temat swoich predyspozycji zawodowych czerpie z profesjonalnego doradztwa zawodowego.

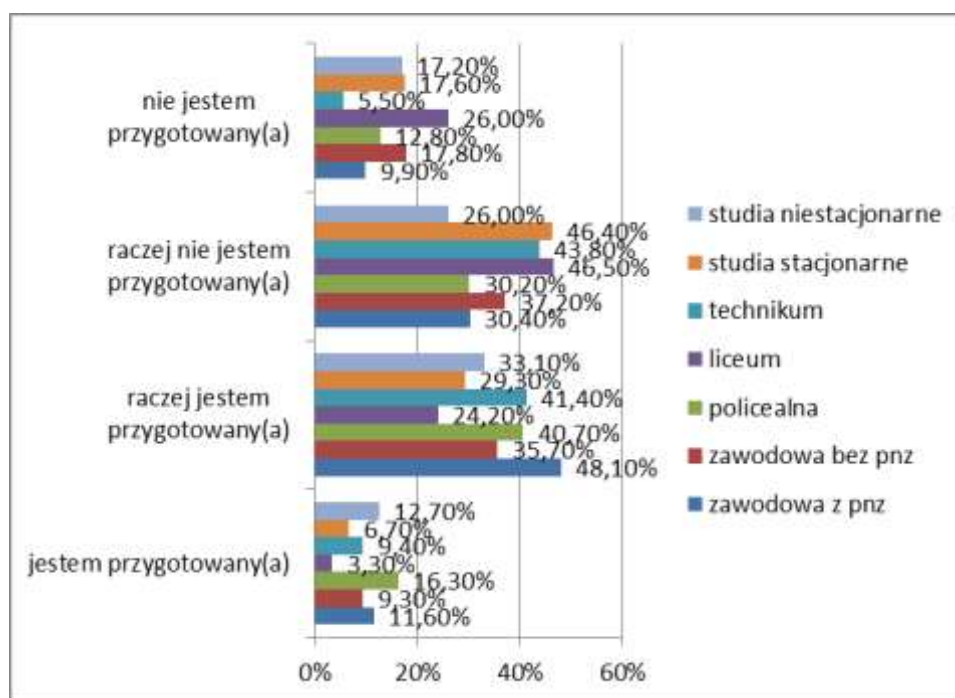
Wykres 18. Źródło wiedzy na temat posiadanych predyspozycji

2. Własna firma

Dla osób, które dopiero wkraczają na rynek pracy szansą na satysfakcjonującą pracę może być założenie własnej firmy. Dla efektywnego prowadzenia działalności gospodarczej niezbędna jest wiedza dotycząca uregulowań prawno-podatkowych, organizacyjnych i innych. Respondenci badania zostali zapytani jak oceniają własne przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej. Rozkład udzielonych odpowiedzi został zaprezentowany na wykresie poniżej.

Wykres 19. Ocena własnego przygotowania do prowadzenia działalności gospodarczej

Do grupy respondentów, którzy najlepiej oceniają własne przygotowanie do założenia działalności gospodarczej należą uczniowie ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu. Prawie 60% z nich określiło się jako „przygotowani” lub „raczej przygotowani” do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Wysoko swoje przygotowanie do założenia własnego biznesu ocenili również uczniowie ostatnich klas szkół policealnych (57% pozytywnie oceniła stopień swojego przygotowania do prowadzenia działalności) oraz uczniowie ostatnich klas techników (50%).

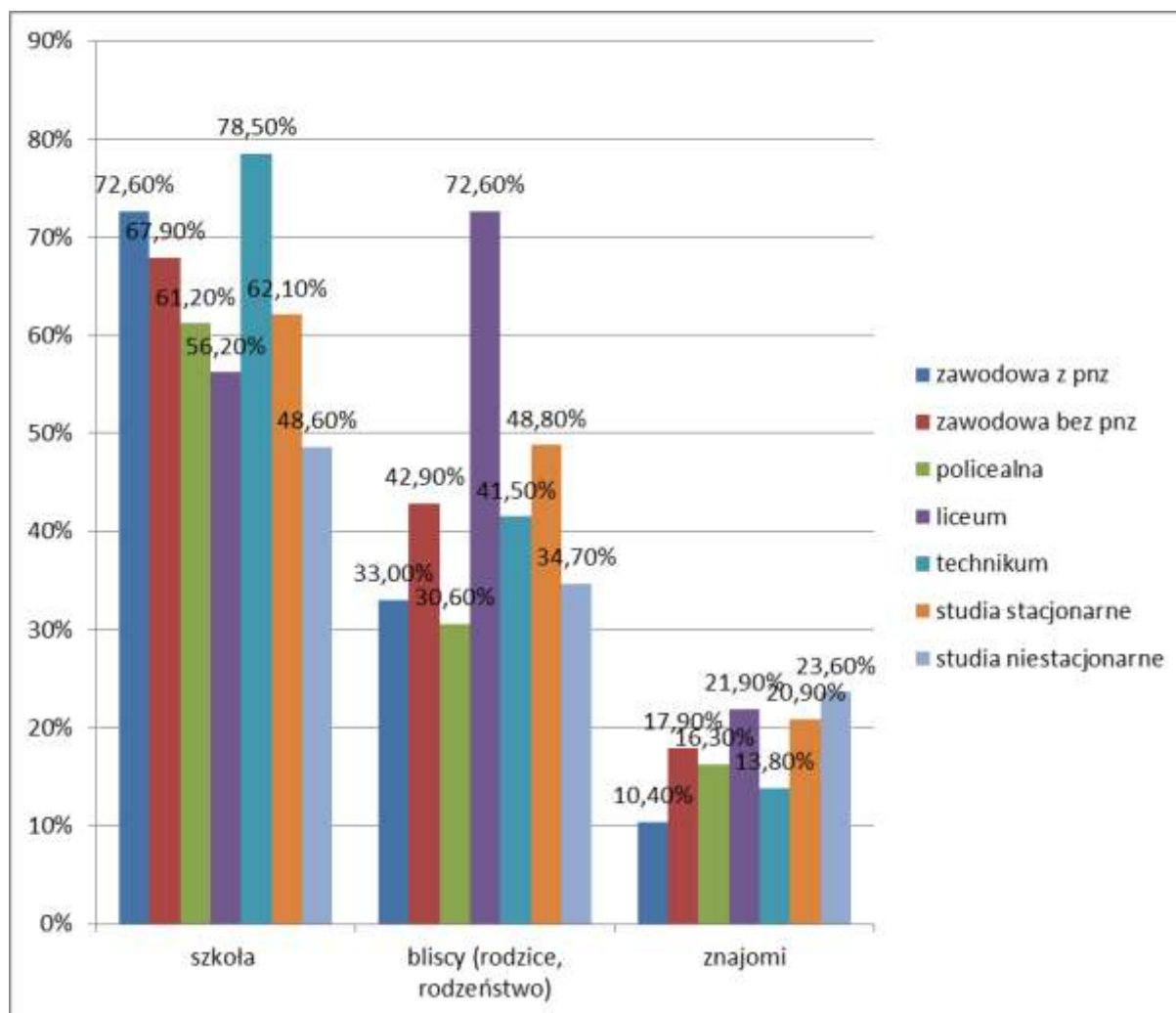
Analiza wielkości miejscowości pochodzenia respondentów wskazała, iż nie ma istotnych różnic w ocenie poziomu własnego przygotowania do prowadzenia własnej działalności w odniesieniu do uczniów pochodzących z różnej wielkości miejscowości.

Podobnie jak w przypadku źródeł wiedzy na temat własnych predyspozycji zawodowych, wobec dosyć wysokiej oceny przygotowania do prowadzenia własnej działalności gospodarczej, zasadnym wydało się zapytanie kto, według respondentów przygotował ich do prowadzenia działalności gospodarczej aby możliwa była ocena, jakie źródła wiedzy na temat prowadzenia własnej działalności respondenci oceniają jako najbardziej efektywne i godne zaufania.

Respondenci najczęściej wskazywali na trzy źródła wiedzy na temat prowadzenia działalności: szkołę, bliskich oraz znajomych. Zaprezentowane danej dają pozytywny obraz doradztwa zawodowego odbywającego się w szkołach. Największa liczba uczniów i studentów deklarowała, iż wiedzę na temat prowadzenia działalności gospodarczej uzyskała

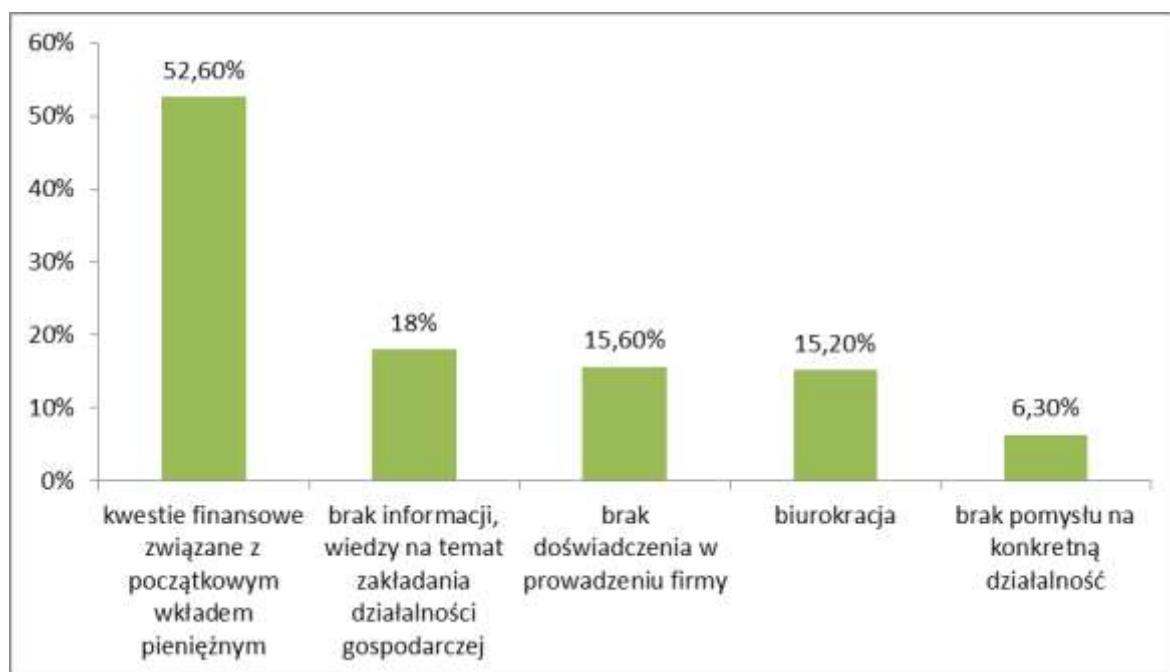
właśnie w szkole. Na drugim miejscu wskazywani byli bliscy, zaś dopiero na trzecim znajomi, którzy najwyraźniej nie cieszą się wśród uczniów zbyt wysokim autorytetem jeśli chodzi o kwestie bezpośrednio związane z finansami.

Wykres 20. Kto przygotował najbardziej do prowadzenia działalności

Otwieranie czy prowadzenie działalności gospodarczej nie jest zadaniem łatwym, bywa również ryzykowne. Decydując się na własną działalność z pewnością napotka się na różnego typu bariery, trudności i problemy. Po uzyskaniu wiedzy na temat poczucia przygotowania do prowadzenia działalności gospodarczej za uzasadnione uznano ustalenie jakie trudności respondenci dostrzegają w rozpoczęciu i prowadzeniu własnej firmy. Ponad połowa (52,6%) wszystkich badanych za największy problemem związany z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej uważa kwestie finansowe związane z początkowym wkładem pieniężnym. 18% za największą trudność uważa brak informacji i wiedzy na temat zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej. Dla 15,6% badanych istotnym problemem jest również brak doświadczenia w prowadzeniu firmy. Respondenci wskazywali również na biurokrację (15,2%) i brak pomysłu na konkretną działalność jako główne przeszkody w prowadzeniu działalności (6,3%).

Wykres 21. Główne przeszkody w prowadzeniu działalności gospodarczej

3. Dostępność pracy w regionie oraz działania podejmowane w kierunku znalezienia zatrudnienia.

Jak wynika z badań „Planów i losów absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych” znalezienie atrakcyjnej pracy zależy według uczniów i studentów w dużej mierze od szczęścia. Respondenci zostali zapytani o to, w jakie działania, poza oczekiwaniem na dobrą kartę, mogą podjąć aby zwiększyć swoje szanse na satysfakcjonującą pracę. Najczęściej wskazywaną przez respondentów odpowiedzią był udział w kursach i szkoleniach – taka odpowiedź wskazało 40,3% respondentów. 20,8% badanych planuje aktywnie poszukiwać ofert pracy, 19,4% - będzie kontynuować kształcenie, co znajduje potwierdzenie w innych źródłach: „Zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza skłania ludzi młodych do kontynuacji nauki”¹⁰.. Niskie wartości procentowe mają odpowiedzi związane bezpośrednio ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego. Tylko 7,7% respondentów planuje w ciągu najbliższego roku odbyć staż aby zwiększyć swoje szanse na znalezienie atrakcyjnego zatrudnienia, i zaledwie 5,7% badanych planuje zdobywanie doświadczenia zawodowego w innych formach niż staż.

Tabela 18. Co mogą zrobić by zwiększyć szansę na znalezienie pracy

aktywnie poszukiwać ofert pracy	brać udział w kursach i szkoleniach kwalifikacyjnych	kontynuować kształcenie	zdożyć doświadczenie	odbyć staż/praktyki
20,8%	40,3%	19,4%	5,7%	7,7%

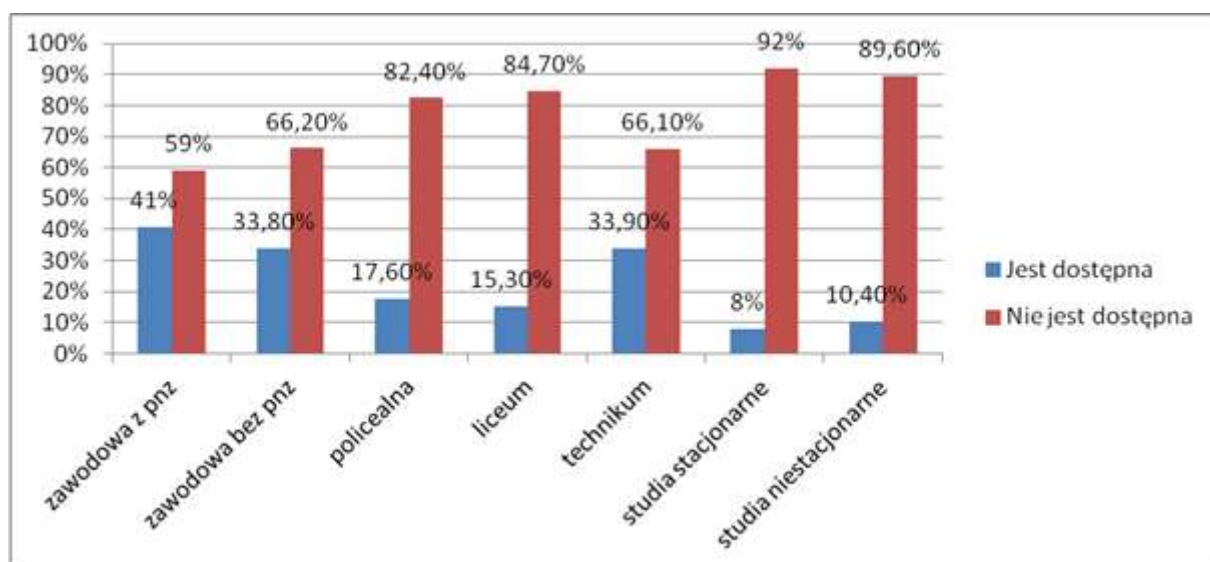
¹⁰ Edukacja a rynek pracy, str.191, pod redakcją Elżbiety Sulimy.

Dostępność pracy w branży odpowiadającej profilowi kształcenia w powiecie, w którym uczą się respondenci.

Młodzież wybierając kierunek kształcenia nie zawsze kieruje się tym czy dany profil jest poszukiwany na rynku pracy i jego ukończenie zwiększa szanse na znalezienie zatrudnienia. Pomimo nasycenia niektórych branż i zawodów, młodzież nadal chętnie wybiera je jako kierunki swojego kształcenia. Uczniowie ostatnich klas szkół i studenci ostatnich lat studiów powinni już posiadać, nawet ogólną, wiedzę na temat dostępności pracy w zawodzie, w jakim się kształcą. Zostali zapytani o ocenę dostępności pracy w branży odpowiadającej profilowi kształcenia w miejscu swojej edukacji. Biorąc pod uwagę, że duża część respondentów uczy się w małych miejscowościach, pytanie dotyczyło dostępności pracy w powiecie w którym się uczą. Z uzyskanych danych wynika, iż zdecydowana większość respondentów badania negatywnie ocenia dostępność pracy w powiecie swojej edukacji. Największymi pesymistami są studenci studiów stacjonarnych. Aż 91,9% studentów studiów stacjonarnych ocenia dostępność pracy w powiecie swojej edukacji jako „trudno dostępną” i „bardzo trudno dostępną”. Kolejnymi grupami, które najczęściej negatywnie wypowiadały się na temat dostępności pracy w powiatach edukacji są studenci studiów niestacjonarnych (89,6% wskazało, iż praca w powiecie ich edukacji jest „trudno dostępną lub „bardzo trudno dostępną”) oraz uczniowie ostatnich klas liceów (84,6% wypowiedziało się negatywnie).

Po raz kolejny pozytywnie na temat podjętego kształcenia wypowiedzieli się uczniowie szkół zawodowych. To właśnie oni, zarówno uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu jak również bez niej, najlepiej, spośród wszystkich badanych, ocenili dostępność pracy w powiecie swojej edukacji.

Wykres 22. Dostępność pracy w branży odpowiadającej profilowi kształcenia w powiecie w którym się uczą

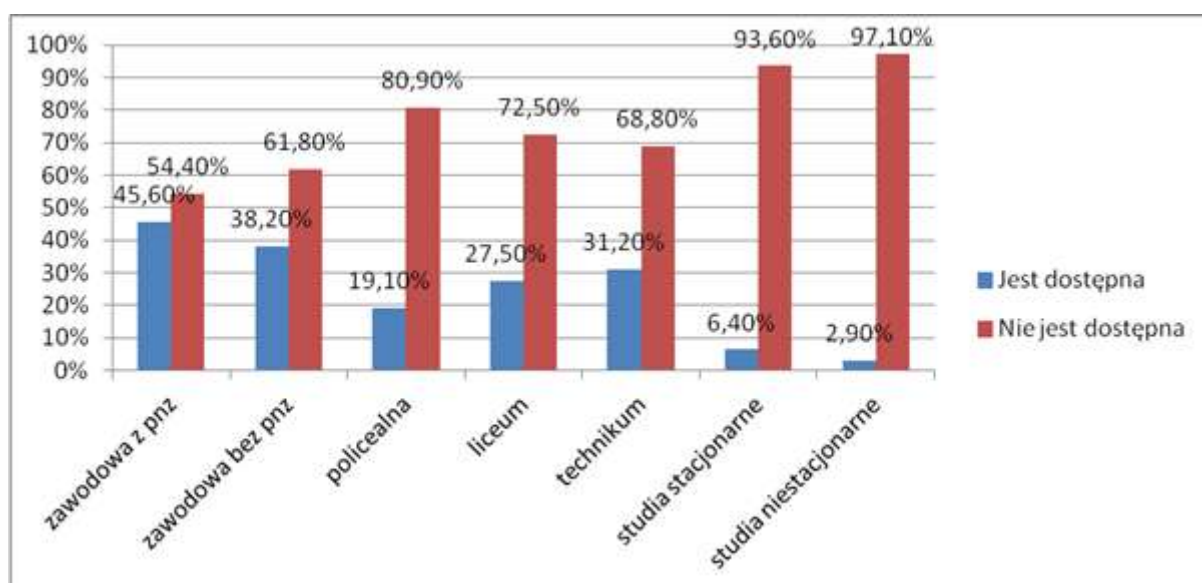

Dostępność pracy w branży w województwie lubelskim.

Dalsza ocena dokonana przez respondentów dotyczyła dostępności pracy w branży zgodnej z podjętym profilem kształcenia. Uczniowie i studenci poszczególnych typów szkół wypowiadali się podobnie jak w przypadku oceny dostępności pracy w powiecie, w którym się uczą. Najlepiej dostępność pracy w branży własnej edukacji oceniają uczniowie szkół zawodowych obu typów. Około 40% z nich uważa, iż praca zgodna z profilem kształcenia jest „łatwo” lub „bardzo łatwo dostępną”.

Zupełnie odmienne zdanie na temat dostępności pracy zgodnej z profilem kształcenia mają studenci obu typów studiów. Aż 97,1% studentów studiów niestacjonarnych i 93,6% studentów studiów stacjonarnych uczelni wyższych województwa lubelskiego negatywnie, jako „trudno dostępną” lub „bardzo trudno dostępną” ocenia dostępność pracy w branży zgodnej z podjętym kierunkiem kształcenia. Z powyższych danych wynika fakt, iż mimo negatywnej oceny dostępności pracy w branży podjętej edukacji, studenci podejmują kształcenie w danym kierunku, niejako z góry skazując się na trudności z podjęciem pracy w branży swojej edukacji.

Wykres 23. Dostępność pracy zgodnej z profilem kształcenia

4. Trudności w planowaniu drogi zawodowej.

Respondenci, którzy uznali, iż nie planują podejmowania żadnych działań w celu zwiększenia swoich szans na atrakcyjne zatrudnienie zostali zapytani o powody takiej postawy. Istotną kwestią są również własne działania, podejmowane w celu znalezienia zatrudnienia. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych zostali zapytani dlaczego nie planują podejmowania działań w kierunku znalezienia zatrudnienia. Spośród prezentowanych poniżej w tabeli rozkładów odpowiedzi, które pojawiały się najczęściej zwrócić uwagę należy na fakt, iż zdecydowana większość respondentów skupia się głównie na zdobywaniu wiedzy. To właśnie w podwyższaniu kwalifikacji widzą gwarancję sukcesu na rynku pracy. Nie jest to zgodne z kryteriami, według których przyszłych pracodawców oceniają pracodawcy. Co istotne 40% studentów studiów niestacjonarnych deklaruje, iż nie podejmują takich działań ponieważ są już zatrudnieni. Potwierdza to opinię, iż dla dużej części studentów studiów zaocznych nauka stanowi tylko uzupełnienie już posiadanych kwalifikacji, nie stanowi celu samego w sobie.

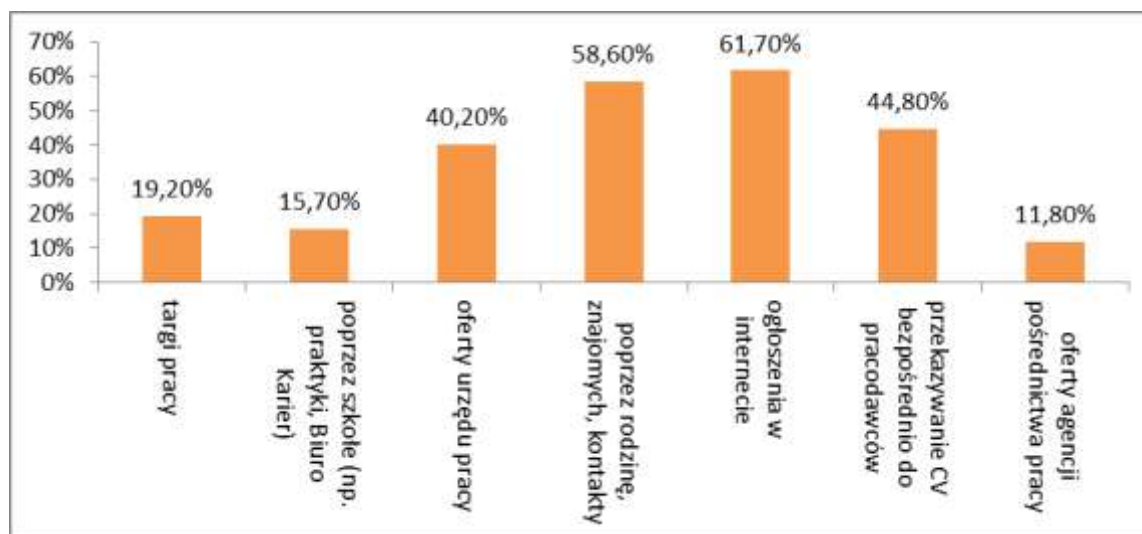
Tabela 19. Dlaczego nie podejmują działań w kierunku zatrudnienia (odpowiedzi w %)

typ szkoły	chcę poświęcić czas na naukę	już pracuję	ponieważ nie posiadam wystarczających kwalifikacji i doświadczenia	inne
zawodowa z pnz	76,9	0,0	0,0	23,1
zawodowa bez pnz	50,0	0,0	0,0	50,0
policealna	60,0	20,0	0,0	20,0
liceum	68,0	0,0	12,0	20,0
technikum	71,4	0,0	0,0	28,6
studia stacjonarne	100,0	0,0	0,0	0,0
studia niestacjonarne	60,0	40,0	0,0	0,0

5. Sposoby poszukiwania pracy

Efektywne poszukiwanie pracy łączy się z koniecznością korzystania z różnych źródeł informacji na temat ofert. Przyszli absolwenci zostali zapytani, jakie sposoby poszukiwania pracy uważają za najlepsze. Obecnie młodzi ludzie w inny sposób poszukują pracy niż miało to miejsce parę lat temu, kiedy to głównym nośnikiem informacji o ofertach pracy była prasa. Obecnie jak wynika z naszego badania największą popularnością cieszą się ogłoszenia w internecie. Popularność tego narzędzia potwierdzili respondenci badania: 61,7% z nich ogłoszeń o pracy poszukiwaliby na stronach internetowych. Kolejnym, najbardziej popularnym źródłem wiedzy na temat ogłoszeń są te najtrudniejsze do analizy – związane z nieformalnymi kanałami, takimi jak rodzina, znajomi. Z takiej formy poszukiwania pracy skorzystałoby 58,6% respondentów. Na kolejnych miejscach najpopularniejszych form poszukiwania pracy należą przekazywanie CV bezpośrednio do pracodawcy (44,8% respondentów badania skorzystałoby z tej metody), przeglądanie oferty urzędów pracy (40,2%), uczestnictwo w targach pracy (19,2%), poprzez szkołę – praktyki, usługi Biura Karier (15,7%).

Wykres 24. Sposoby poszukiwania pracy

Analizując otrzymane dane pod względem typów szkół zwrócić uwagę należy na fakt, że najchętniej przekazywać CV bezpośrednio do pracodawców gotowi są uczniowie szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu (59,7%) oraz uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (56,4%). Efektywność tej metody potwierdzili sami pracodawcy z branży budowlanej podczas przeprowadzonych przez Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy badania jakościowego z pracodawcami. Zwrócili uwagę, iż chętniej przyjmą do pracy osobę, która zgłosił się osobiście i wykaże się odpowiednimi umiejętnościami, nawet jeśli nie poszukiwali pracownika na dane stanowisko. Targi pracy największą popularnością cieszą się wśród studentów studiów stacjonarnych (25,5%) i niestacjonarnych (19,5%), co nie dziwi, biorąc pod uwagę iż niejednokrotnie głównym adresatem targów pracy są właśnie studenci uczelni. Co czwarty przyszły absolwent studiów stacjonarnych szukałby pracy poprzez szkołę (25,1%).

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych i uczelni wyższych zostali zapytani co według nich nie jest trudnością w poszukiwaniu pracy. Spośród propozycji odpowiedzi, na nieznaną własnych możliwości najczęściej wskazywali przyszli absolwenci studiów stacjonarnych (24,3%) oraz liceum (22,3%). Słaba mobilizacja, niechęć do pracy nie jest trudnością dla studiów stacjonarnych (26,4%) i liceów (22,7%). Według przyszłych absolwentów szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu trudność w znalezieniu pracy stanowi zbyt mała liczba ofert pracy. Według 22,4% przyszłych absolwentów szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu trudnością jest również mała liczba ofert pracy. Prawie co czwarty student studiów stacjonarnych (24,6%) wskazuje na niewiedzę jak i gdzie szukać pracy. Dla co czwartego studenta studiów stacjonarnych (25%) i co piątego licealisty (20%) trudnością są również niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia.

Kolejna analizowana kwestia dotyczyła oceny przez respondentów czynników, które ich zdaniem nie stanowią trudności w znalezieniu zatrudnienia. Okazuje się, że dla większości ankietowanych z wykształceniem zawodowym z praktyczną nauką zawodu barierą w znalezieniu pracy nie są niskie zarobki (31,6%) oraz znajomości, układy (30,3%). Co czwarty ocenił, że profil oraz kierunek posiadanego wykształcenia nie stanowi bariery w podjęciu zatrudnienia. Respondenci stwierdzili, że pomimo małej liczby ofert pracy (27%) oraz negatywnego podejścia pracodawców do młodego wieku (18%) będą w stanie znaleźć zatrudnienie. Młodzież posiadająca wykształcenie zawodowe bez praktycznej nauki zawodu zadeklarowała, że negatywne podejście pracodawców do młodego wieku (18%) nie jest barierą w podjęciu pracy zawodowej. Jako kolejne czynniki wskazali: znajomości oraz układy (16,8%), niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia (15%) oraz politykę rządu (13,1%). Należy stwierdzić, że podjęcie pracy zawodowej stanowi ważną wartość dla uczniowie szkół zasadniczych zawodowych, są skłonni ją podjąć pomimo niskich zarobków oferowanych przez pracodawców oraz niekorzystnych warunków oferowanego zatrudnienia. Patrząc optymistycznie w przyszłość twierdzą, że znajdą pracę po ukończeniu szkoły oraz po zdobyciu określonych kwalifikacji. Analizując wyniki badań można stwierdzić, że zdaniem respondentów stereotypem jest stwierdzenie, że pracodawcy mają negatywne podejście do pracowników w młodym wieku oraz, że nie można znaleźć pracy bez znajomości i układów. Respondenci wskazując, że mała liczba ofert pracy nie stanowi dla nich trudności w podjęciu zatrudnienia, deklarują dużą samodzielność w poszukiwaniu pracy.

Uczniowie szkół policealnych ocenili, że negatywne podejście pracodawców do młodego wieku pracownika nie stanowi trudności w znalezieniu zatrudnienia (12%). Analizując wyniki badań należy stwierdzić, że młodzież jest przekonana o adekwatności wybranego kierunku edukacji do wymagań rynku pracy oraz o wysokim poziomie uzyskanych umiejętności i kwalifikacji, gdyż nie wskazali takich czynników jak: brak praktyki zwłaszcza w swoim zawodzie, profil, kierunek wykształcenia, poziom wykształcenia, nieprzygotowanie do wymagań pracodawców. Podobnie jak młodzież

uczęszczająca do szkół zasadniczych zawodowych są skłonni podjąć pracę pomimo niekorzystnych warunków zatrudnienia oferowanych przez przyszłych pracodawców.

Uczniowie liceum stwierdzili, że dobrze znają swoje możliwości (22,3%) oraz wiedzą, jak i gdzie szukać pracy (21,1%). Dodatkowo są zmobilizowani oraz chętni do podjęcia pracy po ukończeniu szkoły (22,9%), a ich sytuacja osobista, rodzina i zdrowotna (28,7%) oraz stres związany z poszukiwaniem pracy (28,2%) nie będą miały na to wpływu. Uzyskane wyniki sugerują, że młodzież uczęszczająca do liceum chce kontynuować naukę na wyższym szczeblu edukacji, gdyż większy procent respondentów wskazał, że poziom wykształcenia (23,7%) będzie stanowił barierę w podjęciu zatrudnienia, są przy tym przekonani o słuszności wybranego kierunku wykształcenia (25,7%). Należy również zauważyć, że spośród wszystkich respondentów należących do poszczególnych typów szkół największą liczbą licealistów stwierdziła, że znajomość języków obcych (35,2%) nie stanowi dla nich bariery w znalezieniu zatrudnienia.

Uczniowie technikum (podobnie jak uczniowie szkół zawodowych) twierdzą, że po ukończeniu wybranej szkoły znajdą pracę w uzyskanym zawodzie, a wśród barier które miałyby im to uniemożliwić nie wskazują profilu, kierunku wykształcenia (14,7%) oraz nieprzygotowania do wymagań pracodawców (10,8%). Dodatkowo należy zauważyć, że podczas nauki w technikum uczniowie zdobędą niezbędną w przyszłej pracy zawodowej praktykę, dlatego też deklarują, że jej brak nie będzie dla nich stanowił trudności w podjęciu pracy (19,8%).

Respondenci kontynuujący edukację na wyższej uczelni zadeklarowali, że niskie zarobki oferowane przez pracodawcę stanowią dla nich barierę w podjęciu zatrudnienia. Jest to bezsprzecznie grupa respondentów mających najwyższe wymagania finansowe. W kategorii respondentów kontynuujących naukę w trybie stacjonarnym 12,3% wskazało, że niskie zarobki nie stanowią trudności w podjęciu zatrudnienia, przeciwnego zdania było aż 8,3%. W kategorii respondentów kontynuujących naukę w trybie niestacjonarnym dysproporcja pomiędzy wskazanymi odpowiedziami wyniosła jedynie 1%. Należy przypuszczać, że znaczna różnica w uzyskanych odpowiedziach wynika z faktu, że studenci studiów niestacjonarnych w przeciwieństwie do studentów studiów stacjonarnych mają większe doświadczenie w poszukiwaniu pracy, znają realia współczesnego rynku pracy na którym posiadany stopień wykształcenia nie zawsze koreluje z wysokością otrzymywanego wynagrodzenia za pracę.

Zarówno studenci studiów stacjonarnych (21,1%), jak i niestacjonarnych (14%) uważają, że profil, kierunek wykształcenia stanowi barierę w znalezieniu zatrudnienia. Oznacza to, że studenci mają świadomość obserwowanej w ostatnich latach tendencji jaką jest wzrost bezrobocia wśród osób posiadających wykształcenie wyższe, zwłaszcza humanistyczne. Przy czym zdecydowana większość ankietowanych zadeklarowała dużą mobilizację, chęć do pracy, znajomość własnych możliwości oraz posiadanie umiejętności szukania pracy.

Podobnie jak pozostali respondenci słuchacze studiów stacjonarnych oraz niestacjonarnych wskazali, że bariery w podjęciu zatrudnienia nie stanowią dla nich: niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia, brak praktyki zwłaszcza w swoim zawodzie oraz poziom wykształcenia.

Tabela 20. Ocena co nie jest trudnością w planowaniu swojej drogi zawodowej i znajdowaniu dobrej pracy (odpowiedzi w %)

Ocena co nie jest trudnością	Typ szkoły szczegółowo						
	zawodowa z pnz	zawodowa bez pnz	policealna	liceum	technikum	studia stacjonarne	studia niestacjonarne
nieznajomość własnych możliwości	12,5	8,1	7,4	22,3	12,2	24,3	13,2
słaba mobilizacja, niechęć do pracy	7,5	10,7	4,7	22,7	11,0	26,4	17,0
mała liczba ofert pracy	22,4	14,5	11,8	15,8	17,1	10,5	7,9
niewiedza jak i gdzie szukać pracy	8,3	10,1	4,8	21,1	9,2	24,6	21,9
niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia	5,0	15,0	10,0	20,0	10,0	25,0	15,0
negatywne podejście pracodawców do młodego wieku	18,0	18,0	12,0	14,0	8,0	10,0	20,0
negatywne podejście pracodawców do płci kandydata	10,7	6,7	1,3	22,7	6,7	34,7	17,3
brak praktyki, zwłaszcza w swoim zawodzie	15,6	10,4	10,4	9,4	19,8	24,0	10,4
stres związany z poszukiwaniami pracy	11,5	10,9	5,0	28,2	11,2	19,8	13,4
sytuacja osobista, rodzinna, zdrowotna	10,8	9,6	7,5	28,7	7,8	22,8	12,9
poziom wykształcenia	19,2	11,3	9,4	18,3	8,5	22,5	10,8
znajomość języków obcych	11,9	6,1	5,4	35,2	12,6	18,8	10,0
znajomości, układy	30,3	16,8	5,0	23,5	8,4	6,7	9,2
nieprzygotowanie do wymagań pracodawców (dużo wymagają)	27,0	10,8	8,1	13,5	10,8	13,5	16,2
niskie zarobki	31,6	10,5	3,5	14,0	15,8	12,3	12,3
polityka rządu	14,8	13,1	4,9	18,0	11,5	19,7	18,0
młody wiek	14,7	11,3	8,0	22,7	11,7	18,3	13,3
profil/kierunek wykształcenia	24,8	7,3	10,1	25,7	14,7	11,9	5,5
inne	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdecydowana większość przyszłych absolwentów stwierdziła, że udział w praktykach i stażach byłby najbardziej pomocny dla polepszenia ich sytuacji. Wymagania rynku pracy oraz konkurencyjność posiadanych przez absolwentów szkół kwalifikacji sprawia, że aby zdobyć pracę niezbędne jest posiadanie doświadczenia zawodowego. Coraz większa liczba pracodawców wymaga od przyszłych pracowników doświadczenia na oferowanym stanowisku pracy. Dlatego tak ważne jest, aby przyszli absolwenci mieli szanse zdobyć cenne

doświadczenie zawodowe podczas praktyk oraz staży, co zwiększy ich „atrakcyjność” na rynku pracy. Biorąc pod uwagę, iż dla młodych ludzi najlepszą formą zdobycia pierwszego doświadczenia są praktyki, bardzo niepokojąca jest analiza ofert praktyk w uczelnianych biurach karier, w których niejednokrotnie wymaga się od kandydata na praktyki posiadania doświadczenia.

Respondenci badania zwrócili również uwagę, iż ważne dla efektywnego poszukiwania pracy są informacje o konkretnych ofertach pracy (39,8% wskazało taką odpowiedź) oraz informacje o rozwoju rynku pracy w województwie lubelskim, nowych inwestycjach, planach pracodawców. Ta ostatnia deklaracja nie do końca jest przekonująca, biorąc pod uwagę, iż prezentowane powyżej wyniki badania wskazują, iż posiadanie takich informacji nie do końca wpływa na decyzje podejmowane odnośnie kierunków kształcenia. Tylko 0,2% respondentów uważa, że obecnie nie potrzebuje żadnego wsparcia i informacji na temat rynku pracy.

„Planowanie kariery jest to pewien model racjonalnego postępowania dążący do awansu społecznego zakładający, że mam duże możliwości i spostrzegam sytuację jako zależną od własnych stałych cech i własnego zachowania oraz wybieram sobie cele, do których dążę i mam pewność, że ich osiągnięcie stanie się następstwem ich działania, wysiłku i pracy a nie tylko korzystnych okoliczności zewnętrznych”¹¹. Aby kompleksowo podejść do planowania kariery zawodowej absolwenci powinni przede wszystkim poznać czynniki, które utrudniają wejście na rynek pracy. Opisując trudności, które wpływają na poszukiwanie pracy możemy wyróżnić dwie grupy – zewnętrzne wynikające z obiektywnych uwarunkowań rynku pracy, sytuacji ekonomicznej oraz wewnętrzne bariery wynikające z cech samych jednostek, mających konsekwencje dla naszej sytuacji na rynku pracy – kwalifikacji, kompetencji, mobilności itp. Czynniki zewnętrzne to takie jak mała liczba ofert pracy, niekorzystne warunki, wymagania pracodawców, polityka rządu itd. Ich wspólnym mianownikiem jest fakt, iż człowiek nie może na te czynniki bezpośrednio wpływać i ich zmieniać. Natomiast wewnętrzne czynniki to m.in. niechęć do pracy, niskie kwalifikacje. Analogiczne – ich wspólnym mianownikiem jest możliwość bezpośredniego wpływu jednostki na ich zmianę. Respondenci badania zostali zapytani, które z wymienionych czynników wpływają najistotniej na powodzenie lub niepowodzenie w poszukiwaniu zatrudnienia.

Liczba wskazań pomiędzy powyższymi czynnikami wewnętrznymi i zewnętrznymi rozkłada się w miarę równomiernie. Największą trudnością według badanych jest brak praktyki. Grupa, która tego się najbardziej obawia są licealiści (36%).

Na niezajomość własnych możliwości najczęściej wskazywali przyszli absolwenci liceum, jest to grupa która nie posiada jeszcze doświadczenia zawodowego ani wcześniej nie poszukiwała pracy. Istotne jest również to, że przyszli absolwenci studiów stacjonarnych prawie dwa razy częściej wybierali tę odpowiedź w porównaniu ze studentami studiów niestacjonarnych. Ponad co trzeci licealista (36%) wskazywał na słabą mobilizację, niechęć do pracy. Wśród absolwentów studiów niestacjonarnych tę odpowiedź wskazało tylko 4,7% badanych. Dla 20,6% przyszłych absolwentów studiów stacjonarnych i 19,3% uczniów liceum problemem jest mała liczba ofert pracy. Spośród przyszłych absolwentów liceum 31,5% nie wie jak i gdzie szukać pracy. Dla ponad co czwartego (26,3%) przyszłego absolwenta studiów stacjonarnych barierą w poszukiwaniu pracy są niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia. 24,1% przyszłych absolwentów liceum stwierdza, że dużą przeszkodą w ich przypadku jest młody wiek. Również licealiści w najliczniejszej grupie wskazywali na negatywne podejście pracodawców do płci kandydata. Dla ponad co trzeciego ucznia liceum (36%) i co czwartego studenta studiów niestacjonarnych (25,2%) trudnością jest brak praktyk zwłaszcza w swoim zawodzie. Co czwarty uczeń szkół zawodowych

¹¹ Ppplubon.pl/att/materialy_z_projektw_efs_planowanie_kariery.doc.

z praktyczną nauką zawodu wskazywał stres związany z poszukiwaniem pracy. Trudnością może być również niski poziom wykształcenia, z wyników naszych badań widać, że głównie barierą stanowi dla przyszłych absolwentów liceum (28,4%) oraz dla uczniów szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (26,4%) oraz dla uczniów szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu (24,3%). W najmniejszym stopniu na wykształcenie, jako trudność, wskazywali przyszli absolwenci studiów niestacjonarnych (2,7%) oraz studiów stacjonarnych (3,4%). Znajomości, układy, nieprzygotowanie do wymagań pracodawców stanowi największy problem wśród przyszłych absolwentów liceum, gdzie co trzeci uczeń wybierał tę odpowiedź. Niskie zarobki są trudnością według 19,5% przyszłych absolwentów szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu oraz 17,7% studentów studiów stacjonarnych. Na politykę rządu najczęściej wskazywali przyszli absolwenci studiów stacjonarnych (24%) oraz uczniowie ostatnich klas liceum (20,7%). Dla co czwartego ucznia ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu i liceum (25,3%) dużą trudnością jest młody wiek. Profil/kierunek wykształcenia według studentów ostatniego roku studentów studiów stacjonarnych (35,2%) i uczniów ostatnich klas liceum (25,9%) jest również trudnością.

Tabela 21. Ocena, co jest największą trudnością w planowaniu swojej drogi zawodowej i znajdowaniu dobrej pracy (odpowiedzi w %)

	Typ szkoły szczegółowo						
	zawodowa z pnz	zawodowa bez pnz	policealna	liceum	technikum	studia stacjonarne	studia niestacjonarne
nieznajomość własnych możliwości	11,6	5,8	4,7	31,4	12,8	22,1	11,6
słaba mobilizacja, niechęć do pracy	11,6	11,6	5,8	36,0	14,0	16,3	4,7
mała liczba ofert pracy	14,6	10,0	8,7	19,3	9,7	20,6	17,0
niewiedza jak i gdzie szukać pracy	12,1	9,7	4,8	31,5	8,9	22,6	10,5
niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia	12,1	7,6	11,6	14,6	8,1	26,3	19,7
negatywne podejście pracodawców do młodego wieku	17,8	10,5	4,6	24,1	12,2	19,3	11,5
negatywne podejście pracodawców do płci kandydata	15,4	2,6	10,3	33,3	12,8	17,9	7,7
brak praktyki, zwłaszcza w swoim zawodzie	2,5	6,2	7,1	36,0	5,1	25,2	17,8
stres związany z poszukiwaniami pracy	24,7	14,8	8,6	22,2	12,3	8,6	8,6
sytuacja osobista, rodzinna, zdrowotna	18,4	4,1	6,1	18,4	12,2	22,4	18,4
poziom wykształcenia	26,4	24,3	6,1	28,4	8,8	3,4	2,7
znajomość języków obcych	28,6	15,6	7,5	10,1	9,0	14,6	14,6
znajomości, układy	4,2	6,1	6,5	22,5	13,0	28,6	19,1
nieprzygotowanie do wymagań pracodawców (dużo wymagają)	6,5	7,4	7,4	34,3	9,3	17,6	17,6
niskie zarobki	19,5	15,9	8,3	15,2	12,6	17,7	10,8
polityka rządu	10,7	8,0	8,0	20,7	15,3	24,0	13,3
młody wiek	25,3	14,1	2,9	25,3	16,5	9,4	6,5
profil/kierunek wykształcenia	18,5	1,9	3,7	25,9	5,6	35,2	9,3

Rozdział V Plany dalszej nauki – autoprognostyka uczniów i studentów w województwie lubelskim.

1. Aspiracje edukacyjne a pozostałe aspiracje życiowe

Problematyka aspiracji życiowych jest od lat obszarem zainteresowania badaczy oraz teoretyków socjologii i psychologii. Aspiracje życiowe są definiowane i opisywane w kontekście wyobrażeń ludzi o swojej przyszłości. Są one przedstawiane jako pragnienia, zespoły dążeń, potrzeby, idealne rezultaty działań, zestawy wartości i celów, ról, stymulatory działań¹².

Aspiracje edukacyjne to ten rodzaj aspiracji, który dotyczy przyszłego kształcenia, nauki, nabywania wiedzy i kompetencji. W literaturze dotyczącej przedmiotu aspiracji człowieka podkreśla się, że znajomość aspiracji edukacyjnych pozwala w dużym stopniu przewidywać efekty kształcenia¹³. Badania aspiracji edukacyjnych mają więc znaczenie dla polityk publicznych i powinny być działaniem równoległym wobec zaplanowanych lub demograficznych zmian w systemie szkolnictwa na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym w Polsce. Skala regionalna badań oraz ich powtarzalność na przestrzeni kilkunastu lat byłaby modelem najbardziej wrażliwym na lokalne potrzeby i regionalną specyfikę zmian.

Badania i analizy aspiracji edukacyjnych prowadzone były przede wszystkim wśród ludzi młodych, stojących przed wyborem kolejnego etapu kształcenia lub w trakcie wchodzenia na rynek pracy. Najbardziej interesujące są badania mające na celu przede wszystkim możliwość przełożenia ich wyników na praktykę społecznej profilaktyki bądź interwencji. Aspiracje edukacyjne uczniów i studentów, po okresie transformacji w Polsce, stale związane są z ich aspiracjami zawodowymi¹⁴. Raport kompleksowo diagnozujący obecną sytuację ludzi młodych w Polsce podkreśla ten związek: „filarami są, z jednej strony, wartości afiliacyjne (udane życie rodzinne, szczęście osobiste i przyjaźnie), z drugiej zaś praca zawodowa jako źródło osobistych satysfakcji, wysokich dochodów i gwarancja odpowiedniego poziomu życia. Wykształcenie cenione jest przede wszystkim ze względu na spodziewane w przyszłości profity – młodzi wiedzą, że bez dobrego wykształcenia nie zdobędą dobrej pracy i wysokich dochodów”¹⁵. Po fali wzrostu aspiracji edukacyjnych w latach 90-tych dostrzega się obecnie zmniejszenie ich poziomu: „w ciągu sześciu lat zainteresowanie ukończeniem studiów II stopnia spadło o 8,2 % wśród młodzieży rozpoczynającej szkołę ponadgimnazjalną. Wzrasta zainteresowanie kształceniem zawodowym, krótszym, nie wymagającym zbyt dużych inwestycji. Poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży obniżył się we wszystkich typach środowisk, najbardziej jednak wśród dobrze uczącej się młodzieży wiejskiej pochodzącej z rodzin o średnim i wyższym statusie oraz wśród młodzieży wielkomiejskiej z rodzin o niskim statusie”¹⁶.

Wybory dróg kształcenia ulegają racjonalizacji w tym znaczeniu, że „wykształcenie staje się wartością instrumentalną, służącą osiągnięciu pozycji społeczno-zawodowej. Następuje wydłużanie okresu nauki, studiów, coraz częściej ma miejsce indywidualizacja ścieżek kształcenia. Popularne stało się łączenie studiów z nabywaniem wczesnych doświadczeń zawodowych”¹⁷. Badania w Lubelskim Obserwatorium Rynku Pracy pokazują, że dotyczy to już nie tylko studentów, ale i uczniów.

¹² Kompleksową analizę terminu aspiracje znajdujemy we wprowadzeniach do prac empirycznych: Walentyna Wróblewska *Aspiracje edukacyjne studentów* Białystok 2001, Kinga Musialska *Aspiracje życiowe młodzieży stojącej u progu dorosłości* Kraków 2008.

¹³ Wróblewska 2001, s.7.

¹⁴ por. Musialska 2008, s. 55.

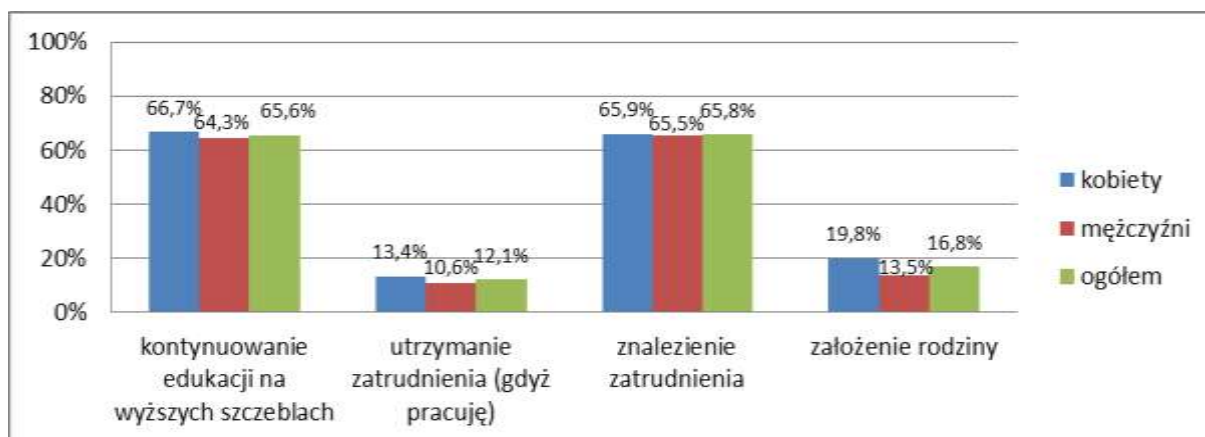
¹⁵ K. Szafraniec *Młodzi 2011* Warszawa 2011, s. 41.

¹⁶ Szafraniec 2011, s.46.

¹⁷ Szafraniec 2011, s.91.

Aspiracje edukacyjne badanych uczniów i studentów zostały odzwierciedlone w odpowiedziach na pytanie o najważniejsze cele do osiągnięcia w życiu w ciągu najbliższego roku. Pytanie to było formułowane z założeniem, że zakończenie pewnego etapu kształcenia w ciągu najbliższych kilku tygodni lub miesięcy stanowi dobry czas na świadomą refleksję nie tylko nad dalszą edukacją, ale i innymi dziedzinami aktywności i życia, które stanowią jakąś wartość dla badanych. Pytanie pozostawiało możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi a nawet sformułowania innej, nie przewidzianej w kafeterii. Odpowiedzi potwierdziły, że dalsze kształcenie jest u 2/3 badanych istotną wartością, na którą w najbliższym roku będą się orientować.

Wykres 25. Najważniejsze cele życiowe uczniów i studentów (na najbliższy rok)

2/3 uznaje za ważne także znalezienie zatrudnienia, a co ósmy jego utrzymanie. Można zatem stwierdzić, że wśród przyszłych absolwentów edukacja towarzyszy pracy jako preferowana aktywność równoległa. Co szósta osoba podkreśliła założenie rodziny. W badaniach absolwentów w innych regionach odsetek ten kształtuje się na podobnym poziomie¹⁸. Warto zauważyć, że jest to co piąta kobieta i rzadziej niż co siódmy mężczyzna, co wskazuje na mocniejszą orientację w tym kierunku przyszłych absolwentek.

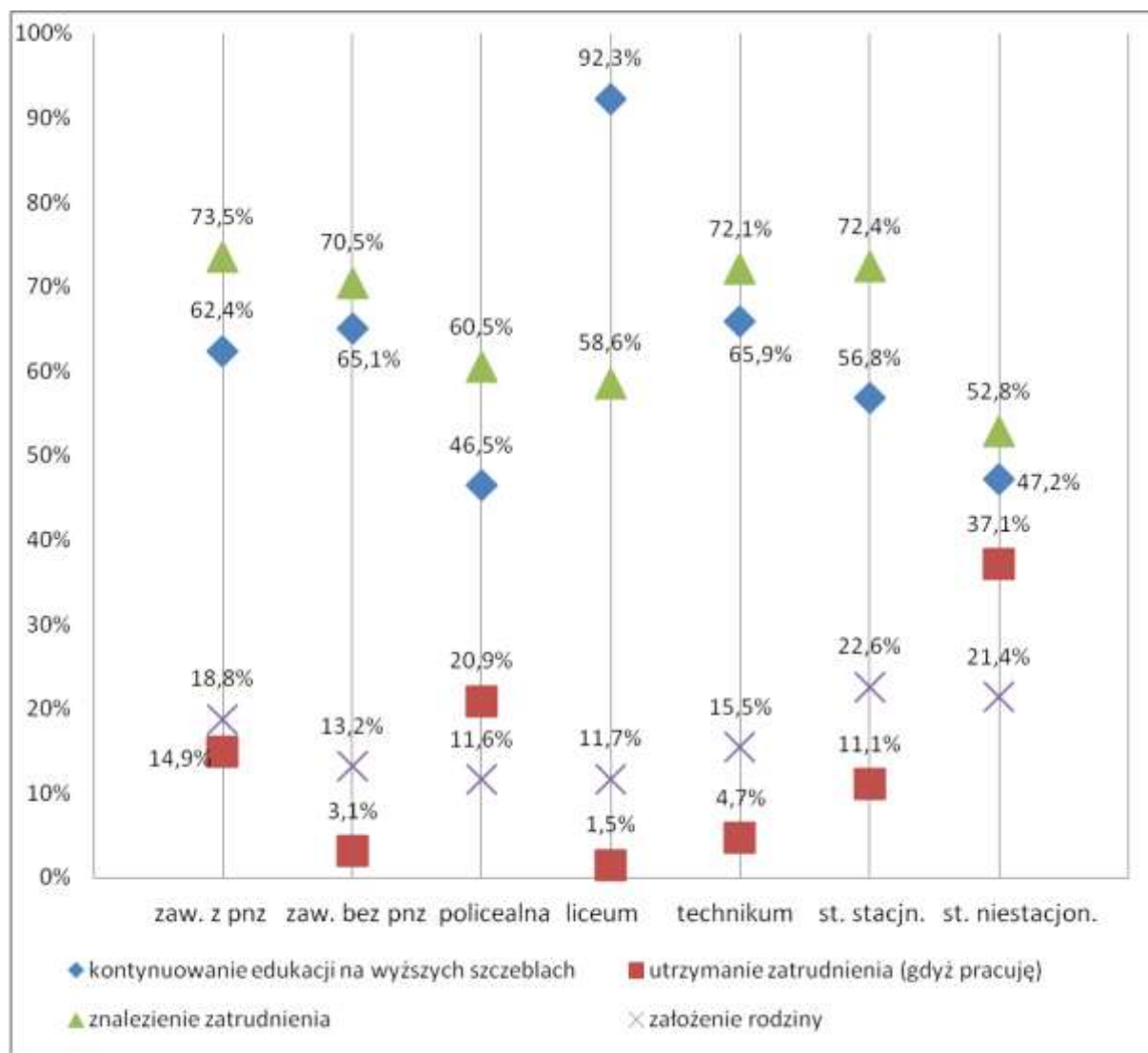
Inne cele jako najważniejsze do osiągnięcia w ciągu roku zostały wskazane jedynie u 5,7% badanych, a wśród nich znalazły się takie jak: ukończenie obecnego etapu edukacji oraz znalezienie lepszego zatrudnienia. To tylko wzmacnia obserwację, że dla absolwentów rocznika 2012 w regionie lubelskim dwa cele życiowe są najczęstsze: edukacja i praca. Aspiracje życiowe konkretyzują się głównie w tych obszarach, co potwierdziły wyniki badań sprzed 6 lat.¹⁹

Szczegółowa analiza orientacji życiowych na najbliższy rok jest bardziej uzasadniona z podziałem na typy szkół, gdyż dla kluczowych wyborów istotny wydaje się wiek i związany z nim bagaż życiowych doświadczeń. Studenci szkół wyższych przecież znacznie różnią się pod tym względem od uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Czy zatem zróżnicowanie dotychczasowej ścieżki edukacyjnej sprawia, że inne są cele życiowe?

¹⁸ To jest ok. 20 %. Public Profits Sp. z o.o. na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie: *Badania losów absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych* Poznań 2007, s. 101.

¹⁹ por. Rożnowski i inni *Lokalne rynki pracy województwa lubelskiego w opiniach pracodawców, pracowników i młodzieży* Lublin 2006, s. 36.

Wykres 26. Najważniejsze cele życiowe (w ciągu roku) uczniów i studentów z podziałem na typy szkół

Przyszli absolwenci liceów niemal jednomyślnie preferują dalszą edukację (o wiele częściej niż pozostali badani). Wcale nie oznacza to, że nie chcą wkrótce pracować. Dla ponad połowy licealistów jest to ważny cel. Najmniej chętni do kontynuacji edukacji są uczniowie szkół policealnych. Zapewne najczęściej o takim absolwencie będzie można powiedzieć za rok, że zakończył swoją drogę w systemie edukacji i mierzy się jedynie z wymaganiami rynku pracy. Zwraca uwagę, że wysokim aspiracjom edukacyjnym licealistów towarzyszą obniżone, w stosunku do pozostałych grup, aspiracje do bliskiego założenia rodziny. Te z kolei są najwyższe u studentów kończących studia. Średnia wieku tej grupy respondentów była najwyższa, jej większe aspiracje rodzinne są łatwe do wyjaśnienia. Co ciekawe, praktyczna nauka zawodu u ucznia szkoły zawodowej powiązana jest z jego aspiracjami rodzinnymi częściej niż przy kształceniu zawodowym bez praktycznej nauki zawodu (18,8 % do 13,2 %).

2. Motywy planów edukacyjnych

Zanim przeanalizowane zostaną zadeklarowane wprost, a więc uświadamiane motywy podejmowania decyzji o dalszym kształceniu, warto sprawdzić jak aspiracje edukacyjne mają się do wykształcenia rodziców respondentów. Okazuje się, że podawanie kontynuacji edukacji na wyższych szczeblach jako bliskiego, ważnego celu życiowego częściej towarzyszy potencjalnym absolwentom, których rodzice osiągnęli co najmniej średni stopień wykształcenia. Wraz z kolejnymi stopniami wykształcenia rodziców mocniejsze są aspiracje edukacyjne badanej grupy uczniów i studentów. Oznacza to jednocześnie potwierdzenie obserwacji z regionalnych badań uczniów i studentów²⁰ oraz badań ogólnopolskich²¹.

Wykres 27. Wykształcenie ojca a kontynuowanie edukacji jako ważny bliski cel

Wykres 28. Wykształcenie matki a kontynuowanie edukacji jako ważny bliski cel

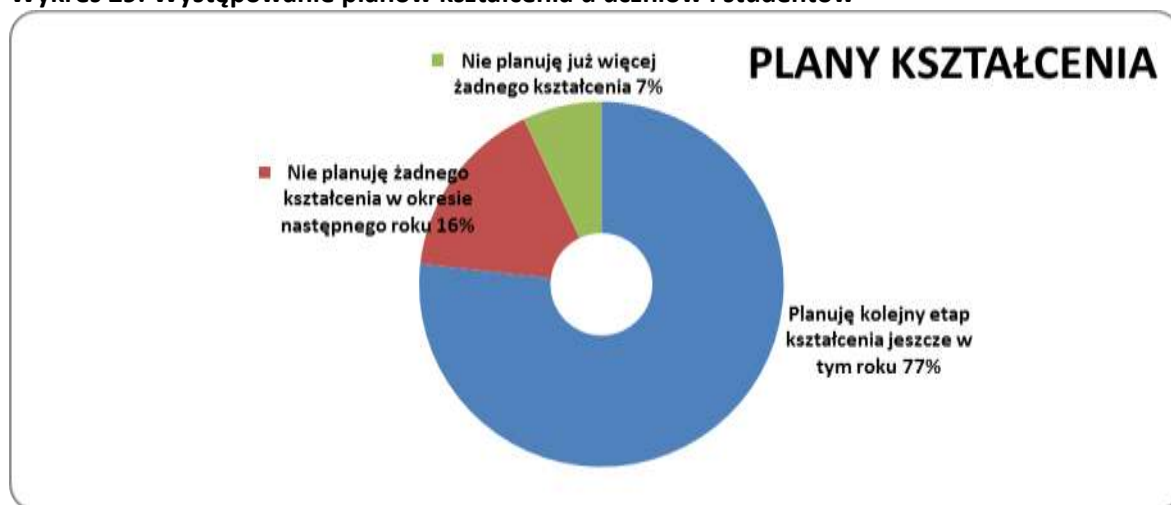

²⁰ InfoAudit na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie *Perspektywy ludzi młodych na rynku pracy* Lublin 2011, s.33; Pactwa Bożena *Plany edukacyjne oraz aspiracje edukacyjne i zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych na obszarze Górnośląskiego Związku Metropolitalnego – raport z badań* Tychy 2011, s. 27.

²¹ CBOS, *Młodzież 2010*, Warszawa 2011, s. 12.

Respondenci zostali zapytani wprost o plany dotyczące kształcenia w okresie następnego roku, uwzględniające zarówno formalne jak i nieformalne zdobywanie umiejętności i kwalifikacji.

Wykres 29. Występowanie planów kształcenia u uczniów i studentów

Zatem trzech na czterech respondentów zadeklarowało plany kształcenia w najbliższym roku. Jednakże pytanie o to, co jest najważniejsze przy podejmowaniu decyzji o dalszym kształceniu, zadano wszystkim respondentom, niezależnie od posiadania bliskich planów kształceniowych. Pozwoliło to zbadać co warunkowałoby decyzje o podjęciu kształcenia kiedykolwiek, także u tych, którzy wkrótce chcą zakończyć edukację. Także zaniechanie planów kształceniowych jest rodzajem decyzji, na którą mogą mieć wpływ zidentyfikowane czynniki. Ograniczono możliwość wyboru odpowiedzi do dwóch, z opcją wskazania czynnika spoza listy.

Tabela 22. Czynniki decydujące przy podejmowaniu decyzji o dalszym kształceniu się (odp. w %)

	po nim szanse na pracę	zgodne z zainteresowaniami i talentami	renoma szkoły lub instytucji	łatwo się dostać i łatwo skończyć	blisko domu	przyjazny klimat szkoły lub instytucji	opinia bliskich	co robią inni	coś innego	trudno powiedzieć
zawodowa z pnz	64,6	35,9	3,3	22,7	14,9	11,0	8,3	7,2	1,1	0,6
zawodowa bez pnz	63,3	40,6	4,7	14,1	13,3	8,6	14,8	8,6	3,1	1,6
policelna	70,9	60,5	5,8	4,7	15,1	5,8	8,1	3,5	2,3	0,0
liceum	75,5	70,0	17,9	8,8	3,7	6,2	5,9	1,8	0,7	0,4
technikum	77,5	62,0	10,9	13,2	6,2	6,2	5,4	0,8	1,6	0,0
studia stacjn.	72,4	74,9	14,8	0,8	2,5	7,0	6,2	2,1	1,2	0,0
studia niestacjn.	75,5	62,9	13,2	5,7	5,7	5,0	1,3	1,9	3,1	0,6
ogółem	71,0	60,2	11,4	9,6	7,5	7,2	6,8	3,4	1,7	0,4

Niezależnie od typu kończącej szkoły, jej przyszły absolwent podejmuje decyzję o dalszym kształceniu (pozytywną lub negatywną) i jego rodzaju przede wszystkim na podstawie tego, czy widzi w kontynuacji kształcenia zwiększenie szansy na satysfakcjonującą pracę (potwierdzona została hipoteza badawcza) oraz spójność z jego zainteresowaniami lub możliwość rozwoju własnych talentów. W dalszej kolejności ma dla respondentów znaczenie renoma instytucji kształcącej, stosunkowo mocno motywuje to licealistów.

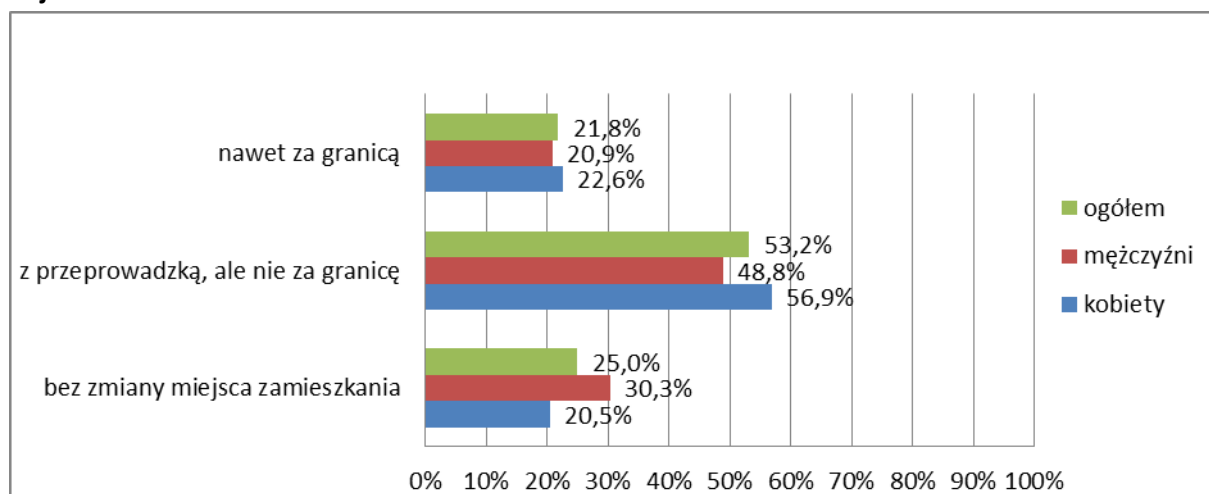
Można zatem sformułować podparty badaniami wniosek dla uczelni: aby oferta uczelni była maksymalnie atrakcyjna, powinna przedstawiać: sukcesy na rynku pracy jej absolwentów (czyli dowód na to, że uczelnia i kierunek daje szansę na pracę); możliwości rozwoju konkretnych talentów (czyli dowód na to, że kierunek będzie rozwijał zainteresowania); dobre opinie o szkole, jej prestiż (dowód na to, że szkoła ma renomę). Zachętą do podjęcia studiów na danej uczelni mógłby być zestaw dobrych opinii jej absolwentów, którzy odnieśli sukces zawodowy.

Co dziesiąty badany przy decyzji o kształceniu bierze pod uwagę informacje, czy łatwo się dostać do kolejnej szkoły lub instytucji kształcącej i czy łatwo ją ukończyć. Ma to szczególne znaczenie dla uczniów szkół zawodowych, nawet większe niż wspomniana wyżej renoma kolejnej placówki kształcenia. Również stosunkowo wysoki odsetek wskazań, że ważna jest niewielka odległość od domu zawdzięczamy znów uczniom szkół zawodowych.

Największa różnica między odpowiedziami – uzasadnieniami chęci podejmowania dalszej edukacji kobiet i mężczyzn dostrzegalna jest przy motywacji związanej ze zgodnością planowanej edukacji z zainteresowaniami i talentami. 64,8% kobiet i 54,9% mężczyzn uznaje zgodność dalszego kształcenia z zainteresowaniami za bardzo ważny czynnik decyzyjny.

Siłę motywacji do dalszego kształcenia wśród tych, którzy deklarują kolejny etap kształcenia w ciągu najbliższego roku zmierzono na podstawie tego, czy badani są gotowi wyjechać w tym celu poza obecne miejsce zamieszkania. Kobiety zadeklarowały większą mobilność w tym zakresie niż mężczyźni.

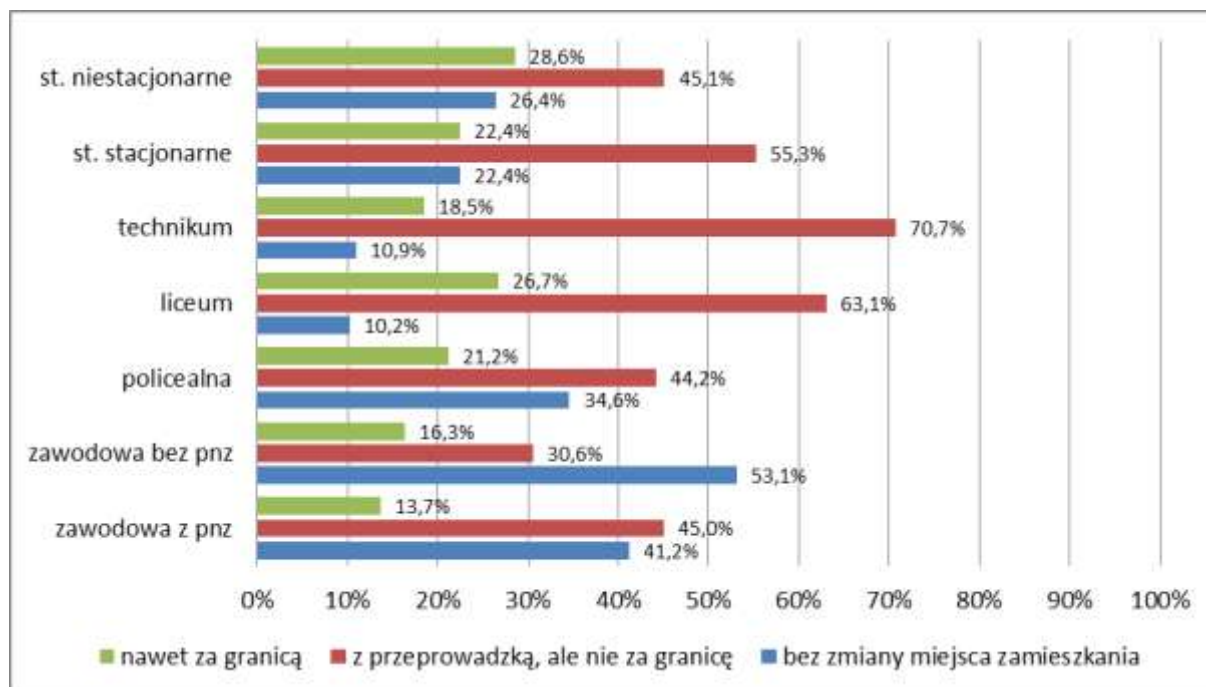
Wykres 30. W jakiej odległości od miejsca zamieszkania jest Pan(i) gotowy(a) podejmować najbliższe kształcenie?

Najniższą mobilność w celu podejmowania kształcenia zadeklarowali uczniowie szkół zawodowych. W większości nie szukają oni szkół i instytucji kształcenia zmuszających ich do przeprowadzki. Po części wyjaśnić to można faktem, że dla tej grupy uczniów nie jest formalnie dostępna edukacja na kolejnych poziomach w szkołach wyższych miejskich ośrodków akademickich. Gotowość wyjazdu nawet za granicę w celu dalszego kształcenia

wyraźnie częściej towarzyszy uczniom liceów oraz studiów niestacjonarnych i jest ogólnie wyższa niż wskaźnik z badań ogólnopolskich²².

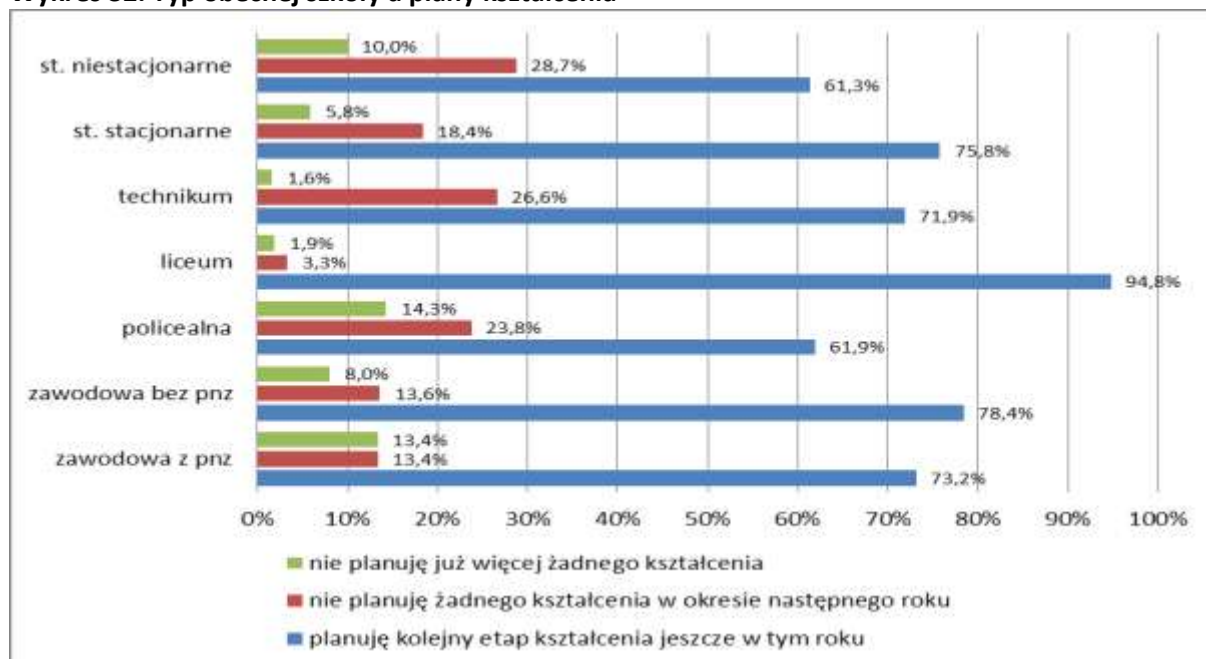
Wykres 31. W jakiej odległości od miejsca zamieszkania jest Pan(i) gotowy(a) podejmować najbliższe kształcenie?

3. Zróżnicowanie planów kształcenia

Powróćmy do pytania o plany respondentów po ukończeniu szkoły, dotyczące kształcenia rozumianego jako każde zdobywanie umiejętności i kwalifikacji. Poniższe zestawienie obrazuje jak różnią się pod tym względem respondenci różnych typów szkół i trybów nauki.

Wykres 32. Typ obecnej szkoły a plany kształcenia

²² Diagnoza Społeczna 2009 w: Szafraniec Krystyna *Młodzi 2011* Warszawa 2011, s. 47.

Plany dalszego kształcenia najczęściej wyrażane są przez uczniów liceów. Odsetek ten jest niemal taki sam jak w badaniach ogólnopolskich, gdzie 96% uczniów zadeklarowało chęć kontynuacji edukacji²³. Jeśli plany kształceniowe wszystkich absolwentów zostałyby zrealizowane, to w okresie roku od dnia badania poza systemem edukacji i kształcenia będą najczęściej studenci studiów niestacjonarnych, uczniowie techników i szkół policealnych. A spośród wszystkich typów szkół to uczniowie szkół policealnych najczęściej nie planują żadnego kształcenia w ogóle. O szkole policealnej można więc powiedzieć, że to ona jest najczęściej ostatnim etapem edukacji, kończy drogę kształcenia (o ile deklaracje pokryją się z działaniami/zaniechaniami). Potwierdzają to wyniki badań ogólnopolskich²⁴.

Uczniowie i studenci planujący kolejny etap kształcenia poproszeni zostali o podanie jego rodzaju. Analizę warto przedstawić z podziałem na typy szkół.

Tabela 23 Najważniejszy rodzaj kształcenia planowany po ukończeniu obecnego etapu (odpowiedzi w %)

	PLANOWANE KSZTAŁCENIE								
	liceum uzup.	technikum	studia I lub II stopnia	studium policealne/pomaturalne	kurs kwalifikacyjny	studia podyplomowe	studia doktoranckie	inne	ogółem
z. z pnz	27,5	52,7	0,8	3,8	13,0			2,2	100,0
z. bez pnz	25,5	62,2	1,0	1,0	8,2			2,1	100,0
policealna			60,8	3,9	25,5			9,8	100,0
liceum			95,6	2,4	1,6			0,4	100,0
technikum		1,1	83,5	12,1	3,3				100,0
studia stacj.		0,6	69,4	2,4	9,4	7,1	4,7	6,4	100,0
studia niest.			62,0	3,3	15,2	10,9		8,6	100,0

Więcej niż co drugi uczeń szkoły zawodowej, który planuje dalsze kształcenie, deklaruje wybór technikum. Studia to najczęstszy plan dalszej edukacji wśród licealistów, ten wysoki odsetek (95,6%) w regionie lubelskim utrzymuje się²⁵. Studium policealne będzie stosunkowo często wybierane przez absolwentów techników. Kursy kwalifikacyjne największą popularnością cieszyć się będą u absolwentów szkół policealnych, ale są postrzegane jako realna alternatywa kształcenia przez kończących wszystkie typy szkół. Ich popularność wśród absolwentów konkretnych lubelskich uczelni jest czasem wyższa niż średnia w badaniach. W raporcie z badań absolwentów Uniwersytetu Medycznego w Lublinie co trzeci badany deklaruował chęć udziału w kursach i szkoleniach kwalifikacyjno-zawodowych, po uzyskaniu dyplomu²⁶.

Uczniowie i studenci zostali poproszeni o wskazanie działań, jakie mogliby podjąć w ciągu najbliższego roku, aby zwiększyć swoje szanse na znalezienie satysfakcjonującego zatrudnienia. Odpowiedzi dotyczące udziału w kursach i szkoleniach kwalifikacyjnych wystąpiły u 40,3 % badanych, kontynuacji kształcenia u 19,5 %, skończenia szkoły u 2,9 %, nowego kierunku kształcenia 2 %. Nie są uzasadnione obawy, że ludzie młodzi dostrzegają możliwość podwyższania kompetencji jedynie w szkole, a poza nią nie widzą szans na edukację²⁷. Formy aktywnego poszukiwania pracy jako zwiększającego szansę na znalezienie

²³ Jarosław Górniak (red.) *Kompetencje jako klucz do rozwoju Polski, Raport podsumowujący drugą edycję badań „Bilans Kapitału Ludzkiego” realizowaną w 2011 roku* Warszawa 2012, s. 106.

²⁴ Górniak 2012, s. 106.

²⁵ por. InfoAudit 2011 s. 36.

²⁶ Nazaruk-Napora Marta *Raport z badania „Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Medycznego w Lublinie”* Lublin 2011, s. 15 2010/2011.

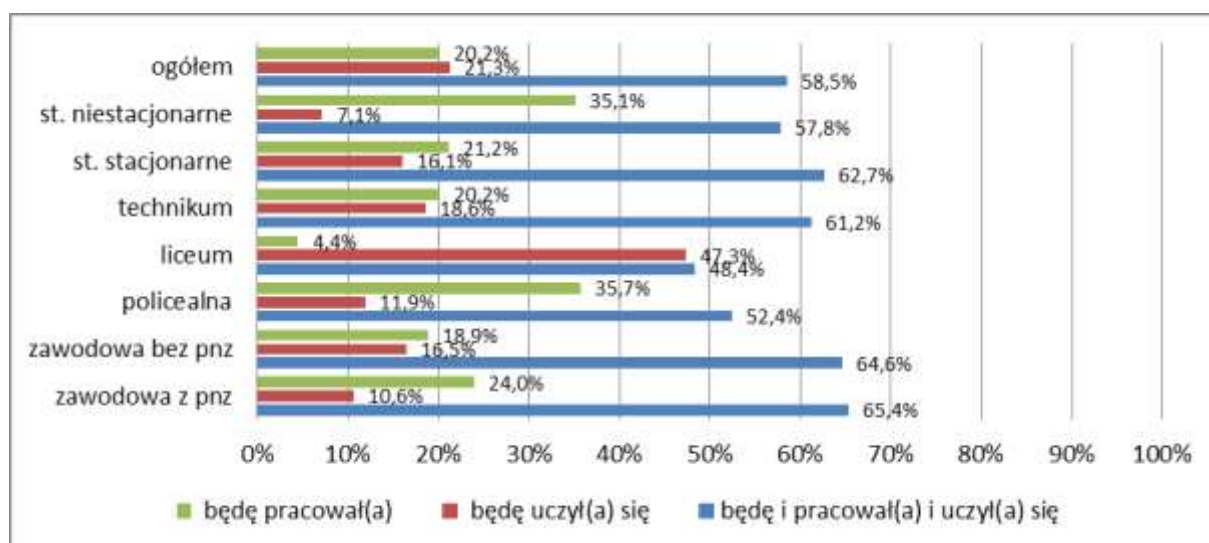
²⁷ por. Rożnowski (red.), s. 37.

satysfakcjonującego zatrudnienia wskazywane były znacznie rzadziej - u co piątego badanego. Zdaniem przeciętnego przyszłego absolwenta stymulatorem przyszłego dobrego zatrudnienia jest raczej podjęcie szkolenia kwalifikacyjnego, dalszego kształcenia niż np. zdobywanie doświadczenia czy nawiązywanie kontaktów z pracodawcami.

4. Plany dotyczące kształcenia a możliwości zatrudnieniowe

Jak już wykazano wcześniej, aspiracje edukacyjne i zawodowe są silnie rozbudzone wśród kończących wszystkie typy szkół. Jedno z pytań prowokowało wprost do przewidywania własnej przyszłości i pozwoliło na autoprognozę sytuacji edukacyjno-zawodowej.

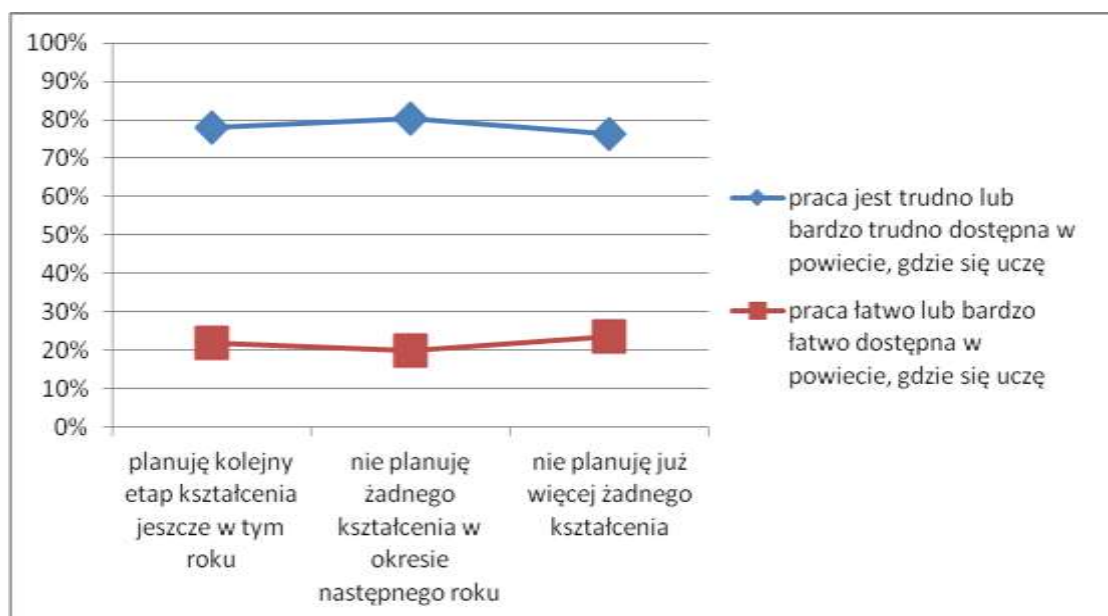
Wykres 33. Praca i nauka w planach uczniów i studentów

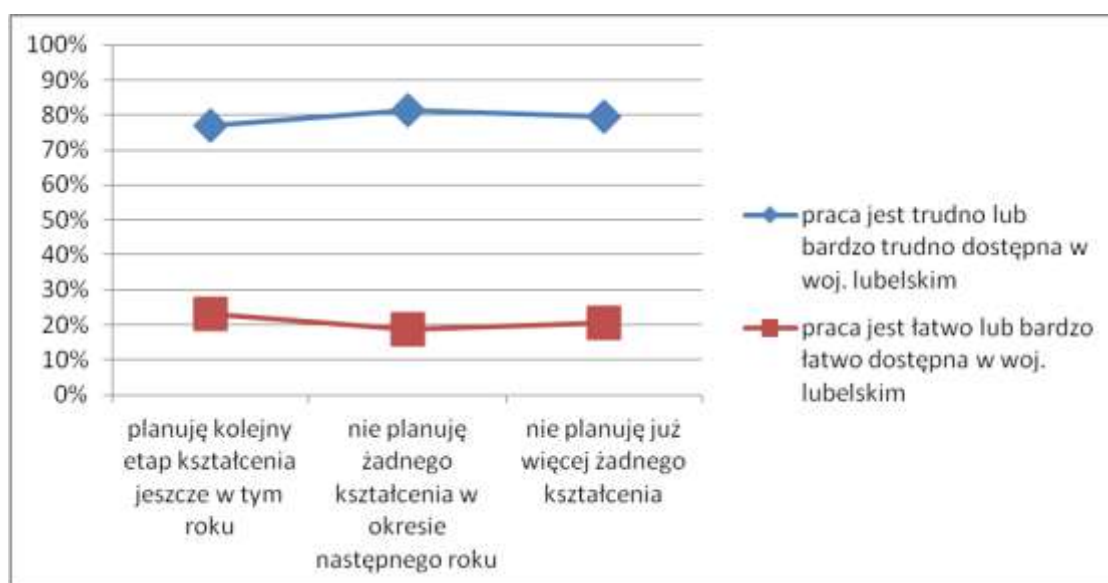
Badani (ogółem) prognozują zwykle sytuację swojej jednoczesnej nauki i pracy (58,5%). Jednak licealiści i uczniowie szkół policealnych nieco rzadziej przewidują takie połączenie – mówi o nim mniej więcej co drugi badany w tych grupach. Wśród ogółu badanych samą naukę prognozuje taka sama grupa co samą pracę (co piąty). Ale już w liceach wariant tylko praca występuje bardzo rzadko. Z kolei na studiach niestacjonarnych rzadko pojawia się plan wyłącznej nauki. Tacy studenci nie widzą siebie za rok jako uczących się i bez pracy. Zatem te dwie grupy przyszłych absolwentów najbardziej różnią się między sobą w zakresie własnej prognozy edukacyjno-zawodowej.

W dyskusjach o rynku pracy często formułowana jest teza o podejmowaniu kolejnych etapów kształcenia, zwłaszcza przez ludzi młodych, ze względu na doświadczaną niedostateczną podaż pracy. W badaniu planów uczniów i studentów osoby, które odpowiadały, że planują kolejny etap kształcenia w tym roku nie różnią się wyraźnie w ocenie dostępności pracy w powiecie nauki i województwie lubelskim od tych, którzy nie planują już więcej żadnego kształcenia. Opinia o dostępności pracy nie różnicowała planów kształceniowych u respondentów.

Wykres 34. Opinia o dostępności pracy w powiecie nauki a plany kształceniowe

Wykres 35. Opinia o dostępności pracy w województwie lubelskim a plany kształceniowe

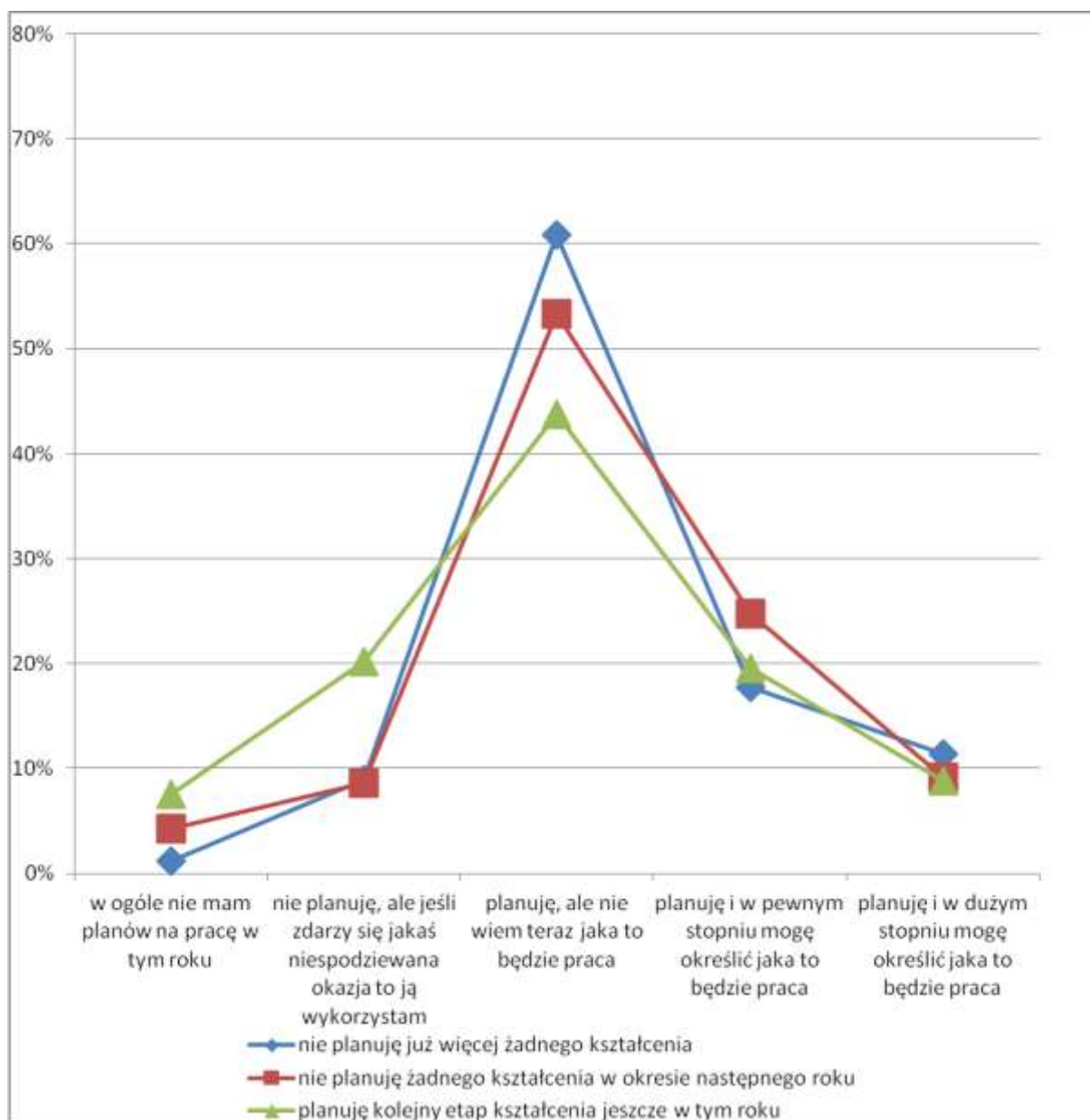

Pozostawmy opinie o dostępności pracy, które są rodzajem oceny zewnętrznej rzeczywistości. Warto przyrzeć się bardzo osobistym zamiarom dotyczącym działania, a dokładnie planom na pracę. Kolejny wykres ukazuje zróżnicowanie i precyzjność tych zamiarów (kategorie na dole wykresu). Jednocześnie na tym samym wykresie kolory oznaczają grupy osób o trzech różnych planach kształceniowych, o których była mowa wcześniej. Pozwala to na analizę zróżnicowań planów na pracę w kontekście planów na kształcenie.

Widać wyraźnie, że wśród osób bez planów na pracę jest więcej planujących kolejny etap kształcenia jeszcze w roku badania niż nie przewidujących go. Z kolei wśród planujących pracę w jakimś zakresie (*planuję, ale nie wiem teraz jaka to będzie praca*) jest

najwięcej osób bez żadnych planów kształceniowych. Precyzja planów co do nauki współwystępuje z nieco niższą precyzją planów co do pracy. Na tej podstawie nie można jednak wyciągać wniosków, że wybór kolejnego etapu kształcenia zawsze powodowany będzie kłopotami w znalezieniu pracy (tzn. jako niechciana konieczność). Wydaje się, że dopiero rodzaj dokonanego wyboru między zaplanowanym kształceniem a propozycją pracy, jeśli będą to dopuszczalne przez absolwenta alternatywy (tzn. konieczny będzie wybór między nimi - jedno wyklucza drugie), świadczyć będzie o wartościowaniu tych opcji. Zagadnienie to wymaga dalszych badań, zwłaszcza wśród tych, którzy takiego wyboru musieli dokonać.

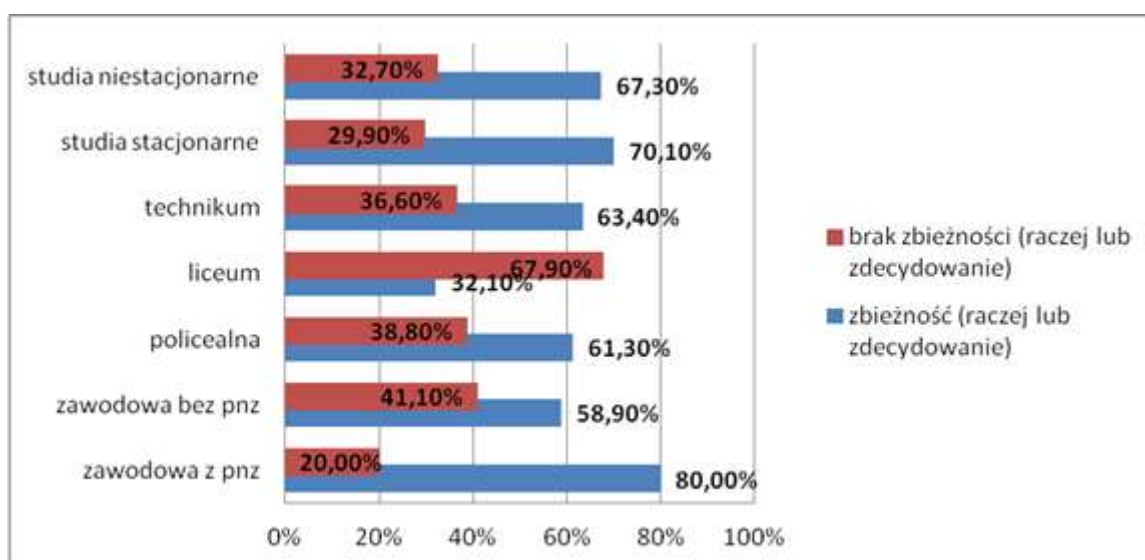
Wykres 36. Plany na pracę a plany kształcenia

Ostatnie dwie grupy respondentów mają dość sprecyzowane plany na pracę jeszcze w ciągu roku od ukończenia szkoły, gdyż w pewnym lub dużym stopniu mogli określić jaka to będzie praca. Dla niektórych plan ten być może oznaczał kontynuację obecnego zatrudnienia. W każdym razie 341 respondentów zadeklarowało dość konkretne plany na pracę w najbliższym czasie. Interesująca stała się w tym kontekście subiektywna ocena na ile

rodzaj tej pracy jest zbieżny z aktualną ścieżką kształcenia, która jest na ukończeniu. O braku zbieżności można mówić przede wszystkim w sytuacji licealistów, następnie uczniów szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu oraz policealnych. Najwyższą zbieżność planowanej pracy i obecnego kształcenia zadeklarowali uczniowie szkół z praktyczną nauką zawodu. Planowane przez nich zajęcia zawodowe o wiele częściej wiążą się z programami nauczania niż w przypadku pozostałych uczniów szkół zawodowych. Świadczy to o tym, że w pierwszym przypadku (pnz) lepiej realizowany jest cel kształcenia zawodowego jako programowego przygotowania do wykonywania zadań na zdefiniowanym stanowisku pracy (z oczywistym założeniem, że oczekiwane obowiązki stanowiska mają odpowiadać zakresowi treściom kształcenia i praktyk, co ma miejsce w przypadku planów 80% uczniów szkół zawodowych z pnz).

Wykres 37. Deklarowany związek rodzaju pracy, planowanej w ciągu roku od ukończenia szkoły, z aktualną ścieżką kształcenia. Odpowiedzi respondentów, którzy w mniejszym lub większym stopniu mogli określić jej rodzaj (N= 341)

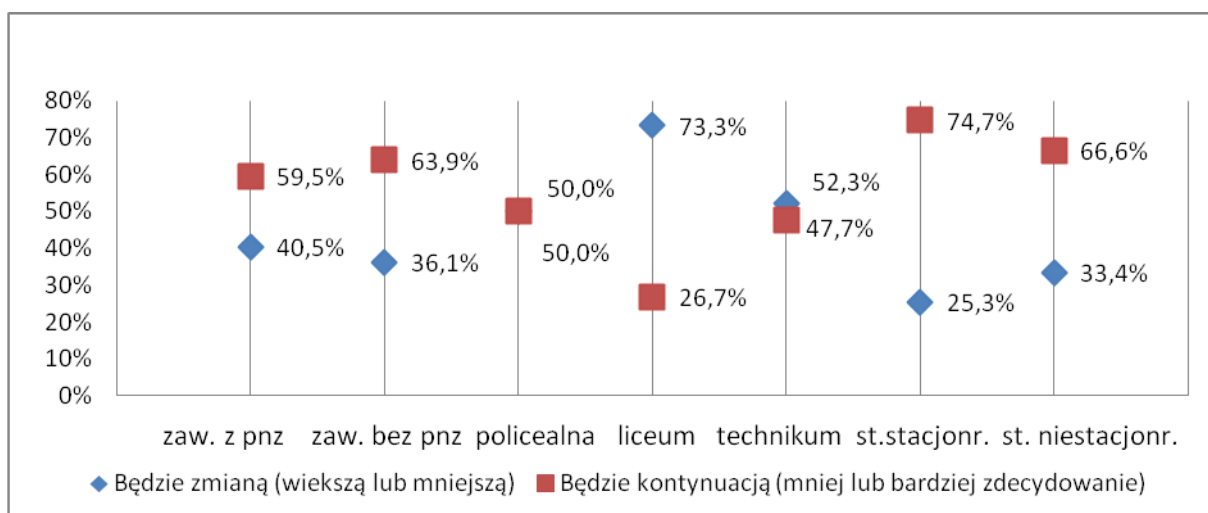

Studenci stacjonarni nie zadeklarowali aż takiego braku zbieżności jak postawiony w jednej z hipotez badawczych (tj. ponad 75%). Deklaruje go prawie co trzeci student, co stawia tę grupę na drugim miejscu po uczniach szkół zawodowych z pnz, jeśli chodzi o zbieżność kształcenia i możliwości zatrudnieniowych.

5. Wybrane uwarunkowania aspiracji i planów edukacyjnych

Treści kolejnych zaplanowanych etapów nauki mogą być postrzegane jako kontynuacja tego, co było przedmiotem kształcenia. Ścieżka edukacyjna jest w takim wypadku raczej pogłębieniem dotychczasowych zainteresowań i wiadomości, ich specjalizacją. Odmiernym wariantem kontynuacji kształcenia jest podjęcie całkowicie innej dziedziny, zasadnicza zmiana merytoryczna obszaru zdobywania wiedzy i umiejętności. Jedno z pytań wstępnie dotyczyło opinii na temat własnych wyborów w tym właśnie kontekście. Było skierowane tylko do tych, którzy w sposób konkretny planują wkrótce zdobywanie umiejętności i kwalifikacji.

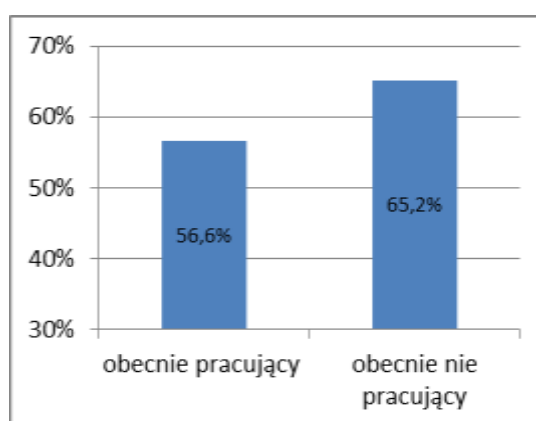
Wykres 38. Obecny typ szkoły a ocena zaplanowanego kształcenia

Przyszli absolwenci liceów, chociaż najczęściej wskazywali na dalsze plany kształceniowe, to przewidywane treści kształcenia określali jako nowe, widziane jako zmiana. Z kolei tylko dla co czwartego studenta studiów stacjonarnych kolejny etap planowanego kształcenia jest postrzegany jako zmiana, co akurat łatwiej wytłumaczyć, mając na uwadze, że taka osoba ma już za sobą większość możliwych form doświadczeń edukacyjnych. Uczniowie szkół zawodowych wybierają kształcenie raczej jako kontynuację programu nauczania szkoły zawodowej. Można sformułować tezę, że subiektywne poczucie ciągłości (lub wynikania) pomiędzy kolejnymi etapami kształcenia nigdzie nie jest tak zaburzone jak w momencie przejścia z liceum na studia. Na problem niespójności kolejnych etapów kształcenia uczniów z dotychczasowymi zwracał uwagę Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie w raporcie z badań uczniów prowadzonych w roku 2010²⁸.

Aspiracje dotyczące planowania kształcenia częściej dotyczyły osób, które w momencie przeprowadzania wywiadu nie pracowały, niż wśród tych, które pracowały.

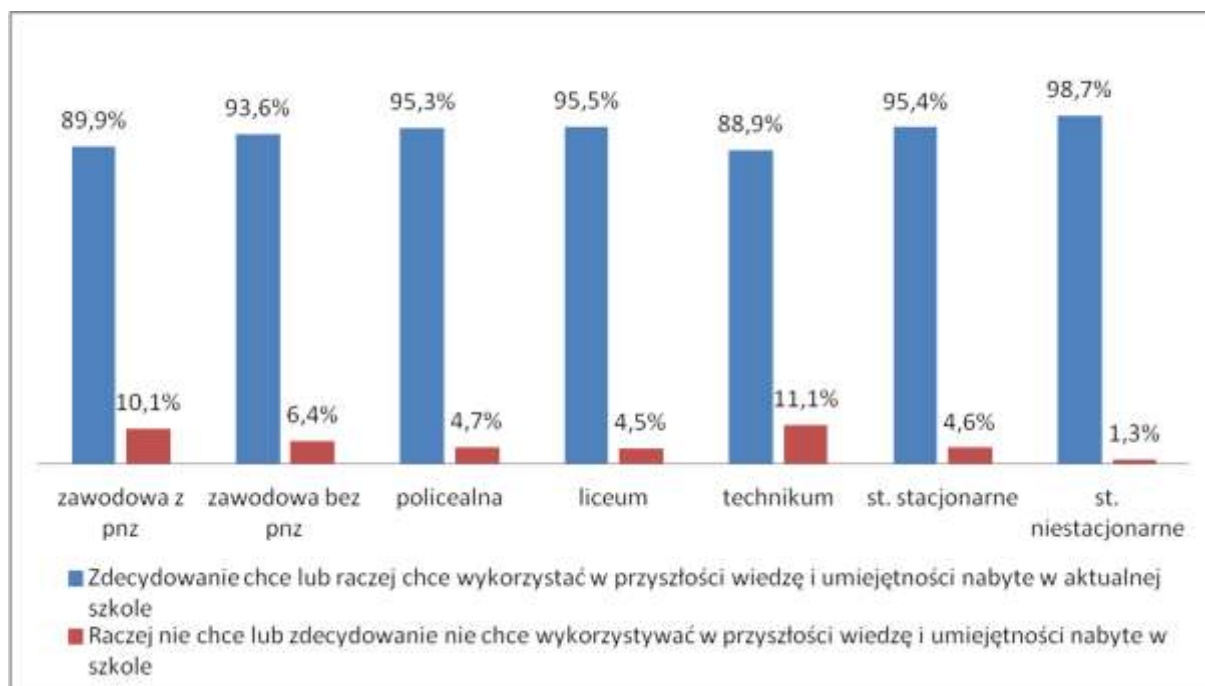
Wykres 39. Kontynuowanie edukacji jako ważny bliski cel dla dwóch grup respondentów

Nie znajduje potwierdzenia sformułowana hipoteza, że uczniowie szkół średnich nie chcą wykorzystać w przyszłości wiedzy i umiejętności nabywanych w swojej szkole. Uczniowie i studenci każdego typu szkoły wyrażają zdecydowaną chęć skorzystania w przyszłości z wiedzy nabytej podczas procesu kształcenia, którego pewien etap się właśnie kończy.

²⁸ InfoAudit 2011, s.38, 52.

Wykres 40. Typ obecnej szkoły a chęć wykorzystania nabytej wiedzy i umiejętności

Aspiracje osób kończących poszczególne etapy kształcenia nacechowane są nadzieją zachowania ciągłości między kończącym się etapem kształcenia a następnym okresem w życiu. Badani uczniowie mają nadzieję, że będą mieli możliwość wykorzystania nabytego potencjału. Chęć skorzystania z efektów kształcenia najmocniej jest wskazywana wśród studentów studiów niestacjonarnych, stosunkowo często dystansują się od tego twierdzenia uczniowie techników.

Zdiagnozowane nastawienie może mieć swoje negatywne konsekwencje gdy okaże się, że rynek pracy lub kolejny etap edukacji nie da możliwości wykorzystania wiedzy lub będzie premiował inny zestaw umiejętności. Może zwiększać to ryzyko frustracji i rozczarowań u absolwentów wszystkich rodzajów szkół, o ile nie będą przygotowani na taki rozwój wydarzeń lub o nim choćby uprzedzeni. Z drugiej strony zgodność idealnej pracy z wyuczonymi kwalifikacjami i kompetencjami pojawia się dopiero na dziesiątym miejscu na liście charakterystyk idealnego miejsca pracy (9,3% badanych ją wybrało). Zatem nadzieja wykorzystania wiedzy i umiejętności nabytych w szkole nie jest wprost przekładana na oczekiwania wobec miejsca pracy, gdzie preferowana jest przede wszystkim dobra płaca i atmosfera. Szersze analizy aspektów pożądanej przyszłej pracy znajdują się w rozdziale dotyczącym planów zatrudnieniowych.

Rozdział VI Plany związane z pracą – autoprogniza uczniów i studentów w województwie lubelskim.

1. Aspiracje zawodowe osób kończących edukację

Jednym z głównych tematów przeprowadzonego badania są aspiracje zawodowe i wynikające z nich plany zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych, którzy w najbliższym czasie zakończą edukację. Aspiracje to pewne dążenia, zamiary bądź pragnienia, które dotyczą wyników własnego działania lub osiągnięcia określonego stanu satysfakcjonującego daną osobę oraz będącego dla niej nagrodą.²⁹ Natomiast aspiracje zawodowe odnieść można do „zdobycia w przyszłości określonego zawodu lub wykonywania czynności zawodowych. Mogą również dotyczyć wykonywanych funkcji zawodowych, właściwości przyszłej pracy, zajmowanego w niej stanowiska, miejsca pracy”.³⁰ Aspiracje zawodowe są zatem kategorią aspiracji w ogóle, są ze sobą ściśle powiązane i mają wpływ na siebie. Zmiana aspiracji rozumianych ogólnie, związana z potrzebą dostosowania ich do aktualnych uwarunkowań, wpływa na zmianę aspiracji zawodowych. Zatem poznanie celu na jaki zorientowani są uczniowie, skonkretyzowanego przez osobę obrazu własnego życia, jest warunkiem poznania tego, jak siebie samego osoba widzi w określonych warunkach społecznych. Plany życiowe uwzględniają nie tylko aspiracje danej osoby, ale także jednostkowe i społeczne okoliczności, które wpływają na ocenę własnych możliwości oraz analizę aktualnych szans utworzonych przez sytuację społeczną.³¹ Poznanie aspiracji życiowych uczniów ostatnich klas jest zatem niezbędne dla poznania ich aspiracji zawodowych.

Z deklaracji respondentów wynika, że aż 77,5% z nich ma zamiar w ciągu najbliższego roku podjąć pracę, przy czym ponad połowa przyszłych absolwentów (57,6%) planuje łączyć ją z nauką, a tylko co piąty (19,9%) zamierza w całości poświęcić się pracy. Oznacza to, że zdecydowana większość badanych w centrum swoich planów lokuje podjęcie pracy.

Gdy przyjrzymy się rozkładowi odpowiedzi na pytanie o plany na najbliższy rok, z perspektywy rodzajów szkół, które w najbliższym czasie ukończą respondenci badania, możemy zauważyć pewne zróżnicowanie. Zdecydowanie najczęściej deklaracje podjęcia pracy pojawiały się w grupach osób, które ukończą szkoły policealne (35,7%) oraz studia niestacjonarne (35,1%). Wydaje się, że w przypadku przyszłych absolwentów studiów wyższych (zarówno stacjonarnych jak i niestacjonarnych) istotną informacją jest etap, który ukończą ankietowani. Możemy założyć, iż osoby kończące studia II stopnia znacznie rzadziej decydują się na dalszą edukację niż kończący studia I stopnia. Grupę uczniów, która najrzadziej odpowiadała, iż planuje wyłącznie podjęcie pracy stanowią przedstawiciele liceum. Jedynie 4,4% tegorocznych maturzystów stwierdziło, że nie planuje kontynuować nauki i chce podjąć pracę, a prawie połowa (47,3%) chciałaby kontynuować naukę. Respondentami, którzy najrzadziej deklarowali przeznaczenie czasu tylko na edukację są to studenci kończący studia niestacjonarne (7,1%), uczniowie ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (10,6%) oraz szkół policealnych (11,9%).

²⁹ Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wrocław 1980, s. 11.

³⁰ K. Musialska, *Aspiracje młodzieży stojącej u progu dorosłości*, Kraków 2008, s. 18.

³¹ T. Hejnicka-Bezwińska, *Orientacje życiowe młodzieży*, Bydgoszcz 1991, s. 34.

Tabela 24. Plany przyszłych absolwentów

	<i>Jak Pan(i) sądzi, co będzie Pan(i) robił(a) za rok?</i>		
	będę pracował(a)	będę uczył(a) się	będę i pracował(a) i uczył(a) się
zawodowa z praktyczną nauką zawodu	24,0%	10,6%	65,4%
zawodowa bez praktycznej nauki zawodu	18,9%	16,5%	64,6%
policealna	35,7%	11,9%	52,4%
liceum	4,4%	47,3%	48,4%
technikum	20,2%	18,6%	61,2%
studia stacjonarne	21,2%	16,1%	62,7%
studia niestacjonarne	35,1%	7,1%	57,8%

Plany, które sformułowali uczniowie i studenci potwierdziły się również w dalszej części realizowanego badania. Zapytaliśmy respondentów, co chcieliby osiągnąć w ciągu najbliższego roku. Ze zgromadzonych danych wynika, iż znalezienie zatrudnienia jest dla przyszłych absolwentów najważniejszym celem życiowym jaki chcieliby osiągnąć w ciągu najbliższych 12 miesięcy. Przy pominięciu w analizie osób, które planują utrzymać obecne zatrudnienie to okazuje się, że aż 72,1% badanych pragnie w ciągu najbliższego roku podjąć pracę zawodową. Co zaskakujące najniższy odsetek osób pragnących znaleźć zatrudnienie to studenci ostatnich lat studiów niestacjonarnych (52,8%). Fakt ten jednak tłumaczy spora liczba deklaracji o chęci utrzymania dotychczasowego zatrudnienia (37,1%) co sugeruje, iż wiele z tych osób ma już pracę i nie zamierza jej zmieniać. Grupą, dla której wizja najbliższego roku najrzadziej łączy się z pracą (łącznie 39,9%) są uczniowie, którzy kończyli liceum. Zgodne jest to z przeanalizowanymi wcześniej deklaracjami, w których prawie połowa badanych twierdziła, że ma w planach tylko edukację i nie zamierza pracować.

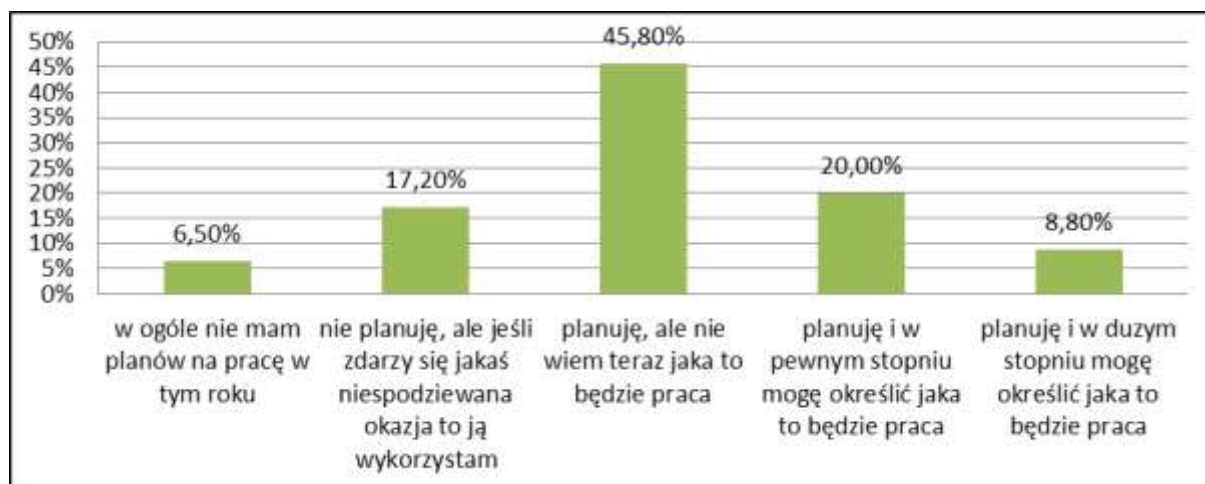
Tabela 25. Co jest dla Pana(i) najważniejsze do osiągnięcia w życiu w ciągu najbliższego roku?

	kontynuowanie edukacji na wyższych szczeblach	utrzymanie zatrudnienia (gdyż pracuję)	znalezienie zatrudnienia	założenie rodziny	ukończenie obecnego etapu edukacji	wyjazd za granicę	założenie własnej działalności gospodarczej	znalezienie atrakcyjniejszej pracy
zawodowa z praktyczną nauką zawodu	62,4%	14,9%	73,5%	18,8%	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%
zawodowa bez praktycznej nauki zawodu	65,1%	3,1%	70,5%	13,2%	0,8%	0,8%	0,8%	0,0%
policealna	46,5%	20,9%	60,5%	11,6%	1,2%	0,0%	0,0%	1,2%
liceum	92,3%	1,5%	58,6%	11,7%	0,7%	0,4%	0,0%	0,0%

technikum	65,9%	4,7%	72,1%	15,5%	0,0%	0,8%	0,8%	0,8%
studia stacjonarne	56,8%	11,1%	72,4%	22,6%	2,5%	0,0%	0,8%	0,4%
studia niestacjonarne	47,2%	37,1%	52,8%	21,4%	1,3%	1,3%	1,9%	1,9%

Należy zwrócić uwagę, że mimo wyrażania chęci podjęcia pracy zdecydowana większość respondentów nie posiada sprecyzowanych planów dotyczących swojej przyszłej pracy zawodowej. Tylko co 12 ankietowany planuje pracę i jest w stanie w dużym stopniu ją określić. Dodatkowo co 5 badana osoba deklaruje, że w pewnym stopniu jest w stanie określić, jak będzie wyglądała jej przyszłość zawodowa. Spośród osób nieposiadających sprecyzowanych planów zawodowych (2/3 ogółu respondentów) część nie planuje podejmować zatrudnienia, lecz w przypadku pojawienia się atrakcyjnej oferty, gotowa jest ją wykorzystać (17,2% ogółu badanych), zaś część planuje podjąć zatrudnienie w ciągu najbliższego roku, lecz jednocześnie nie wie jaka mogłaby to być praca (45,8% ogółu badanych). Oznacza to, że zdecydowana większość respondentów nie ma sprecyzowanych planów i gotowa jest rozważyć wiele wariantów swojej zawodowej kariery po ukończeniu obecnego etapu edukacji. Świadczy to z jednej strony o otwartości na różne możliwości realizowania kariery zawodowej, z drugiej zaś o pewnej lekkomyślności i braku poczucia wpływu na własną przyszłość zawodową.

Wykres 41. Możliwości pracy zarobkowej w okresie po ukończeniu obecnej szkoły

2. Potencjalna branża, w której osoby kończące edukację planują podjąć pracę

Uczniowie ostatnich klas szkół oraz studenci ostatnich lat studiów wyższych, którzy zadeklarowali, iż w ciągu najbliższego roku planują podjąć pracę zawodową i mają pewne plany dotyczące charakteru tej pracy zostali poproszeni o wskazanie branż z jakimi chcieliby wiązać swoją przyszłość zawodową. Analizując zróżnicowanie wybieranych przez uczniów ostatnich klas branż, zwrócić należy uwagę, iż niektóre z nich są bardziej sfeminizowane a inne zmaskulinizowane. Do branż preferowanych przez kobiety można zaliczyć przede wszystkim: usługową, medyczną oraz oświatową. Natomiast obszary, w których dużo częściej chcieliby pracować mężczyźni to: budownictwo, transport i branża mechaniczna. Należy zauważyć, że istnieją pewne specjalizacje, w których kobiety w ogóle nie chciałyby pracować. Żadna z respondentek nie zadeklarowała chęci pracy w branży transportowej, mundurowej i związanej z nieruchomościami.

Tabela 26. Proszę o określenie tej planowanej pracy, jaka? (odpowiedzi w %)

	inne	nieruchomości	produkcjo- leśnicza	doradztwa personalnego i rekrutacji	dziennikarska	usługowa	mundurowa	rozrywkowa	farmaceutyczna	informatyczna	transportowa	bankowo- rachunkowa	oświatowa	medyczna	rolnicza	handlowa	spożywczo- gastronomiczna	motoryzacyjna	mechaniczna	budowlana	prawno- administracyjna
Kobieta	11,3	0,0	1,8	1,2	2,4	25,0	0,0	0,6	2,4	0,6	0,0	6,0	10,7	7,1	6,0	6,5	10,1	0,6	1,2	0,6	6,0
Mężczyzna	12,6	0,6	3,0	0,6	0,6	7,8	2,4	1,2	0,0	4,2	4,8	1,8	3,0	1,2	5,4	4,8	6,0	4,2	5,4	28,7	1,8

Analizując wybór branży, w której pracować chcieliby przyszli absolwenci poszczególnych szkół zauważyć można jak duży wpływ na wybór specjalizacji ma typ szkoły w jakiej się uczą. Badani wywodzący się ze szkół zawodowych najczęściej poszukiwać będą pracy w branży budowlanej, usługowej i spożywczo-gastronomicznej. Jest to związane ze specjalizacjami szkół zawodowych. Osoby kończące szkoły policealne w większości chciałyby pracować w sektorze usług. Jest to również uzasadnione specyfika tych szkół, gdyż wybierają je osoby mające na względzie naukę wykonywania konkretnej usługi. Respondenci pochodzący z techników widzą dla siebie przyszłość w branży budowlanej, usługowej i mechanicznej. Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku ankietowanych z liceum, co dodatkowo potwierdza fakt, iż szkoły zawodowe, technikum i policealne mają na celu bezpośrednie przygotowanie do pracy. Możemy domniemać, że brak konkretnego doświadczenia zawodowego oraz przygotowania zawodowego sprawiają, iż będą oni szukać prostych prac we wszystkich branżach – przede wszystkim w branży budowlanej, usługowej i spożywczo-gastronomicznej. Ponadto licea nie mają funkcji przygotowania do pracy w konkretnym zawodzie, gwarantują wykształcenie na poziomie ogólnym, bez precyzowania zawodowej przyszłości. Wśród studentów istnieje natomiast spore zróżnicowanie pod względem planowania kierunku kariery zawodowej. Duże zróżnicowanie wynika z szerokiego spektrum kierunków na jakich studiowali respondenci. Warto zwrócić uwagę na to, iż studenci często wymieniają branżę oświatową, bankowo-rachunkową i prawno-administracyjną, zatem takie, dla których wymagane jest wykształcenie wyższe.

3. Czynniki motywujące do pracy w konkretnym miejscu

Niewątpliwie każda praca ma swoją specyfikę. Nawet praca na tym samym stanowisku, ale w innej firmie/instytucji sprawia, że w pewnym stopniu charakter pracy jest różny. W badaniu zapytano uczniów ostatnich roczników o obiektywne czynniki wpływające na chęć uzyskania zatrudnienia w instytucji. Jako najważniejszy czynnik wyboru pracy w konkretnej firmie/instytucji większość respondentów podało kwestię wysokości zarobków. Ponad 2/3 badanych deklaroowało, że kwota wynagrodzenia jest dla nich bardzo istotna na etapie podejmowania decyzji o zatrudnieniu. Na drugim miejscu znalazła się atmosfera w pracy oraz dobre relacje z innymi pracownikami i wynik ten jest niższy tylko o niecałe cztery punkty procentowe. Tylko co trzeci badany deklaroował, iż istotne jest dla niego, aby istniała możliwość zachowania równowagi między pracą a życiem prywatnym. Należy zwrócić uwagę, że dopiero na dziesiątym miejscu, z bardzo niską liczbą wskazań (9,3%) znalazło się stwierdzenie o zgodności potencjalnej pracy z wyuczonymi kwalifikacjami i kompetencjami. Oznacza to, że dla wielu przyszłych absolwentów praca w wyuczonym zawodzie nie stanowi kluczowej kwestii. Z jednej strony po raz kolejny świadczy to o otwartości na podejmowanie zatrudnienia w różnych zawodach, z drugiej podobnie jak w poprzednich pytaniach o lekceważącym podejściu do podejmowania decyzji o ścieżce edukacji jako pierwszym kroku w karierze zawodowej. Zgodne jest to z wynikami badania uczniów i studentów województwa lubelskiego z 2006 roku, kiedy to aż 68% badanych deklaroowało, że gotowi są do pracy w innym zawodzie aniżeli wyuczony. Przeciwną opinię deklaroowało wtedy tylko 25% respondentów.³²

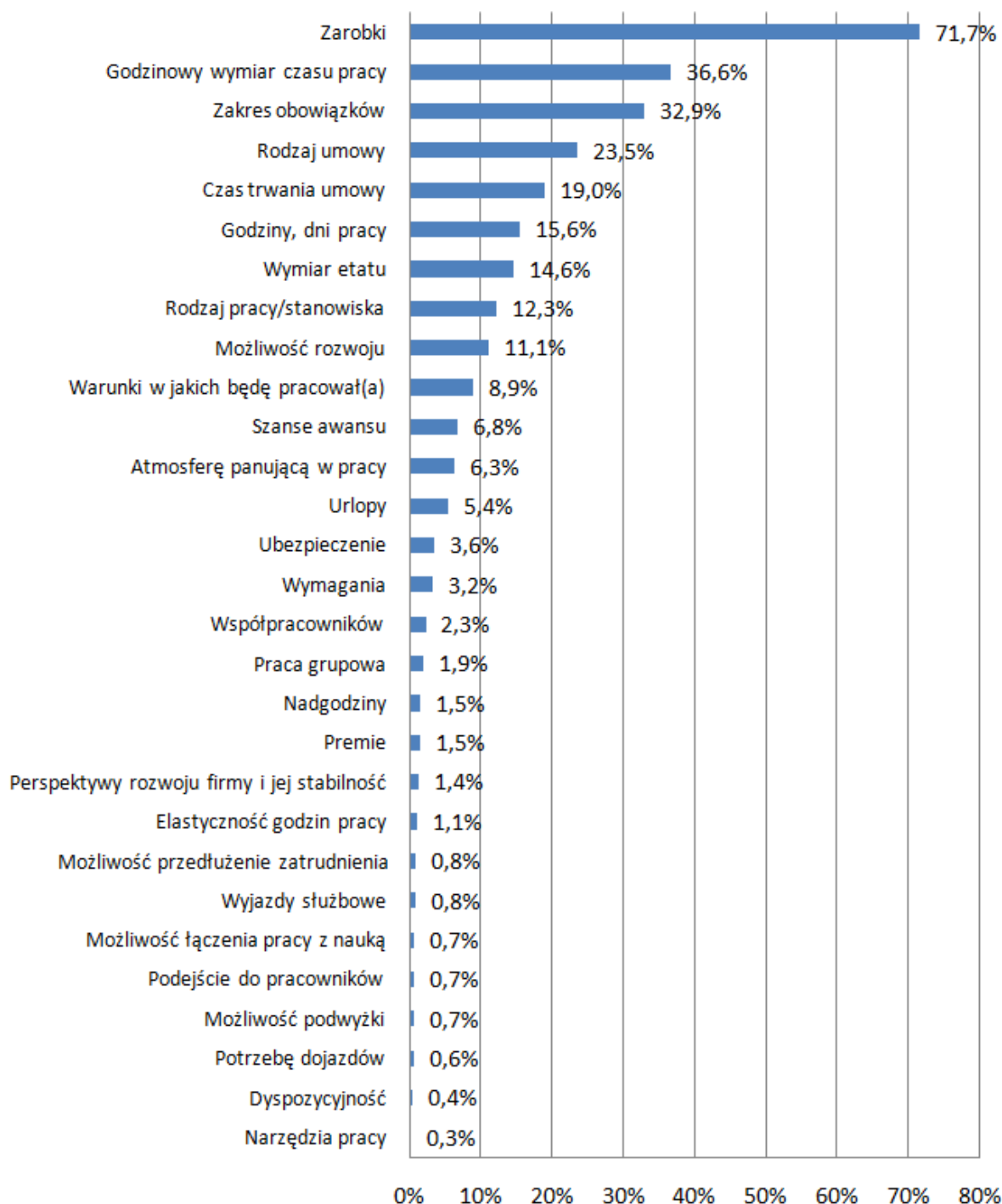
Wykres 42. Co dla Pana(i) liczyłoby się przede wszystkim w nowej pracy, którą mógł(a)by Pan(i) w życiu wykonywać dłuższy czas?

³² B. Rożnowski, K. Markowski, J. Łobocki, K. Konefał, Lokalne rynki pracy województwa lubelskiego w opiniach pracodawców, pracowników i młodzieży, Lublin 2006, s. 33.

Po deklaracji preferencji czynników zachęcających respondentów do podjęcia zatrudnienia w danej branży, badani zostali zapytani o kwestie, o które chcieliby spytać pracodawcę podczas rozmowy kwalifikacyjnej. Odpowiedzi na to pytanie potwierdzają fakt, że dla uczniów ostatnich klas najważniejszą rolę odgrywa kwestia wysokości zarobków. Kwestie finansowe podczas rozmowy kwalifikacyjnej chciałoby poruszyć siedmiu na dziesięciu badanych (71,1%). Wynika to z faktu, iż młodzi pracownicy nie do końca orientują się w wysokości zarobków (doradcy zawodowi podkreślają, że młodzi ludzie bardzo często pytają o wynagrodzenie w poszczególnych zawodach, poszukują również źródeł wiedzy na ten temat). Ponadto istotny jest fakt, iż uczniowie/studenci chcieliby od razu zarabiać duże pieniądze, to właśnie zarobki są najważniejsze w pierwszej pracy. Nie traktują pierwszej pracy jako okazji zdobywania doświadczenia, które może dopiero umożliwić awans zawodowy, a co za tym idzie zwiększanie uposażenia. 7 najczęstszych wskazań też ściśle odnosi się do warunków zatrudnienia, takich jak, godzinowy wymiar czasu pracy (36,6%), zakres obowiązków (32,9%), rodzaj umowy (19%) itd. Dopiero na 9. miejscu wśród wskazań ankietowanych znalazła się kwestia możliwości rozwoju, wskazał ją co 9 respondent (11,1%). Przyglądając się rozkładowi deklaracji respondentów można dojść do wniosku, że podczas rozmowy kwalifikacyjnej chcą oni jak najwięcej dowiedzieć się o warunkach zatrudnienia, a dopiero na odległych miejscach znajdują się informacje, które są związane z rozwojem czy możliwościami godzenia pracy z życiem osobistym. Można wyciągnąć z tego wniosek, że uczniom ostatnich klas i studentom ostatniego roku jako osobom wchodzącym na rynek pracy zależy na zdobyciu pracy na jak najlepszych warunkach i są wtedy w stanie dużym stopniu dostosować się do reguł pracy oraz wymagań jakie stawia przed nimi nowe stanowisko.

Wykres 43. Jakie informacje chcieliby uzyskać respondenci od ewentualnego pracodawcy w czasie rozmowy kwalifikacyjnej?

4. Preferowana forma przyszłego zatrudnienia

Mając na uwadze debatę toczącą się w mediach na temat - z jednej strony popularności tzw. „umów śmieciowych”, zaś z drugiej bardzo wysokich kosztów, jakie pracodawcy ponoszą w związku z zatrudnieniem pracowników na podstawie umów o pracę. Umowy cywilnoprawne nie są postrzegane jednoznacznie jako niekorzystne. Praca na ich podstawie jest postrzegana niejednokrotnie uznawana za dającą większą swobodę i nie zmuszającą do

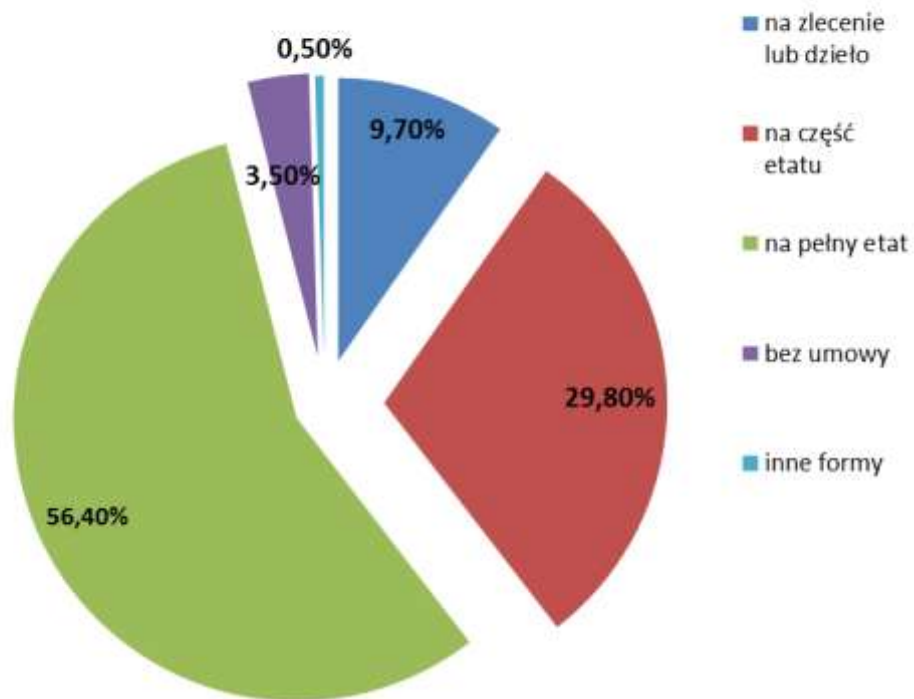
związania się z określonym pracodawcą. Warto również zwrócić uwagę, że umowy cywilnoprawne umożliwiają wykonywanie pracy zarobkowej osobom traktującym ją jako dodatkowe zajęcie. Za uzasadnione uznano poznanie preferencji w odniesieniu do form zatrudnienia. Miało to na celu między innymi uzyskanie informacji czy debiutanci na rynku pracy mają poświęcić atrakcyjną formę zatrudnienia na rzecz zdobycia doświadczenia, czy też atrakcyjna forma zatrudnienia jest traktowana priorytetowo. Według uczniów ostatnich klas oraz studentów ostatnich lat najbardziej atrakcyjną jest umowa o pracę na pełny etat. Ponad połowa badanych (56%) deklaruje, że jest to dla nich najlepsza forma zatrudnienia. Kolejne miejsce zajęła także umowa o pracę, lecz na część etatu. Chęć pracy na takich zasadach wyraził co 5 badany (21,6%). Zdecydowanie najmniej ankietowanych chciałoby pracować bez umowy - na taką formę współpracy zdecydowałby się tylko co 25 respondent (4,1%). Fakt ten jednak nie dziwi, gdyż „praca na czarno” nie jest atrakcyjną formą współpracy. Pracownik zatrudniony w ten sposób nie jest w żaden sposób chroniony prawnie oraz sam łamie prawo, gdyż wyłudza świadczenia przysługujące osobie bezrobotnej i nie płaci podatków. Dodatkowo w przyszłości taka osoba ma problem z wykazaniem swojego doświadczenia zawodowego, ponieważ nie posiada żadnych dokumentów poświadczających historię jego zatrudnienia.

Tabela 27. Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy i formy zatrudnienia, to która odpowiadałaby Panu(i) najbardziej?

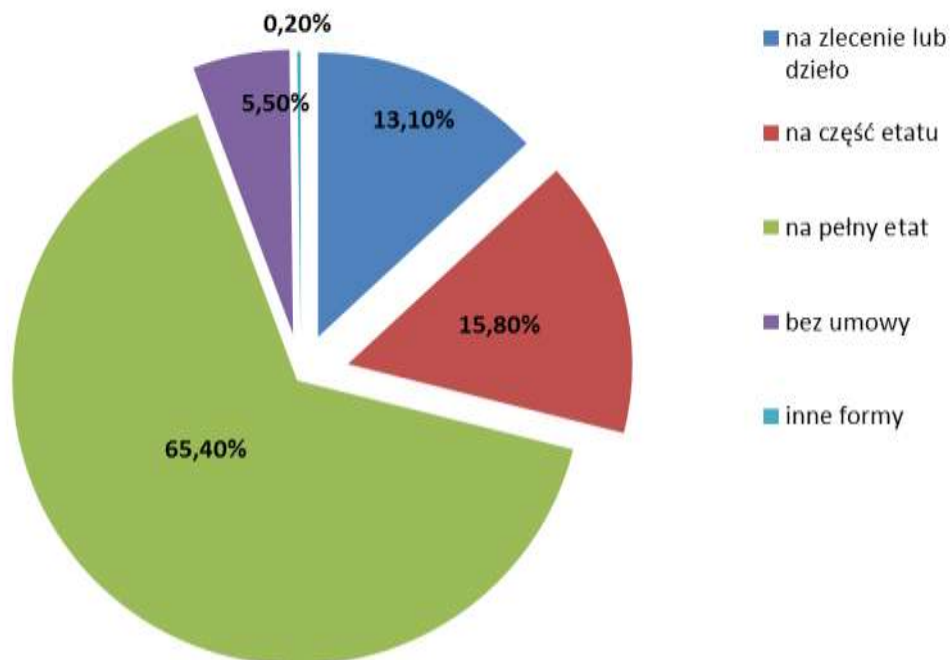
	%
na zlecenie lub dzieło	10,4
umowa o pracę na część etatu	21,6
umowa o pracę na pełny etat	56,0
bez umowy	4,1
inne formy	0,3

Mężczyźni i kobiety nieznacznie różnią się między sobą pod względem preferencji odnośnie formy przyszłego zatrudnienia. Kobiety relatywnie częściej wyrażają chęć podjęcia pracy w niepełnym wymiarze czasu pracy. W grupie mężczyzn odsetek osób deklarujących chęć podjęcia pracy na część etatu jest o 14 punktów procentowych niższy niż w przypadku kobiet. Większy odsetek mężczyzn niż kobiet deklaruje chęć podjęcia pracy na pełny etat. Mężczyźni są też gotowi pracować na podstawie różnego typu umów cywilnoprawnych nieznacznie częściej niż kobiety. W tym przypadku różnica wynosi niecałe 3,5%.

Wykres 44. Preferencje kobiet odnośnie formy przyszłego zatrudnienia

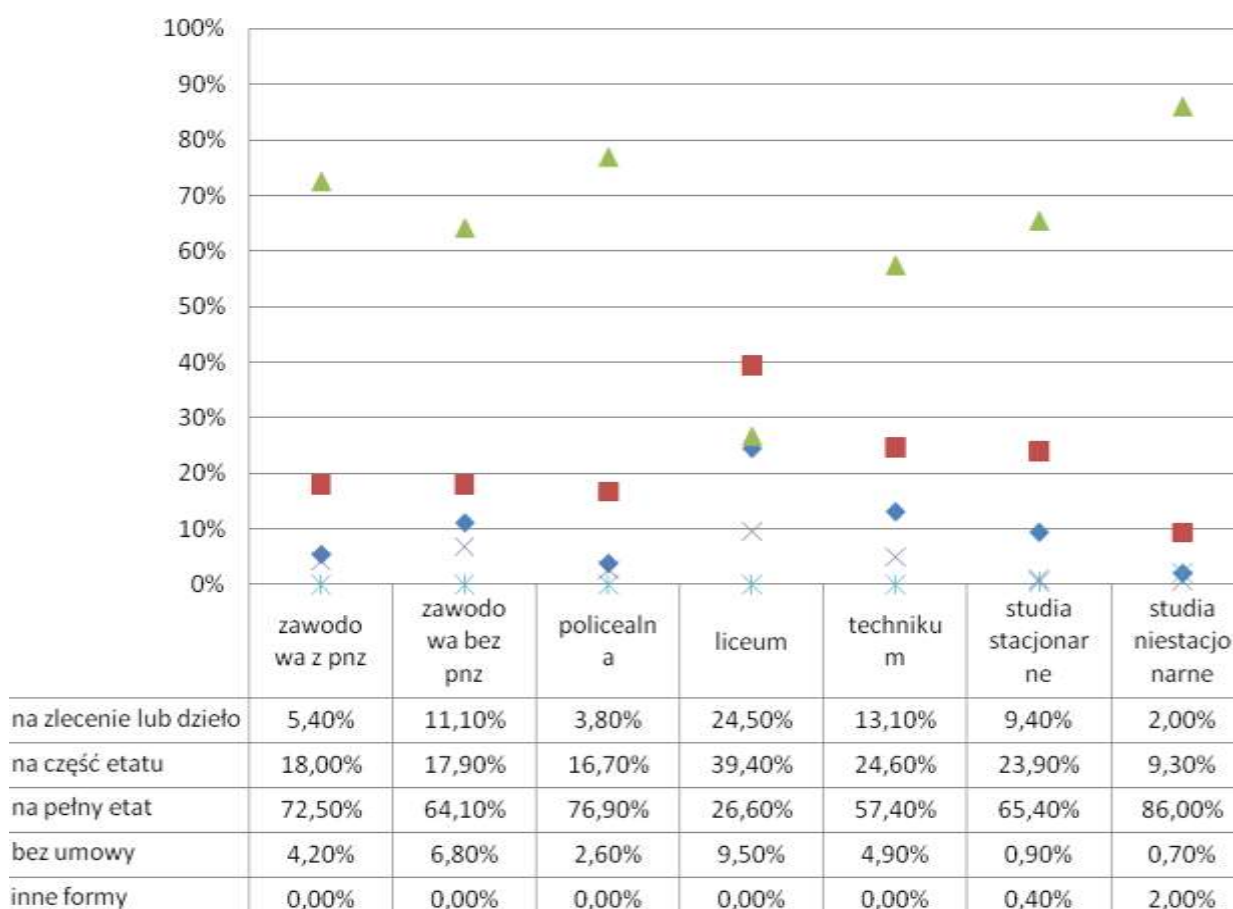
Wykres 45. Preferencje mężczyzn odnośnie formy przyszłego zatrudnienia

Rodzaj ukończonej szkoły wydaje się w dużej mierze wpływać na preferencje badanych odnośnie formy zatrudnienia. Przyglądając się przyszłym absolwentom

poszczególnych szkół można zwrócić uwagę, że najbardziej odbiegającym od reszty rodzajem szkoły jest liceum. Wywodzący się z niego badani zdecydowanie najrzadziej (26,6%) chcieliby pracować na pełny etat. Wynik ten można odnieść bezpośrednio do faktu, iż w większości chcą oni poświęcić się nauce. Z tego względu dużo częściej wybierają elastyczne formy zatrudnienia. Stąd też respondenci, którzy ukończyli liceum są grupą, w której są największe odsetki osób deklarujących chęć pracy na podstawie umów cywilnoprawnych (24,5%), na część etatu (39,4%) i bez oficjalnej umowy (9,5%). Ankietowani z pozostałych typów szkół w zdecydowanej większości chcieliby pracować na podstawie umowy o pracę na cały etat.

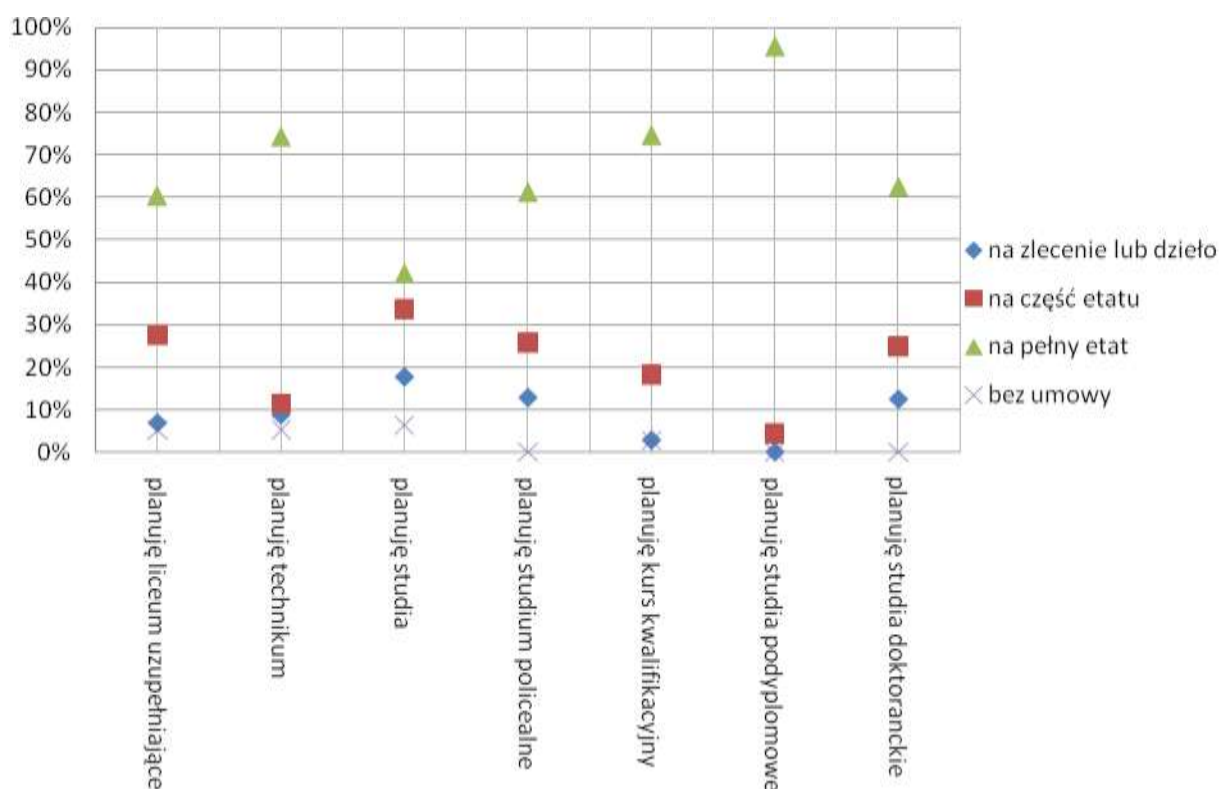
Wykres 46. Preferowana forma zatrudnienia przyszłych absolwentów różnych typów szkół

Wybór formy zatrudnienia w dużej mierze zależy od budżetu czasu wolnego jakim się dysponuje. W przypadku uczniów czas ten bezpośrednio związany jest z czasem jaki trzeba poświęcić na uczestniczenie w zajęciach w szkole lub na uczelni. W kontekście jednoczesnego występowania silnych aspiracji edukacyjnych i tych związanych z zatrudnieniem istotna jest weryfikacja preferencji dotyczących formy zatrudnienia w zależności od rodzaju planowanego kształcenia. Chęć uzyskania zatrudnienia nie zawsze może iść w parze z dyspozycyjnością wynikającą z systemu kształcenia (inna specyfika zajęć stacjonarnych i niestacjonarnych).

Pełny etat to najczęściej preferowana forma zatrudnienia, niezależnie od typu planowanej szkoły. Umowy cywilnoprawne są najczęściej preferowane przez planujących studia I lub II stopnia. Dla planujących kursy kwalifikacyjne i studia podyplomowe nie jest to atrakcyjny rodzaj zatrudnienia. Zwłaszcza dla drugiej grupy osób to pełny etat jest najbardziej odpowiednią formą - niemal dla każdego z planami studiów podyplomowych. Pełny etat najrzadziej wskazują przyszli studenci studiów wyższych, ale wciąż jest to ponad 40% wybierających się na studia. Częścią etatu mógłby zadowolić się co trzeci potencjalny student. Pozostałym ta forma zatrudnienia mniej odpowiada. Zastanawia wysoka preferencja pełnego etatu dla planujących technikum (trzy na cztery osoby). W przypadku planujących jedynie kurs kwalifikacyjny taki właśnie odsetek jest łatwiej wytłumaczalny. Okazuje się, że dla pewnej grupy osób, niezbyt licznej, praca przy braku umowy jest najbardziej satysfakcjonującym rozwiązaniem. Co piętnasty przyszły student wybrałby ją najchętniej.

Wykres 47. Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy i wyboru formy zatrudnienia, to która odpowiadałaby Panu(i) najbardziej?

5. Miejsce potencjalnej pracy

Kolejnym zagadnieniem obrazującym podejście młodych ludzi do pracy jest ocena ich mobilności geograficznej – chęć do wyjazdu poza miejsce aktualnego zamieszkania świadczy o silnej orientacji na pracę, traktowaniu jej priorytetowo. Co drugi badany (53,9%) gotowy jest przeprowadzić się w celu podjęcia pracy, przy czym co czwarty respondent chciałby pozostać w kraju. Aż 28,5% respondentów gotowych jest jednak wyjechać za granicę w celu podjęcia pracy, co oznacza, że są bardzo mobilni i nie przywiązują wagi do miejsca pracy. Deklarację o chęci znalezienia zatrudnienia bez zmiany obecnego miejsca zamieszkania zadeklarowało co prawda 38,7% badanych, lecz prawie co czwarty respondent gotowy jest dojeżdżać do pracy ponad pół godziny (23,3%).

Tabela 28. Podjęcie pracy a miejsce obecnego zamieszkania.

Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy, to w jakiej odległości od miejsca obecnego zamieszkania jest Pan(i) gotowy(a) pracować?

	%
bez zmiany miejsca obecnego pobytu a do pracy nie jest dłużej niż 30 minut	15,4
bez zmiany miejsca zamieszkania a do pracy nawet ponad 30 minut	23,3
żeby pracować mogę przeprowadzić się gdzieś dalej, ale nie za granicę	25,4
jestem gotowy(a) wyjechać nawet za granicę żeby pracować	28,5

Na podstawie uzyskanych danych można wnioskować iż zmienną, która w dużym stopniu wpływa na deklaracje dotyczące mobilności jest płeć. Okazuje się, że mężczyźni częściej deklarują gotowość do zmiany miejsca zamieszkania niż kobiety. Mężczyźni zdecydowanie częściej wskazywali, iż gotowi są przeprowadzić się nawet za granicę w celu podjęcia pracy. Taką gotowość wyraziła ponad 1/3 ankietowanych mężczyzn (37,9%), podczas gdy tylko co 4 kobieta (24,7%) rozważa możliwość zagranicznego wyjazdu zarobkowego. Odwrotnie sytuacja kształtuje się w odniesieniu do gotowości do zmiany miejsca zamieszkania w kraju – prawie co 3 kobieta (31%) gotowa jest przeprowadzić się na terenie kraju w celu podjęcia pracy, natomiast odsetek mężczyzn biorących pod uwagę taką możliwość wynosi 23%. Generalnie kobiety deklarują mniejszą mobilność niż mężczyźni. Co piąta z badanych kobiet (20%) deklaruje, iż nie chciałaby zmieniać miejsca zamieszkania, a podróż do pracy powinna zajmować mniej niż 30 minut, natomiast wśród mężczyzn ten odsetek wynosi 13,3%.

Wykres 48. Gotowość kobiet do zmiany miejsca zamieszkania w związku z pracą

Wykres 49. Gotowość mężczyzn do zmiany miejsca zamieszkania w związku z pracą

Analizując kwestię mobilności uczniów i studentów oraz ich ewentualną gotowość do zmiany miejsca zamieszkania w związku z podjęciem pracy warto także zwrócić uwagę na to, w jakim stopniu rodzaj ukończonej szkoły wpływa na preferencje. Okazuje się, że najmniejszą gotowość do zagranicznego wyjazdu zarobkowego przejawiają osoby, które ukończyły szkoły policealne - 19% oraz studia (zarówno stacjonarne jak i niestacjonarne) – odpowiednio 21,3% i 22,3%. Wśród osób deklarujących chęć podjęcia pracy zagranicznej dominują przedstawiciele szkół zawodowych (bez praktycznej nauki zawodu – 43,6%; z praktyczną nauką zawodu - 35,9%) oraz technikum (48,4%). Podsumowując - do wyjazdu zagranicznego bardziej skłonne są osoby posiadające typowo zawodowe wykształcenie. Osoby kończące studia wyższe deklarują możliwość zmiany miejsca zamieszkania na terenie kraju relatywnie częściej niż przedstawiciele pozostałych grup. Reasumując, największą gotowość wykazują mężczyźni ze szkół zawodowych i technikum. Powodem tego może być to, że charakteryzuje ich wyuczony fach.

Tabela 29. Przykładowe odległości gotowości podjęcia pracy od obecnego miejsca zamieszkania (odpowiedzi w %)

	bez zmiany miejsca obecnego pobytu a do pracy nie jest dłużej niż 30 minut	bez zmiany miejsca zamieszkania a do pracy nawet ponad 30 minut	żeby pracować mogę przeprowadzić się gdzieś dalej, ale nie za granicę	jestem gotowy(a) wyjechać nawet za granicę żeby pracować
zawodowa z praktyczną nauką zawodu	16,2	24,6	23,4	35,9
zawodowa bez praktycznej nauki zawodu	12,0	23,1	21,4	43,6

policealna	30,4	25,3	25,3	19,0
liceum	15,6	24,7	29,2	30,5
technikum	9,8	19,7	22,1	48,4
studia stacjonarne	17,4	26,0	35,3	21,3
studia niestacjonarne	19,6	31,1	27,0	22,3

Uzyskane przez nas wyniki w znacznym stopniu różnią się dotychczas od zrealizowanych badań dotyczących młodzieży w województwie lubelskim. W naszej próbie studenci relatywnie rzadziej chętni byli do zmiany miejsca zamieszkania w związku z pracą aniżeli uczniowie szkół ponadgimnazjalnych. Natomiast wyniki badania „Lokalne rynki pracy województwa lubelskiego w opiniach pracodawców, pracowników i młodzieży” przedstawiają zgoła odmienne wnioski, gdyż deklaracje o gotowości do przeprowadzki przy podejmowaniu pracy wyraziło tam aż 13,94% więcej studentów niż uczniów szkół ponadgimnazjalnych (71,36% - studenci, 57,42% – uczniowie).³³ Różnice w wynikach może tłumaczyć jednak fakt, iż przytoczone badanie realizowane było 2006 r. W tym okresie mogły zmodyfikować się preferencje studentów dotyczące zmiany miejsca zamieszkania (np. mniejsza popularność wyjazdów zagranicznych w związku z niekorzystną sytuacją gospodarczą krajów zachodnich). Różnica jest również dostrzegana w porównaniu studentów z Lubelszczyzny ze studentami z całej Polski. W badaniu „Pierwsze kroki na rynku pracy. Ogólnopolskie badanie studentów i absolwentów” aż 71% studentów stwierdziło, że gotowa jest przeprowadzić się do innego miasta w Polsce w przypadku pojawienia się ciekawej oferty pracy. Niechęć do przeprowadzki wskazywało tylko 12% badanych. Ponad połowa respondentów (57%) zadeklarowało gotowość do przeprowadzki za granicę ze względu na interesującą ofertę pracy (przy 21% osób niechętnych).³⁴ W tym kontekście widać znaczące różnice pomiędzy studentami, którzy znaleźli się w próbie niniejszego badania oraz studentami pochodzącymi z całej Polski. Podsumowując należy stwierdzić, iż studenci ostatnich lat szkół wyższych w województwie lubelskim deklarują mniejszą mobilność niż osoby kończące studia wyższe w innych regionach kraju.

6. Oczekiwania płacowe

Uczniowie ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i studenci ostatnich lat studiów wyższych zostali zapytani o ich oczekiwania odnośnie wynagrodzenia za pracę, którą mieliby podjąć w ciągu najbliższego roku. Średnia tych oczekiwań dla wszystkich respondentów wynosi 1 855, 69 zł netto. Wartość mediany wynosi natomiast 1 700 zł, co oznacza, że dokładnie połowa respondentów deklarowała kwoty poniżej 1 700 zł.

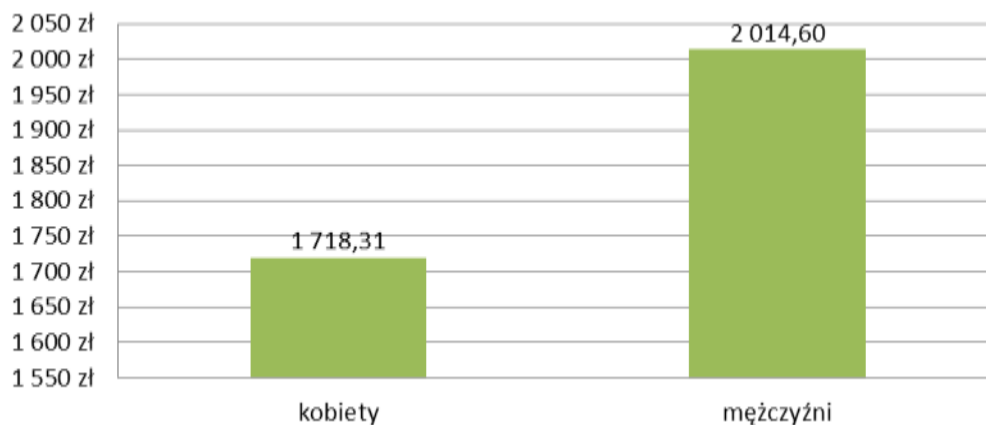
Istnieje niemałe zróżnicowanie odnośnie oczekiwań dotyczących przyszłych zarobków pomiędzy mężczyznami a kobietami. Dla mężczyzn wymagania płacowe wynoszą średnio 2 014,60 zł, dla kobiet 1 718,31 zł. Oznacza to, że kobiety zdecydowałyby się podjąć pracę za relatywnie niższe wynagrodzenie. Potwierdza się tendencja z badania lokalnych rynków pracy (2006 r.), z których wynikało, iż mają niższe oczekiwania płacowe niż

³³ B. Rożnowski, K. Markowski, J. Łobocki, K. Konefał, Lokalne rynki pracy województwa lubelskiego w opiniach pracodawców, pracowników i młodzieży, Lublin 2006, s. 29.

³⁴ Raport Deloitte i Katedry Rozwoju Kapitału Ludzkiego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Pierwsze kroki na rynku pracy. Ogólnopolskie badanie studentów i absolwentów, Warszawa 2010, s. 7.

mężczyźni (preferowana płaca kobiet wynosiła 2 274,36 zł natomiast mężczyzn 2 984,09 zł).³⁵

Wykres 50. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów za względu na płeć

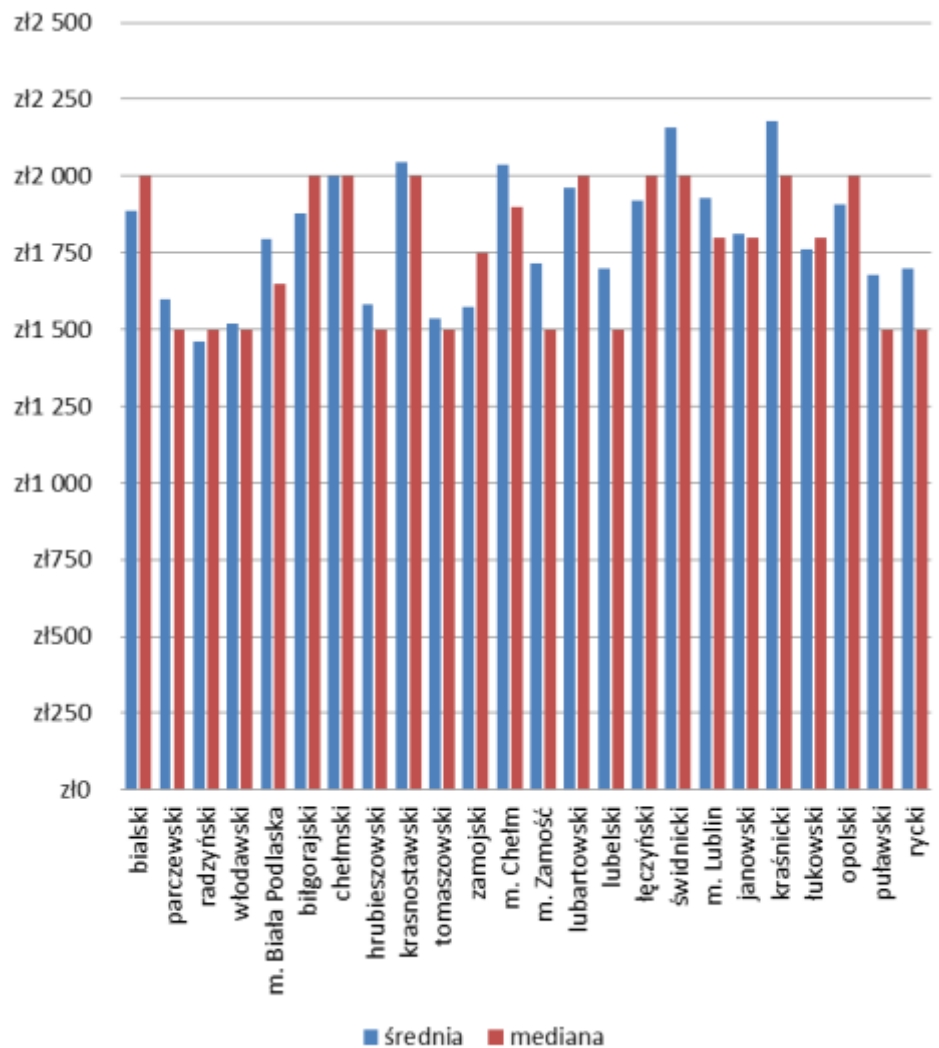
Zauważalne są istotne różnice pomiędzy oczekiwaniami płacowymi respondentów badania z poszczególnych powiatów województwa. Najniższe kwoty deklarują osoby, uczące się w powiecie radzyńskim (średnia - 1 460 zł), włodawskim (1 518 zł) i tomaszowskim (1 536,36 zł) a najwyższe w powiecie kraśnickim (2 178,26 zł), świdnickim (2 156,25 zł) i krasnostawskim (2 044,44 zł). Warto zwrócić uwagę, że stolica województwa – Lublin – zajmuje dopiero 7. miejsce pod względem oczekiwań płacowych uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i studentów ostatnich lat. Fakt ten można jednak tłumaczyć tym, że w Lublinie jest bardzo duża liczba studentów pochodzących z różnych rejonów województwa, a nawet spoza jego granic. Ich wymagania odnośnie płac mogą być kształtowane w oparciu o perspektywy zatrudnieniowe w miejscu pochodzenia, a nie miejsca studiów, stąd też średnia dla Lublina plasuje się na dalszym miejscu.

³⁵ B. Rożnowski, K. Markowski, J. Łobocki, K. Konefał, Lokalne rynki pracy województwa lubelskiego w opiniach pracodawców, pracowników i młodzieży, Lublin 2006, s. 32.

Tabela 30. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów uczących się w różnych

powiat	średnia	mediana
bialski	1886,67 zł	2000 zł
parczewski	1599,83 zł	1500 zł
radzyński	1460,00 zł	1500 zł
włodawski	1518,00 zł	1500 zł
m. Biała Podlaska	1793,55 zł	1650 zł
biłgorajski	1877,91 zł	2000 zł
chełmski	2000,00 zł	2000 zł
hrubieszowski	1582,50 zł	1500 zł
krasnostawski	2044,44 zł	2000 zł
tomaszowski	1536,36 zł	1500 zł
zamojski	1575,00 zł	1750 zł
m. Chełm	2038,75 zł	1900 zł
m. Zamość	1714,08 zł	1500 zł
lubartowski	1962,86 zł	2000 zł
lubelski	1697,00 zł	1500 zł
łęczyński	1919,23 zł	2000 zł
świdnicki	2156,25 zł	2000 zł
m. Lublin	1926,81 zł	1800 zł
janowski	1810,53 zł	1800 zł
kraśnicki	2178,26 zł	2000 zł
łukowski	1763,04 zł	1800 zł
opolski	1908,33zł	2000 zł
puławski	1676,14 zł	1500 zł
rycki	1700,00 zł	1500 zł

Wykres 51. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów uczących się w różnych powiatach

Analizując oczekiwania płacowe respondentów badania zwrócić należy uwagę, w jakim stopniu rodzaj ukończonej szkoły wpływa na oczekiwania płacowe. Okazuje się, że wyższe oczekiwania mają studenci studiów „zaocznych” – 1 996,38 zł. Można to tłumaczyć faktem, iż spora część tych respondentów już pracuje i fakt ukończenia studiów traktuje jako podstawę do zwiększenia swoich zarobków. Najniższe wymagania w odniesieniu do przyszłych zarobków posiadają licealiści – 1 732,78 zł.

Tabela 31. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów uczących się w różnych typach szkół

Typ szkoły	Średnia	Mediana ³⁶
zawodowa z praktyczną nauką zawodu	1838,62 zł	1700 zł
zawodowa bez praktycznej nauki zawodu	1892,74 zł	1800 zł
policealna	1852,48 zł	1800 zł
liceum	1732,78 zł	1500 zł
technikum	1858,20 zł	1750 zł
studia stacjonarne	1884,11 zł	1800 zł
studia niestacjonarne	1996,38 zł	1800 zł

Analiza oczekiwań płacowych studentów ostatnich lat poszczególnych uczelni regionu wykazała, iż najwyższe kwoty potencjalnego wynagrodzenia deklarowali studenci stacjonarni Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej w Lublinie (3 250 zł) oraz Uniwersytetu Medycznego w Lublinie (2 718,75 zł). Natomiast najniższe oczekiwania posiadali przyszli absolwenci stacjonarnych studiów Państwowej Szkoły Wyższej w Białej Podlaskiej (1 528,57 zł) oraz Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1 659,20 zł).

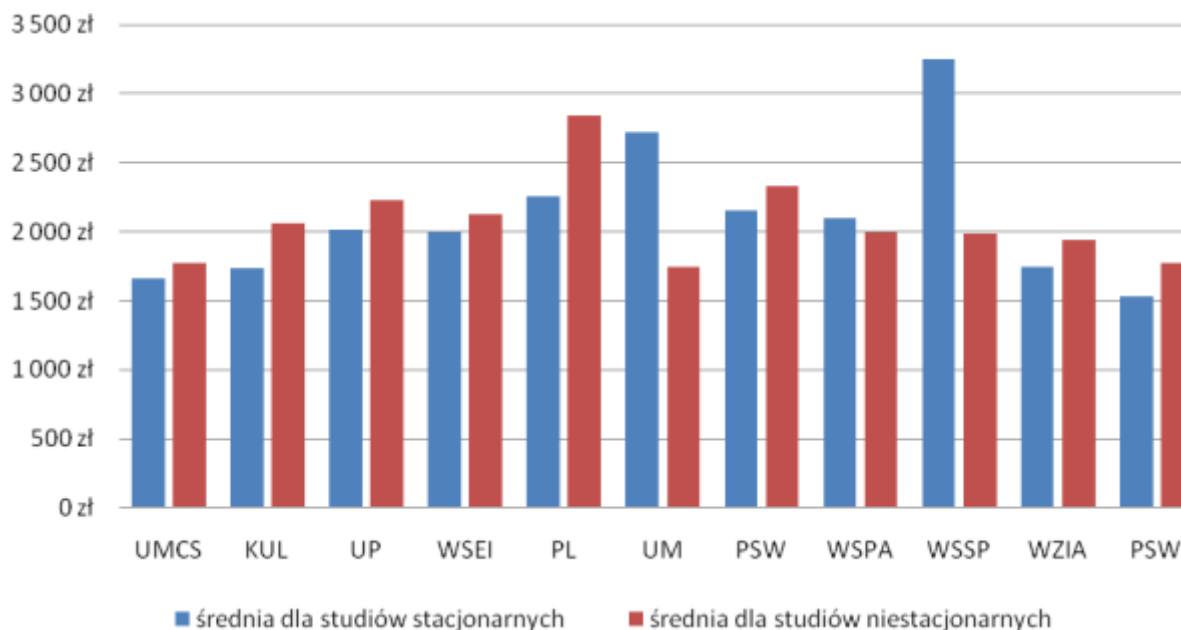
Tabela 32. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów różnych szkół wyższych

szkoła wyższa*	średnia dla studiów stacjonarnych	średnia dla studiów niestacjonarnych
UMCS	1659,20 zł	1770,18 zł
KUL	1733,33 zł	2064,71 zł
UP	2017,14 zł	2230,00 zł
WSEI	2000,00 zł	2131,03 zł
PL	2257,14 zł	2843,75 zł
UM	2718,75 zł	1750,00 zł
PSW	2153,85 zł	2333,33 zł
WSPA	2100,00 zł	2000,00 zł
WSSP	3250,00 zł	1985,71 zł
WZIA	1750,00 zł	1940,00 zł
PSW	1528,57 zł	1770,18 zł

*Pełne nazwy szkół podano w tabeli na str. 13-14

³⁶ Mediana - jest to wartość środkowa dzieląca zbiór danych na pół. Poniżej i powyżej mediany znajduje się dokładnie 50% danych. Oznacza to, że połowa studentów chce otrzymywać wynagrodzenie mniejsze a druga połowa większe od podanej wartości mediany.

Wykres 52. Preferowane zarobki przyszłych absolwentów różnych szkół wyższych

Średnia kwota zarobków oczekiwanych przez studentów studiów stacjonarnych jest niższa niż w przypadku respondentów uczących się na studiach niestacjonarnych. Analizując poszczególne szkoły wyższe okazuje się, że występują odstępstwa od tej reguły. Z sytuacją taką mamy do czynienia w przypadku Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej w Lublinie oraz Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.

VII Podsumowanie

Za cel główny kompleksowego badania absolwentów przyjęto zdobycie szczegółowych informacji na temat postaw i planów związanych z własnym rozwojem zawodowym, jakie uczniowie szkół ponadgimnazjalnych i studenci szkół wyższych województwa lubelskiego mają kilka miesięcy przed ukończeniem szkoły oraz diagnoza ich sytuacji zawodowej po upływie roku - zderzenie planów z ich rzeczywistymi losami zawodowymi. Badanie pokazało, jakie plany odnośnie własnej przyszłości mają osoby, które kończą naukę w poszczególnych placówkach. Kolejna część badania, zaplanowana do realizacji za rok, pozwoli na weryfikację deklarowanych w niniejszym badaniu planów z rzeczywistymi losami absolwentów szkół.

Badanie zostało przeprowadzone na próbie 1 200 osób w następującym podziale na rozłączne podgrupy (wszyscy respondenci pochodzili z województwa lubelskiego): 400 uczniów szkół zawodowych i policealnych, 400 uczniów szkół średnich (technika i licea), 400 studentów szkół wyższych. Założono kwotowy dobór respondentów do próby - próba kwotowa to najpopularniejszy typ próby nielosowej. Dane pobrano z podziałem na powiaty, w ramach powiatu z podziałem na mężczyzn i kobiety. W przypadku tego badania jednostką losowania była szkoła, którą losowaliśmy z Systemu Informacji Oświatowej prowadzonego przez Centrum Informatyczne Edukacji - państwową jednostką budżetową podległą Ministrowi Edukacji Narodowej.

Staranny dobór parametrów w obrębie kwot, odpowiadających parametrom w populacji, pozwolił na utrzymanie wiarygodności procesu badawczego. Zakładana struktura próby na danym poziomie kształcenia odwzorowywała rzeczywiste proporcje kwotowanych cech w populacji (płeć; powiat szkoły, której uczeń kończy naukę – w przypadku szkół ponadgimnazjalnych; szkoła wyższa, w której student kończy studia i tryb studiów – w przypadku szkoły wyższej).

Respondentom zadano pytania dotyczące najważniejszych powodów wyboru podjętego kierunku/profilu/zawodu kształcenia. Uczniowie mogli wybrać maksymalnie dwie odpowiedzi. Przyszli absolwenci wybierali szkołę przede wszystkim ze względu na własne zainteresowania – wskazane przez ponad połowę respondentów oraz przeświadczenie, że ukończenie kierunku ułatwia znalezienie pracy – taką odpowiedź wybrał co trzeci badany. Prawie co piąty respondent świadomie radzi się osób bliskich, co szósty zanim zdecydował się na podjęcie nauki uznał szkołę za rynkowo atrakcyjną. Nie sposób nie zauważyć, że wyraźna grupa badanych wybrała miejsce nauki ze względu na to, że łatwo było się do szkoły dostać albo bez powodu.

Respondenci stosunkowo dobrze ocenili wybór szkoły z perspektywy kilku lat nauki. Ponad trzy czwarte z nich w ciągu kilku lat nauki nie zmieniła swoich preferencji odnośnie szkoły. Jednak wśród nich jest grupa (ponad 15% ogółu), która zmieniłaby kierunek lub profil kształcenia w ramach szkoły. Są zatem uczniowie/studenci, u których dopiero doświadczenia konkretnej ścieżki kształcenia sprawiają, że jest ona określana jako nietrafna. Ponad 10% respondentów (kolejna grupa) zmieniłoby szkołę pozostając na tym samym kierunku.

Ważną informacją na temat poziomu kształcenia w danej szkole są opinie jej uczniów. Respondenci zostali poproszeni o ocenę umiejętności posiadanych w obszarze kształcenia własnej szkoły. 46,2% procent wszystkich respondentów ocenia swoje umiejętności w obszarze kształcenia własnej szkoły pozytywnie, 48,5% jako „średnie” i tylko 5,1% jednoznacznie negatywnie.

Najlepiej spośród wszystkich respondentów badania poziom własnych umiejętności w obszarze kształcenia własnej szkoły oceniają uczniowie szkół policealnych. Ponad 60%

oceniło poziom swojej wiedzy jako „duży” i „bardzo duży”. Na drugim miejscu znaleźli się uczniowie techników. Ponad połowa z nich pozytywnie oceniła poziom swoich umiejętności. Bardzo wysoko oceniają swoje umiejętności uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu. 9% respondentów jednoznacznie źle ocenia poziom swoich umiejętności zdobytych w szkole. Najgorzej, jednoznacznie źle, jako „niski” lub „bardzo niski” poziom swoich umiejętności ocenia 8,3% studentów studiów stacjonarnych i 6,4% studentów studiów niestacjonarnych.

W dalszej kolejności respondenci zostali poproszeni o deklarację, czy poleciliby szkołę swoim rówieśnikom, przyszłym uczniom, jako dobrze przygotowująca do pracy. Najczęściej własną szkołę, jako dobrze przygotowującą do pracy, poleciliby uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (71,8%), zawodowych bez praktycznej nauki zawodu (68,2%) technikum (65,8%) i szkół policealnych (65,1%). Niepokojące jest natomiast to, że własnego kierunku kształcenia nie poleciliby absolwenci studiów stacjonarnych (27,9%) i niestacjonarnych (22,3%) oraz liceum (23,4%).

Respondenci ocenili również kwalifikacje, które da im ukończenie szkoły, pod kątem przydatności w znalezieniu atrakcyjnej pracy. Najwyżej swoje kwalifikacje ocenili przyszli absolwenci szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu (95,4% oceniło kwalifikacje zdobyte w szkole jako „bardzo przydatne” i „raczej przydatne”), szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (95,3%) oraz techników (94,5%). Najgorzej spośród wszystkich respondentów przydatność zdobytych w szkole kwalifikacji na rynku pracy ocenili uczniowie ostatnich klas liceów. Jedna piąta uczniów oceniła je jako „raczej nieprzydatne” lub „zupełnie nieprzydatne”.

Kolejnym zagadnieniem podjętym w badaniu była ocena własnego przygotowania do założenia działalności gospodarczej. Najlepiej oceniają tę umiejętność uczniowie ostatnich klas szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu. Prawie 60% z nich określiło się jako „przygotowani” lub „raczej przygotowani” do prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Wysoko swoje przygotowanie do założenia własnego biznesu ocenili również uczniowie ostatnich klas szkół policealnych (57% pozytywnie oceniła stopień swojego przygotowania do prowadzenia działalności) oraz uczniowie ostatnich klas techników (50%).

Badani zostali również poproszeni o wskazanie, skąd chcieliby czerpać wiedzę na temat prowadzenia działalności gospodarczej. Aż 95,4% stwierdziło, iż powinna to być rola szkoły.

Badanych poproszono o wskazanie gdzie, według ich wiedzy, mogą zwrócić się o pomoc w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej. Pierwsze dwa wskazywane podmioty mają charakter pozaszkolnych możliwości pomocy. Jest to urząd pracy (35,7%) oraz bliscy (18%). Co czwarty (25,9%) respondent nie wie gdzie lub do kogo może się zwrócić o pomoc. Najgorzej pod tym względem jest w szkołach zawodowych – tam już co trzeci uczeń wybrał odpowiedź „trudno powiedzieć”. Wśród ogółu badanych w następnej kolejności pojawia się doradca zawodowy (13,5%) oraz biuro karier (9,6%).

Badanych poproszono również o wskazanie czy korzystali z jakichś możliwości pomocy w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej. Pytanie skierowano tylko do tych, którzy wcześniej stwierdzili, że wiedzą gdzie o taką pomoc się zwrócić – tak było u 74% badanych. Dokładnie jedna trzecia z nich korzystała z pewnych możliwości pomocy. Wśród ogółu badanych jest to jedna czwarta. Może się wydawać zaskakujące, że najczęściej wykorzystanie jakiegokolwiek formy pomocy deklarowali nie studenci (najstarsi respondenci), ale licealiści (41,7% spośród licealistów znających możliwości pomocy). Analogicznie najrzadziej deklaracje składali w tym miejscu uczniowie szkół zawodowych bez praktycznej nauki zawodu u pracodawcy (19,1%).

Najczęściej pomagali respondentom: doradca zawodowy, bliscy oraz urząd pracy. W podziale na typy szkół sytuacja jest jednak bardzo zróżnicowana. Rola doradcy

zawodowego we wsparciu kariery jest najwyższa w liceum i technikum, bardzo niska zaś dla uczniów szkół zawodowych. Rolę doradców przejęli dla tych ostatnich przede wszystkim bliscy. Z usług urzędu pracy skorzystał prawie co drugi uczeń szkoły policealnej i studiów niestacjonarnych. Nie czynił tego żaden uczeń szkoły średniej. Biuro karier było najczęściej pomocne dla studentów studiów stacjonarnych.

W dalszej kolejności respondenci zostali poproszeni o ogólną ocenę znajomości własnych predyspozycji zawodowych oraz wiedzy na temat własnych słabych i mocnych stron. Własne predyspozycje najlepiej znają przyszli absolwenci szkół policealnych i studiów niestacjonarnych. Około 80% oceniło, iż własne predyspozycje zawodowe zna „bardzo dobrze” lub „wystarczająco”. Najgorzej, jako „nieznane w ogóle” lub „nieznane wystarczająco”, na temat znajomości swoich predyspozycji wypowiedzieli się uczniowie szkół zawodowych, zarówno z praktyczną nauką zawodu jak i bez, a także uczniowie liceów.

Dla procesu kształtowania kariery istotne jest czy otrzymana pomoc odgrywa jakąś rolę w decyzjach. Studenci studiów niestacjonarnych oraz szkół policealnych ponadprzeciętnie deklarują obojętność pomocy, z której skorzystali dla ich decyzji zawodowych. Biorąc pod uwagę, że co drugi z nich korzystał ze wsparcia urzędów pracy można stwierdzić, że pomoc publicznych służb zatrudnienia była dla dużej części z nich nieadekwatna do potrzeb lub nie była związana z ich wyborami, nie miała związku z ich historią zawodową.

Czy w szkołach respondentów są prowadzone obowiązkowe zajęcia dotyczące rynku pracy lub przekazywane są informacje, które ułatwią poszukiwanie pracy, kontakty z pracodawcami? Prawie dwóch na trzech badanych (62%) odpowiada, że nie.

Warto sprawdzić na jakie wsparcie wskazują odpowiadający twierdząco na omawiane pytanie czyli 38% badanych. Są to przede wszystkim:

- zajęcia z podstaw przedsiębiorczości (u 56,4%)
- doradztwo zawodowe (u 10,4%)
- zajęcia o rynku pracy (u 6,9%)
- targi pracy lub spotkania z pracodawcami (u 6,0%)
- zajęcia z ekonomii lub ekonomiki (u 5,1%)
- marketing i zarządzanie lub zarządzanie firmą (u 4,9%)
- prawo lub prawo pracy (u 4,4%)
- pisanie CV i listu motywacyjnego (u 4,4%)

Kolejnym tematem poruszonym w badaniu były kwestie dotyczące dotychczasowego doświadczenia zawodowego respondentów. Prawie 2/3 osób deklarowało posiadanie doświadczenia zawodowego. Najczęściej posiadanie doświadczenia deklarowali uczniowie szkół zawodowych z praktyczną nauką zawodu (96,1%), technikum (89,9%) oraz studenci studiów niestacjonarnych (85,5%). Zarówno mężczyźni (64,4%) jak i kobiety (61%) deklarowali, że pierwsze zdobyte doświadczenie było spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia. Najczęściej wskazywaną formą zdobytego doświadczenia były praktyki zawodowe (55% K, 56,5% M) oraz umowy o pracę (26% K, 23,6% M) i umowy zlecenia (28% K, 17,2% M). Bardzo popularną formą zdobywania doświadczenia zawodowego są staże i wolontariat. Obie z wyżej wymienionych form zdobywania doświadczenia są popularniejsze wśród kobiet niż mężczyzn: w stażach uczestniczyło 13,3% kobiet i 3,7% mężczyzn a w wolontariacie 19,1% przebadanych kobiet i 5,3% przebadanych mężczyzn.

Wbrew powszechnej opinii, kreowanej głównie przez media, młodzi ludzie zdobywają swoje pierwsze doświadczenie zawodowe głównie na terenie Polski. Aż 87,8% kobiet i 89% mężczyzn swoje dotychczasowe doświadczenie zawodowe zdobyło wyłącznie na terenie Polski. Pracy zagranicznej doświadczyło około 3% badanych. Najpopularniejszymi krajami

były takie jak: Wielka Brytania, Niemcy, Holandia, Francja oraz Belgia. Wymienione państwa stanowią ponad 70% wszystkich wskazań.

Naszych badanych poprosiliśmy o ustosunkowanie się do tezy, że: „lepiej jest zdobywać doświadczenie zawodowe w różnych dziedzinach niż stawiać wszystko na jedną profesję”. Zdolność elastyczności jest pozytywnie postrzegana przez 82% badanych.

Respondenci zostali zapytani o to, jakie działania mogą podjąć aby zwiększyć swoje szanse na satysfakcjonującą pracę. Najczęściej wskazywaną przez respondentów odpowiedzią był udział w kursach i szkoleniach – taką odpowiedź wskazało 40,3% respondentów. 20,8% badanych planuje aktywnie poszukiwać ofert pracy, 19,4% - będzie kontynuować kształcenie.

Najważniejszym czynnikiem decydującym według respondentów badania o atrakcyjności pracy są zarobki. Ponad 2/3 badanych deklaroowało, że kwota wynagrodzenia jest dla nich bardzo istotna na etapie podejmowania decyzji o zatrudnieniu. Na drugim miejscu znalazła się atmosfera w pracy oraz dobre relacje z innymi pracownikami i wynik ten jest niższy tylko o niecałe cztery punkty procentowe. Tylko co trzeci badany deklaroował, iż istotne jest dla niego, aby istniała możliwość zachowania równowagi między pracą a życiem prywatnym.

Średnia oczekiwań płacowych dla wszystkich respondentów wynosi 1 855, 69 zł netto. Wartość mediany wynosi natomiast 1 700 zł, co oznacza, że dokładnie połowa respondentów deklaroowała kwoty poniżej 1 700 zł. Istnieje niemałe zróżnicowanie odnośnie oczekiwań dotyczących przyszłych zarobków pomiędzy mężczyznami a kobietami. Dla mężczyzn wymagania płacowe wynoszą średnio 2 014,60 zł, dla kobiet 1 718,31 zł. Zauważalne są istotne różnice pomiędzy oczekiwaniami płacowymi respondentów badania z poszczególnych powiatów województwa. Najniższe kwoty deklaruują osoby, uczące się w powiecie radzyńskim (średnia - 1 460 zł), włodawskim (1 518 zł) i tomaszowskim (1 536,36 zł) a najwyższe w powiecie kraśnickim (2 178,26 zł), świdnickim (2 156,25 zł) i krasnostawskim (2 044,44 zł). Warto zwrócić uwagę, że stolica województwa – Lublin – zajmuje dopiero 7. miejsce pod względem oczekiwań płacowych uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych i studentów ostatnich lat.

Powyżej wymienione czynniki potwierdzone zostały przy kolejnym zagadnieniu, które zostały poddane analizie, mianowicie kwestie o które chcieliby spytać pracodawcę podczas rozmowy kwalifikacyjnej. Kwestie finansowe podczas rozmowy kwalifikacyjnej chciałoby poruszyć siedmiu na dziesięciu badanych (71,1%). 7 najczęstszych wskazań też ściśle odnosi się do warunków zatrudnienia, takich jak, godzinowy wymiar czasu pracy (36,6%), zakres obowiązków (32,9%), rodzaj umowy (19%) itd. Według uczniów ostatnich klas oraz studentów ostatnich lat najbardziej atrakcyjna jest umowa o pracę na pełny etat. Ponad połowa badanych (56%) deklaroowała, że jest to dla nich najlepsza forma zatrudnienia. Kolejne miejsce zajęła także umowa o pracę, lecz na część etatu. Chęć pracy na takich zasadach wyraził co 5 badany (21,6%). Zdecydowanie najmniej ankietowanych chciałoby pracować bez umowy - na taką formę współpracy zdecydowałby się tylko co 25 respondent

Analizie została również poddana mobilność geograficzna respondentów. Co drugi badany (53,9%) gotowy jest przeprowadzić się w celu podjęcia pracy, przy czym co czwarty respondent chciałby pozostać w kraju. Aż 28,5% respondentów gotowych jest jednak wyjechać za granicę w celu podjęcia pracy, co oznacza, że są bardzo mobilni i nie przywiązują wagi do miejsca pracy. Deklarację o chęci znalezienia zatrudnienia bez zmiany obecnego miejsca zamieszkania zadeklaroowało co prawda 38,7% badanych, lecz prawie co czwarty respondent gotowy jest dojeżdżać do pracy ponad pół godziny (23,3%).

Znalezienie zatrudnienia jest dla przyszłych absolwentów najważniejszym celem życiowym, jaki chcieli by osiągnąć w ciągu najbliższych 12 miesięcy. 77,5% respondentów badania zamierza w ciągu najbliższego roku podjąć pracę, przy czym ponad połowa przyszłych absolwentów (57,6%) planuje łączyć ją z nauką, a tylko co piąty (19,9%) zamierza

w całości poświęcić się pracy. Oznacza to, że zdecydowana większość badanych w centrum swoich planów lokuje podjęcie pracy.

Do branż, w których zatrudnienie planują podjąć kobiety można zaliczyć przede wszystkim: usługową, medyczną oraz oświatową. Natomiast obszary, w których dużo częściej chcieliby pracować mężczyźni to: budownictwo, transport i branża mechaniczna.

Respondenci zostali także zapytani wprost o plany dotyczące kształcenia w okresie następnego roku, uwzględniające zarówno formalne i nieformalne zdobywanie umiejętności i kwalifikacji. Trzech na czterech respondentów zadeklarowało plany kształcenia w najbliższym roku. Jednakże pytanie o to, co jest najważniejsze przy podejmowaniu decyzji o dalszym kształceniu, zadano wszystkim respondentom, niezależnie od posiadania bliskich planów kształceniowych.

Przyszły absolwent podejmuje decyzję o dalszym kształceniu (pozytywną lub negatywną) i jego rodzaju przede wszystkim na podstawie tego, czy widzi w kontynuacji kształcenia zwiększenie szansy na satysfakcjonującą pracę (potwierdzona została hipoteza badawcza) oraz spójność z jego zainteresowaniami lub możliwość rozwoju własnych talentów. W dalszej kolejności ma dla respondentów znaczenie renoma instytucji kształcącej, stosunkowo mocno motywuje to licealistów.

Plany dalszego kształcenia najczęściej wyrażane są przez uczniów liceów. Jeśli plany kształceniowe wszystkich absolwentów zostałyby zrealizowane, to w okresie roku od dnia badania poza systemem edukacji i kształcenia będą najczęściej studenci studiów niestacjonarnych, uczniowie techników i szkół policealnych. A spośród wszystkich typów szkół to uczniowie szkół policealnych najczęściej nie planują żadnego kształcenia w ogóle. O szkole policealnej można więc powiedzieć, że to ona jest najczęściej ostatnim etapem edukacji, najczęściej kończy drogę kształcenia.

Badani (ogółem) prognozują zwykle sytuację swojej jednoczesnej nauki i pracy (58,5%). Jednak licealiści i uczniowie szkół policealnych nieco rzadziej przewidują takie połączenie – mówi o nim mniej więcej co drugi badany w tych grupach. Wśród ogółu badanych samą naukę prognozuje taka sama grupa co samą pracę (co piąty). Ale już w liceach wariant tylko praca występuje bardzo rzadko. Z kolei na studiach niestacjonarnych rzadko pojawia się plan wyłącznej nauki. Tacy studenci nie widzą siebie za rok jako uczących się i bez pracy.

Siłę motywacji do dalszego kształcenia wśród tych, którzy deklarują kolejny etap kształcenia w ciągu najbliższego roku zmierzono na podstawie tego, czy badani są gotowi wyjechać w tym celu poza obecne miejsce zamieszkania. Najniższą mobilność w celu podejmowania kształcenia zadeklarowali uczniowie szkół zawodowych. Gotowość wyjazdu nawet za granicę w celu dalszego kształcenia wyraźnie częściej towarzyszy uczniom liceów oraz studiów niestacjonarnych.

Przyszli absolwenci liceów, chociaż najczęściej wskazywali na dalsze plany kształceniowe, to przewidywane treści kształcenia określali jako nowe, widziane jako zmiana. Z kolei tylko dla co czwartego studenta studiów stacjonarnych kolejny etap planowanego kształcenia jest postrzegany jako zmiana, co akurat łatwiej wytłumaczyć, mając na uwadze, że taka osoba ma już za sobą większość możliwych form doświadczeń edukacyjnych. Uczniowie szkół zawodowych wybierają kształcenie raczej jako kontynuację programu nauczania szkoły zawodowej.

Rekomendacje

1. Zwrócenie szczególnej uwagi na jakość praktyk obowiązkowych dla uczniów i studentów. Niejednokrotnie organizatorzy praktyk nie przykładają zbyt dużej wagi do ich jakości i wiedzy jaką uczniowie i studenci będą po nich mieli. Na podstawie przeprowadzonego badania można wnioskować, iż odmienne jest podejście samych uczniów i studentów. Traktują oni praktyki bardzo poważnie, jako pierwsze doświadczenie zawodowe i to właśnie na podstawie odbytych praktyk wyrabiają sobie opinię o tym, jak wygląda praca zawodowa. Zatem ważne jest aby praktyki zawodowe, które odbywają uczniowie były realizowane rzetelnie i pozwalały uzyskać wiedzę na temat przyszłej pracy zawodowej.
2. Promowanie wolontariatu i bezpłatnych praktyk jako form zdobywania pierwszego doświadczenia zawodowego. Z badań, jakie Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy zrealizowało wśród pracodawców jednoznacznie widać trend, zgodnie z którym pracodawcy chętniej zatrudniają osoby posiadające doświadczenie zawodowe. Wolontariat i praktyki są najprostszą dla uczniów i studentów formą zdobywania doświadczenia zawodowego, a jednocześnie są przez pracodawców oceniane na równi z doświadczeniem zawodowym w pracy na podstawie innych form zatrudnienia.
3. Dostęp do informacji o zatrudnieniu i warunkach życia w innych krajach. Respondenci badania deklarowali gotowość do wyjazdów zagranicznych w celu zdobycia satysfakcjonującego zatrudnienia. Niezbędne jest zatem informowanie o warunkach życia i rynku pracy w innych krajach, tak aby uczniowie i studenci mieli ułatwiony dostęp do takich informacji. Takimi informacjami dysponują między innymi europejskie służby zatrudnienia EURES, zatem wskazana jest promocja usług EURES wśród uczniów i studentów.
4. Szersza informacja o prawach na rynku pracy i przeciwdziałaniu dyskryminacji ze względu na płeć. Zaskakującą informacją wynikającą z badania młodych osób, dopiero wkraczających na rynek pracy jest zróżnicowanie preferowanych zarobków ze względu na płeć. Kobiety zdecydowałyby się podjąć pracę za niższe wynagrodzenie niż mężczyźni. Ponadto uwagę zwracają deklaracje odnoszące się do branż w jakich przyszli absolwenci chcieliby podjąć zatrudnienie. Kobiety wymieniają typowe branże „różowych kołnierzyków”. Te informacje świadczą o niedostatecznej wiedzy na temat równości szans na rynku pracy, a także o głęboko zakorzenionym podziale na zawody postrzegane jako męskie i żeńskie. Jeśli osoby wkraczające dopiero na rynek pracy mają zakorzenione takie postawy, edukacja na temat równości szans na rynku pracy powinna odbywać się na wcześniejszych etapach, wśród szkół gimnazjalnych lub młodszych.
5. Promocja i upowszechnianie doradztwa zawodowego i wiedzy na temat instytucji rynku pracy, w tym w szczególności tych, do których można zgłosić się o pomoc w kształtowaniu własnej kariery zawodowej. Badanie jednoznacznie wskazuje, iż uczniowie i studenci mają zbyt małą wiedzę na temat możliwości pomocy w kształtowaniu własnej kariery zawodowej z jakiej mogą korzystać. Nie znają instytucji, które świadczą takie usługi bezpłatnie a co za tym idzie nie korzystają z ich usług. W szczególności dotyczy to uczniów szkół zawodowych, którzy najgorzej spośród wszystkich respondentów orientują się w możliwościach, jakie daje profesjonalne doradztwo zawodowe oraz miejscach, do których można się zgłosić, aby taką pomoc uzyskać.
6. Rozpowszechnianie informacji o zarobkach na poszczególnych stanowiskach. Deklarowane minimalne zarobki są względnie niskie (biorąc pod uwagę koszty utrzymania i inne koszty związane z codziennym funkcjonowaniem), jednak

biorąc pod uwagę, iż mowa o minimalnych zarobkach, jakie respondenci chcieliby otrzymywać w pierwszej pracy są one stosunkowo wysokie. W tym przypadku po raz kolejny oczekiwania młodych ludzi odnośnie pierwszej pracy nie do końca pokrywają się z rzeczywistością rynku pracy. Młodzi ludzie mają zbyt wysokie wymagania w odniesieniu do panujących realiów. Brak rozpowszechnionej informacji na temat wysokości zarobków może skończyć się dla absolwentów szkół i uczelni sporym rozczarowaniem w zetknięciu z realiami, z jakimi spotykają się w rzeczywistości.

7. Zachęcanie do podejmowania zatrudnienia na podstawie umów cywilnoprawnych. Niepokojąca jest bardzo duża liczba uczniów, którzy swoje zatrudnienie planują jedynie w formie umowy o pracę, najlepiej na czas nieokreślony. Bardzo wysokie koszty pracodawców ponoszone przy tym rodzaju umów sprawiają, że niezbyt chętnie zatrudniają w takiej formie osoby nie posiadające doświadczenia zawodowego, wchodzące po raz pierwszy na rynek pracy. W takiej sytuacji ważna jest elastyczność w odniesieniu do preferowanych form zatrudnienia, podejmowanie zatrudnienia również w oparciu o umowy cywilnoprawne, które stanowią niejednokrotnie tylko etap poprzedzający zatrudnienie w oparciu o umowę o pracę.
8. Promowanie edukacji w szkołach zawodowych. Jak wskazują wyniki badań to właśnie przyszli absolwenci szkół zawodowych czują się najlepiej przygotowani do wyzwań rynku pracy, wysoko oceniają swoje kwalifikacje i możliwość podjęcia zatrudnienia. Niestety szkoły zawodowe są postrzegane zwykle jako jedyna deska ratunku dla uczniów najmniej zdolnych i tych, którzy nie dostali się do innych szkół. Ważna jest promocja szkolnictwa zawodowego nie tylko wśród młodzieży nie posiadającej alternatywnej ścieżki kształcenia, ale również wśród uczniów, którzy mogą uczyć się w takiej szkole, w jakiej chcą.
9. Stała współpraca szkół i uczelni z przedstawicielami pracodawców. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że kontakt czy też współpraca na linii uczeń/szkoła a pracodawca jest mocno ograniczony. Edukacja powinna opierać się na stałej i ciągłej współpracy z pracodawcami poprzez szeroko rozumiane praktyki zawodowe oraz praktyczną naukę zawodu. Uczeń/student w trakcie nauki szkolnej powinien mieć zapewniony kontakt z pracodawcami, między innymi poprzez stały kontakt z realiami działania firm. Realizacja tych założeń może zostać osiągnięta poprzez organizowanie stałych spotkań z pracodawcami na terenach firm lub przez bezpośrednie zapraszanie przedstawicieli firm do szkół/uczelni. Przedstawiciele firm mogliby uczestniczyć w zorganizowanych lekcjach lub też innych zajęciach zorganizowanych przez przedstawicieli danych placówek szkolnych/uczelnianych.

Kwestionariusz wywiadu

KWESTIONARIUSZ WYWIADU

WŁASNOŚĆ – WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY W LUBLINIE, UL. OKOPOWA 5, 20-022 LUBLIN, TEL. (81) 46 35 332

Numer ankietera Numer respondenta.....

Miejscowość wywiadu Powiat wywiadu

Data (dzień/miesiąc/rok) wywiadu/...../..... Dokładna godzina rozpoczęcia wywiadu:

1. STATUS RESPONDENTA

szkoła		nazwa szkoły		profil/ kierunek kształcenia		miejscowość szkoły z powiatem							
A – szkoły zasadnicze i policealne	Zawodowa z możliwością praktycznej nauki zawodu u pracodawcy - uczeń korzysta z niej*	1											
	Zawodowa - uczeń nie korzysta z praktycznej nauki zawodu u pracodawcy (jako oferty szkoły)	2											
	Policealna	3											
B – szkoły średnie	Liceum	4											
	Technikum	5											
C – szkoły wyższe **	studia stacjonarne	UMCS	KUL	UP	WSEI	PL	UM	PSW	WSPA	WSP	WZIA	PWZ	
		6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
	studia niestacjonarne	UMCS	KUL	UP	WSEI	PL	UM	PSW	WSPA	WSP	WZIA	PWZ	
		17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	
Czy jest więcej niż jeden kierunek studiów?							nie						
							tak – ile jeszcze kierunków, jakie?					

* NA PODST. UMOWY ZAMIERANEJ MIĘDZY SZKOŁĄ I PRACODAWCĄ, LUB UMOWY MIĘDZY UCZNIEM A PRACODAWCĄ, ANKIETER: W PYT. 7 RESPONDENT POWINIEN WYBRAĆ ODP. 1, W PYT. 8 ODP. 2 – DO WERYFIKACJI

2. Czy zdobył(a) Pan(i) już pierwsze doświadczenie zawodowe?

tak	1	
nie	2	przejdź do pytania 9

3. Czy jest to doświadczenie spójne z podjętym kierunkiem/kierunkami kształcenia?

tak	1
nie	2
trudno powiedzieć	3

4. Jaki charakter miało to doświadczenie? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

ANKIETER: wręczyć kartę 1

praca na podstawie umowy o pracę	1
praca na podstawie umowy zlecenia	2
praca na podstawie umowy o dzieło	3
praca „na czarno”	4
staż	5
praktyki	6
wolontariat	7
własna działalność gospodarcza	8

5. Gdzie ta praca była wykonywana?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi

tylko w Polsce	1	przejdź do pytania 7
tylko za granicą	2	
i w Polsce i za granicą	3	

6. W jakim państwie za granicą pracował(a) Pan(i)?

ANKIETER: wpisać wszystkie państwa

.....	
.....	
.....	

7. Czy obecnie Pan(i) pracuje?

tak	1	
nie	2	przejdź do pytania 9

8. W jaki sposób znalazł(a) Pan(i) tę pracę?

ANKIETER: wręczyć kartę 2

targi pracy	1
poprzez szkołę	2
oferta urzędu pracy	3
oferta agencji pośrednictwa pracy	4
przez rodzinę, znajomych, własne kontakty	5
ogłoszenie w internecie lub prasie	6
przekazanie CV bezpośrednio do pracodawcy	7
inny sposób – jaki?	8

KWESTIONARIUSZ ZASADNICZY

9. Jakie były najważniejsze powody, dla których wybrał(a) Pan(i) naukę tego zawodu/ten profil/ten kierunek? Można wybrać maksymalnie 2 odpowiedzi.

ANKIETER: wręczyć kartę 3

jest atrakcyjny na rynku	1
renoma – dobry poziom/nauczyciele/wykladowcy	2
wydawało się, że po tym kierunku można łatwiej znaleźć pracę	3
poradzili mi znajomi/rodzina	4
łatwo było się dostać	5
moje zainteresowania	6
bez wyraźnego powodu	7
z innego powodu – jakiego?	8

10. Jak dziś ocenia Pan(i) wybór tej szkoły i tego profilu/kierunku? Co zrobił(a)by Pan(i), gdyby można było wybierać raz jeszcze?

ANKIETER: wręczyć kartę 4

wybrał(a)bym tak samo	1
wybrał(a)bym ponownie tę szkołę, ale inny kierunek/profil	2
wybrał(a)bym inną szkołę z tym samym kierunkiem	3
wybrał(a)bym inną szkołę z innym kierunkiem	4

11. Proszę krótko uzasadnić, dlaczego?

ANKIETER: wpisać wszystkie powody

trudno powiedzieć	1
.....	
.....	
.....	

12. Jak Pan(i) uważa, gdzie może Pan(i) zwrócić się o pomoc w planowaniu i rozwoju swojej kariery zawodowej?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione miejsca

trudno powiedzieć	1	przejdź do pytania 16
.....		
.....		
.....		

13. Czy korzystał(a) Pan(i) z jakichś możliwości pomocy?

tak	1	
nie	2	przejdź do pytania 16

14. Z których możliwości pomocy korzystał(a) Pan(i)?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione formy

.....	
.....	
.....	
.....	

15. Jaką rolę odegrała ta pomoc przy Pana(i) dotychczasowych decyzjach?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

miała na nie wpływ	1
raczej miała na nie wpływ	2
raczej nie miała na nie wpływu	3
zupełnie nie miała na nie wpływu	4
trudno powiedzieć	5

16. Czy w trakcie nauki korzystał(a) Pan(i) z dodatkowych, nieobowiązkowych form nabywania wiedzy, umiejętności, kwalifikacji?

tak	1	
nie	2	przejdź do pytania 18

17. Jakie to były formy?

ANKIETER: wręczyć kartę 5

korepetycje	1
szkolenie/kurs językowy	2

kurs prawa jazdy	3
szkolenie/kurs informatyczny/obsługi programów komputerowych	4
inne – jakie?	5
.....	

18. Co jest dla Pana(i) najważniejsze do osiągnięcia w życiu w ciągu najbliższego roku? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

ANKIETER: wręczyć kartę 6

kontynuowanie edukacji na wyższych szczeblach	1
utrzymanie zatrudnienia (gdyż pracuje)	2
znalezienie zatrudnienia	3
założenie rodziny	4
inna sprawa – jaka (ogólnie)	5
trudno powiedzieć	6

19. Proszę ocenić swoją chęć wykorzystania w przyszłości wiedzy i umiejętności, które nabywa Pan(i) w tej szkole?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

zdecydowanie chęć	1
raczej chęć	2
raczej nie chęć	3
zdecydowanie nie chęć	4
trudno powiedzieć	5

20. Jak Pan(i) sądzi, co będzie Pan(i) robił(a) za rok?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

będę pracował(a)	1
będę uczył(a) się	2
będę i pracował(a) i uczył(a) się	3
trudno powiedzieć	4

21. Proszę ocenić swoje przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej.

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

jestem przygotowany(a)	1	
raczej jestem przygotowany(a)	2	
raczej nie jestem przygotowany(a)	3	przejdź do pytania 23
nie jestem przygotowany(a)	4	przejdź do pytania 23
trudno powiedzieć	5	przejdź do pytania 23

22. Kto lub co przygotowało Pana(i) do tego najbardziej? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

trudno powiedzieć	1
szkoła	2
bliscy (rodzice, rodzeństwo)	3
znajomi	4
ktoś inny/coś innego? – kto? co?	5

23. Jakie są największe problemy z rozpoczęciem i prowadzeniem działalności gospodarczej, dla takich osób jak absolwenci Pana(i) szkoły i kierunku?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione problemy

trudno powiedzieć	1
.....	
.....	
.....	

24. Czy polecił(a)by Pan(i) znajomej lub znajomemu Pana(i) obecny kierunek/kierunki kształcenia jako dobrze przygotowujący(e) do pracy?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

tak	1
częściowo	2
nie	3
trudno powiedzieć	4

25. Kończący szkołę mogą mieć różne odczucia na temat tego czy przygotowała ich ona do wyzwań rynku pracy. Jak Pan(i) ocenia poziom własnych umiejętności w obszarze kształcenia w tej szkole?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

bardzo duży	1
duży	2
średni	3
niski	4
bardzo niski	5
trudno powiedzieć	6

26. Proszę ocenić kwalifikacje, które da ukończenie szkoły (czyli uprawnienia, świadectwo ukończenia, zdanie egzaminu) w związku ze znalezieniem atrakcyjnej pracy?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

te kwalifikacje będą do tego bardzo przydatne	1
będą raczej przydatne	2
będą raczej nieprzydatne	3
będą zupełnie nieprzydatne	4
trudno powiedzieć	5

27. Proszę ocenić swoje kompetencje na rynku pracy w porównaniu do kompetencji wszystkich swoich rówieśników? ANKIETER: wręczyć kartę 7

moje są o wiele bardziej konkurencyjne	1
są nieco bardziej konkurencyjne	2
są tak samo konkurencyjne	3
są nieco mniej konkurencyjne	4
są znacznie mniej konkurencyjne	5
trudno powiedzieć	6

28. Czy w Pana(i) szkole są prowadzone obowiązkowe zajęcia dotyczące rynku pracy lub dostarczane informacje, które ułatwią poszukiwanie pracy, kontakty z pracodawcami?

tak	1	
nie	2	przejdź do pytania 30
trudno powiedzieć	3	przejdź do pytania 30

29. Jakie są to zajęcia i/lub jakie informacje?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione rodzaje i formy

.....	
.....	
.....	

30. Przeczytam teraz kilka zdań. Proszę o osobistą ocenę, po kolei, czy są one raczej prawdziwe czy raczej fałszywe. Są dwie możliwe odpowiedzi: tak lub nie.

ANKIETER: gdyby respondent wahał się z wyborem wytłumaczyć, że chodzi o odpowiedź bardziej dla niego akceptowalną, bliższą temu co dziś odczuwa

		T	N
A	Obecna szkoła przygotowała Pana(i) do pracy w grupie?	1	2
B	Obecna szkoła przygotowała Pana(i) do szybkiego uczenia się lub zapamiętywania?	1	2
C	Obecna szkoła przygotowała Pana(i) do radzenia sobie ze stresem?	1	2
D	do przewidywania lub odszukiwania możliwych miejsc przyszłego zatrudnienia?	1	2
E	do poszukiwania informacji niezbędnych do wykonywania zadań już w miejscu pracy?	1	2
F	do obrony swoich praw na rynku pracy?	1	2
G	do samodzielnego rozwiązywania problemów?	1	2
H	do wyrażania swoich odczuć, próśb, obrony własnych pomysłów?	1	2
I	do wystąpień publicznych?	1	2
J	do zarządzania czasem, planowania własnego rozwoju?	1	2
K	do obsługi właściwych programów komputerowych?	1	2
L	do porozumiewania się w języku obcym?	1	2
Proszę ocenić jeszcze kilka innych zdań:			
M	Szkoła powinna nauczyć tego, co jest przydatne w działalności gospodarczej	1	2
N	Dobrze jest zdobywać doświadczenie zawodowe w różnych dziedzinach niż stawiać wszystko na jedną profesję	1	2
O	Aby znaleźć odpowiednią pracę będę musiał(a) czekać, aż dopisze mi szczęście	1	2
P	Znalezienie dobrej pracy w moim życiu zależeć będzie od tego ile czasu poświęcę na jej szukanie	1	2
R	O rozwoju kariery decydują bardziej indywidualne cechy człowieka niż niezależna od nas sytuacja na rynku	1	2

31. Proszę ocenić co jest dla Pana(i) największą trudnością w planowaniu swojej drogi zawodowej i znajdowaniu dobrej pracy? Proszę najpierw przeczytać propozycje i potem wybrać maksymalnie 3. ANKIETER: wręczyć kartę 8

nieznajomość własnych możliwości	1
słaba mobilizacja, niechęć do pracy	2
mała liczba ofert pracy	3
niewiedza jak i gdzie szukać pracy	4
niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia	5
negatywne podejście pracodawców do młodego wieku	6
negatywne podejście pracodawców do płci kandydata	7
brak praktyki, zwłaszcza w swoim zawodzie	8
stres związany z poszukiwaniami pracy	9
sytuacja osobista, rodzinna, zdrowotna	10
poziom wykształcenia	11
znajomość języków obcych	12
znajomości, układy	13
nieprzygotowanie do wymagań pracodawców (dużo wymagają)	14
niskie zarobki	15
polityka rządu	16
młody wiek	17
profil/kierunek wykształcenia	18
inne – jakie?	20

Karta posłuży nam do kolejnego pytania.

32. Proszę ocenić co dla Pana(i) nie jest w ogóle trudnością. Do wyboru max. 3 odpowiedzi.

nieznajomość własnych możliwości	1
słaba mobilizacja, niechęć do pracy	2
mała liczba ofert pracy	3
niewiedza jak i gdzie szukać pracy	4
niekorzystne warunki oferowanego zatrudnienia	5
negatywne podejście pracodawców do młodego wieku	6
negatywne podejście pracodawców do płci kandydata	7
brak praktyki, zwłaszcza w swoim zawodzie	8
stres związany z poszukiwaniami pracy	9
sytuacja osobista, rodzinna, zdrowotna	10
poziom wykształcenia	11
znajomość języków obcych	12
znajomości, układy	13
nieprzygotowanie do wymagań pracodawców (dużo wymagają)	14
niskie zarobki	15
polityka rządu	16
młody wiek	17
profil/kierunek wykształcenia	18
inne – jakie?	20

33. Właściwe informacje lub odpowiednie wsparcie mogą nam pomagać w rozwoju zawodowym. Które informacje i jakie wsparcie byłyby dziś najbardziej pomocne, w Pana(i) sytuacji? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź. ANKIETER: wręczyć kartę 9

informacje z zakresu prawa pracy (rodzaje umów, uprawnienia i obowiązki pracownika i pracodawcy itp.)	1
udział w warsztatach poszukiwania pracy z praktycznymi sposobami poszukiwania i rozmawiania o pracy	2
ukierunkowanie moich talentów, ustalenie dla mnie planu rozwoju kompetencji i szukania pracy	3
informacje o rozwoju rynku pracy w woj. lubelskim, nowych inwestycjach, planach pracodawców	4
informacje o moich predyspozycjach zawodowych, najlepszych rolach w zespole	5

informacje o konkretnych ofertach pracy	6
zdobycie umiejętności biegłej obsługi komputera	7
zdobycie umiejętności językowych	8
udział w praktykach lub stażu	9
uzyskanie prawa jazdy	10
uzyskanie znajomości, kontaktów	11
inne – jakie?	12
obecnie nie potrzebuję żadnego wsparcia i informacji na temat rynku pracy	13

34. Porozmawiajmy teraz o ewentualnym przyszłym kształceniu, chodzi o każde zdobywanie umiejętności i kwalifikacji. Jak można określić Pana(i) plany już na czas po ukończeniu obecnej szkoły? ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

nie planuję już więcej żadnego kształcenia	1	przejdź do pytania 38
nie planuję żadnego kształcenia w okresie następnego roku	2	przejdź do pytania 38
planuję kolejny etap kształcenia jeszcze w tym roku	3	
trudno powiedzieć	4	przejdź do pytania 38

35. Proszę podać najważniejszy obszar planowanego kształcenia - kierunek/profil/kurs:

kierunek/profil/kurs	
----------------------------	--

36. Proszę ocenić treść tego przyszłego kształcenia:

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

będzie dużą zmianą, czymś zupełnie innym od tego czego uczył(a) się Pan(i) do tej pory	1
będzie małą zmianą	2
raczej będzie kontynuacją tego co do tej pory niż zmianą	3
zdecydowanie będzie kontynuacją	4
trudno powiedzieć	5

37. W jakiej odległości od miejsca zamieszkania jest Pan(i) gotowy(a) podejmować najbliższe kształcenie?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

bez zmiany miejsca zamieszkania	1
mogę wyjechać gdzieś dalej żeby się kształcić - przeprowadzić się, ale nie za granicę	2
jestem gotowy(a) wyjechać nawet za granicę żeby się kształcić	3
trudno powiedzieć	4

38. Co jest dla Pana(i) najważniejsze przy podejmowaniu decyzji o dalszym kształceniu? Można podać maksymalnie 2 odpowiedzi.

ANKIETER: wręczyć kartę 10

to co robią inni w takiej sytuacji jak ja teraz	1
to co sądzą o tym moi bliscy	2
to czy po nim są szanse na pracę	3
to czy jest ono zgodne z moimi zainteresowaniami i talentami	4
to czy szkoła/institucja ma przyjazny klimat	5
to czy szkoła/institucja ma renomę	6
to czy jest łatwo się tam dostać i łatwo skończyć	7
to czy miejsce kształcenia jest blisko domu	8
coś innego – co?	9
trudno powiedzieć	10

39. Każdy może mieć różne motywacje do pracy. Co dla Pana(i) liczyłoby się przede wszystkim w nowej pracy, którą mógł(a)by Pan(i) w życiu wykonywać dłuży czas? Można wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi.

ANKIETER: wręczyć kartę 11

atmosfera w pracy i dobre relacje z innymi	1
odpowiedzialne zadania i ambitne cele	2
możliwość zachowania równowagi między pracą a życiem prywatnym	3
dobra płaca	4
praca samodzielna, bez dużego nadzoru	5
praca w grupie, wymagająca współdziałania	6
tworzenie nowych rzeczy, praca urozmaicona	7
zgodność z wyuczonymi kompetencjami	8
dotatkowa opieka zdrowotna, indywidualne świadczenia, dowolne korzystanie z urlopów	9
praca pożyteczna i pomocna dla innych ludzi	10
brak stresów w pracy	11
coś innego – co?	12
trudno powiedzieć	

40. Jak postrzega Pan(i) możliwość swojej pracy zarobkowej jeszcze w tym roku, po ukończeniu obecnej szkoły?

ANKIETER: wręczyć kartę 12

w ogóle nie mam planów na pracę w tym roku	1	
nie planuję, ale jeśli zdarzy się jakaś niespodziewana okazja to ją wykorzystam	2	przejdź do pytania 44
planuję, ale nie wiem teraz jaka to będzie praca	3	przejdź do pytania 44
planuję i w pewnym stopniu mogę określić jaka to będzie praca	4	przejdź do pytania 42
planuję i w dużym stopniu mogę określić jaka to będzie praca	5	przejdź do pytania 42
trudno powiedzieć	6	przejdź do pytania 44

41. Dlaczego nie planuje Pan(i) podejmowania działań w kierunku zatrudnienia?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione powody

trudno powiedzieć	1	przejdź do pytania 47
.....		
.....		
.....		

42. Proszę o określenie tej planowanej pracy, jaki rodzaj, branża, stanowisko?

.....	
-------	--

43. Proszę ocenić związek planowanego rodzaju pracy z aktualną ścieżką kształcenia.

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

zdecydowanie jest z nią zbieżny	1
raczej jest z nią zbieżny	2
raczej nie jest z nią zbieżny	3
zdecydowanie nie jest z nią zbieżny	4
trudno powiedzieć	5

44. Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy i wyboru formy zatrudnienia, to która odpowiadałaby Panu(i) najbardziej?

ANKIETER: wręczyć kartę 13

na zlecenie lub dzieło	1
na część etatu	2
na pełny etat	3
bez umowy	4
inne formy - jakie?	5
trudno powiedzieć	6

45. Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy, to w jakiej odległości od miejsca obecnego zamieszkania jest Pan(i) gotowy(a) pracować?

ANKIETER: odczytać odpowiedzi, bez trudno powiedzieć

bez zmiany miejsca obecnego pobytu a do pracy nie dłużej niż 30 minut	1
bez zmiany miejsca obecnego pobytu a do pracy nawet ponad 30 minut	2
żeby pracować mogę przeprowadzić się gdzieś dalej, ale nie za granicę	3
jestem gotowy(a) wyjechać nawet za granicę żeby pracować	4
trudno powiedzieć	5

46. Gdyby okazało się, że wkrótce dostanie Pan(i) ofertę ciekawej pracy w regionie lubelskim, to jaka minimalna kwota wynagrodzenia netto („na rękę”) byłaby dla Pana(i) do zaakceptowania?

ANKIETER: prosić o podanie konkretnej kwoty w zł

.....	
-------	--

47. Proszę o ocenę dostępności pracy, w branży odpowiadającej Pana(i) profilowi kształcenia, w powiecie, w którym się Pan(i) uczy:

ANKIETER: wręczyć kartę 14; w przypadku szkół w Białej Podlaskiej, Chełmie, Zamościu, Lublinie jako powiat traktować należy to miasto (jest powiatem grodzkim)

jest bardzo trudno dostępna	1	pozostawić kartę na kolejne pytanie
jest trudno dostępna	2	pozostawić kartę na kolejne pytanie
jest łatwo dostępna	3	przejsć do pytania 49
jest bardzo łatwo dostępna	4	przejsć do pytania 49
trudno powiedzieć	5	pozostawić kartę na kolejne pytanie

48. Proszę o ocenę dostępności pracy, w tej własnie branży, w województwie lubelskim:

jest bardzo trudno dostępna	1
jest trudno dostępna	2
jest łatwo dostępna	3
jest bardzo łatwo dostępna	4
trudno powiedzieć	5

49. Ludzie korzystają z różnych źródeł informacji na ten temat miejsc pracy. Które ze sposobów poszukiwania pracy uważa Pan(i) za najlepsze dla siebie? Można wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

ANKIETER: wręczyć kartę 15

targi pracy	1
poprzez szkołę (np. praktyki, Biuro Karier)	2
oferty urzędu pracy	3
oferty agencji pośrednictwa pracy	4
przez rodzinę, znajomych, kontakty	5
ogłoszenia w internecie i prasie	6
przekazywanie CV bezpośrednio do pracodawców	7
inne – jakie?	8
trudno powiedzieć	9

50. Zanim podejmiemy pracę u jakiegoś pracodawcy zwykle jest szansa rozmowy z nim. O co chciał(a)by Pan(i) na pewno zapytać tego, kto oferowałby Panu(i) pracę (lub przedłużyć zatrudnienie)?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione pytania do pracodawcy

trudno powiedzieć	1
.....	
.....	
.....	

51. Proszę ocenić ogólnie znajomość swoich własnych predyspozycji zawodowych, słabych i mocnych stron, o których mógł(a)by Pan(i) dziś opowiedzieć na rozmowie kwalifikacyjnej: ANKIETER: wręczyć kartę 16

nie znam ich prawie w ogóle	1	przejsć do pytania 54
nie znam ich wystarczająco	2	
znam je wystarczająco	3	
znam je bardzo dobrze	4	

52. Skąd ma Pan(i) wiedzę na temat tych predyspozycji? ANKIETER: odczytać odpowiedzi

jedynie z własnych przemyśleń i doświadczeń	1	przejsć do pytania 54
częściowo z własnych przemyśleń i doświadczeń a częściowo dzięki pomocy innych	2	
jedynie dzięki czyjejs pomocy	3	

53. Czyja dokładnie to była pomoc?

ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione źródła pomocy zewnętrznej

.....	
.....	
.....	

54. Co mógłby/mogłaby Pan(i) w ciągu najbliższego roku zrobić, aby wcześniej czy później znaleźć satysfakcjonującą pracę? ANKIETER: wpisać wszystkie wymienione możliwości

trudno powiedzieć	1
.....	
.....	
.....	

METRYCZKA

M1. ANKIETER: zaznaczyć

kobieta	1
mężczyzna	2

M2. Na koniec naszej rozmowy proszę o podanie kilku informacji o sobie, które także zostaną wykorzystane tylko w celach statystycznych, jeszcze raz zapewniam o poufności wszystkich uzyskanych informacji. Proszę o podanie Pana(i) roku urodzenia:

--	--

M3. Proszę o podanie nazwy miejscowości (wraz z województwem), w której aktualnie Pan(i) zamieszkuje:

--	--

M4. Proszę o podanie nazwy miejscowości (wraz z województwem), z której Pan(i) pochodzi?

--	--

M5. Jakie wykształcenie osiągnął Pan(i) ojciec?

wyższe (w tym wyższe zawodowe - licencjat)	1
średnie	2
zasadnicze zawodowe	3
podstawowe	4
trudno powiedzieć	5

M6. Jakie wykształcenie osiągnęła Pan(i) matka?

wyższe (w tym wyższe zawodowe - licencjat)	1
średnie	2
zasadnicze zawodowe	3
podstawowe	4
trudno powiedzieć	5

M7. Czy ktoś z Pana(i) rodzeństwa lub rodziców posiada własną firmę?

tak – kto?	1
nie	2
nie wiem	3

M8. Czy zna Pan(i) jakiś język obcy w takim stopniu, by porozumieć się z obcokrajowcami?

tak	1
nie	2
trudno powiedzieć	3